

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

І. Б. Андренко

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*

Харків
ХНУМГ
2014

УДК [338.48.003:640.41.003](075.8)
ББК 65.43я73-1+65.053я73-1
А65

Автор:

І. Б. Андренко – кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму і готельного господарства Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рецензенти:

П. Т. Бубенко – доктор економічних наук, професор, директор Північно-Східного наукового центру НАН і МОН України;
В. М. Соболев – доктор економічних наук, професор Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(рішення № 1.4/18-Г-45 від 10.01.09 р.)*

Андренко І. Б.

А65   Аналіз діяльності підприємств туризму: навч. посібник /
І. Б. Андренко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ, 2014. – 236 с.

ISBN 978-966-695-348-6

В посібнику систематизовано і викладено основні положення теорії фінансово-економічного аналізу. Для самодіагностики складено тестові завдання і контрольні запитання й аналітично-розрахункові завдання.

Навчальний посібник розраховано на студентів, викладачів, фахівців сфери туризму і гостинності, а також усіх, кого цікавлять теорія, методика і організація фінансово-економічного аналізу підприємств туризму.

УДК [338.48.003:640.41.003](075.8)

ББК 65.43я73-1+65.053я73-1

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
ЧАСТИНА 1. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	7
ТЕМА 1 ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ: ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, МЕТА, ЗАВДАННЯ, ВИДИ	8
1.1 Поняття економічного аналізу, предмет, мета, завдання, принципи.....	8
1.2 Види економічного аналізу.....	10
<i>Контрольні запитання.....</i>	<i>14</i>
<i>Тестові завдання.....</i>	<i>14</i>
ТЕМА 2 МЕТОДОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ.....	16
2.1 Фактори, що визначають результати господарської діяльності і їх класифікація.....	16
2.2 Система показників, що використовуються в економічному аналізі.....	17
2.3 Методика економічного аналізу.....	18
<i>Контрольні запитання.....</i>	<i>39</i>
<i>Тестові завдання.....</i>	<i>40</i>
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	<i>41</i>
ТЕМА 3 АНАЛІЗ ОБСЯГУ ПРОПОЗИЦІЙ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА, КУРОРТНОЇ СФЕРИ І ТУРИЗМУ.....	43
3.1 Завдання і інформаційне забезпечення аналізу	43
3.2 Аналіз обсягу пропозицій і реалізації послуг підприємств готельного господарства.....	44
3.3 Аналіз обсягу пропозицій і реалізації послуг туристського підприємства.....	57
3.4 Аналіз обсягу пропозицій і реалізації послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу.....	70
<i>Контрольні запитання.....</i>	<i>76</i>
<i>Тестові завдання.....</i>	<i>77</i>
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	<i>78</i>
ТЕМА 4 АНАЛІЗ СТАНУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	86
4.1 Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу.....	86
4.2 Аналіз стану основних засобів.....	88

4.3 Аналіз ефективності використання основних засобів.....	93
<i>Контрольні запитання.....</i>	94
<i>Тестові завдання.....</i>	95
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	97
ТЕМА 5 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ	99
5.1 Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу використання трудових ресурсів...	99
5.2 Аналіз чисельності, складу і руху робочої сили.....	100
5.3 Аналіз використання фонду робочого часу....	106
5.4 Аналіз продуктивності праці.....	110
<i>Контрольні запитання.....</i>	112
<i>Тестові завдання.....</i>	113
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	115
ТЕМА 6 АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ)	119
6.1 Поняття собівартості, кошторис, калькуляція. Класифікація витрат. Методи обліку і калькулювання собівартості.....	119
6.2 Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу.....	125
6.3 Аналіз структури і динаміки витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг)	127
<i>Контрольні запитання.....</i>	129
<i>Тестові завдання.....</i>	130
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	131
ЧАСТИНА 2. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	134
ТЕМА 7 ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ: ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ, ВИДИ, МЕТОДОЛОГІЯ	135
7.1 Поняття і завдання фінансового аналізу	135
7.2 Види фінансового аналізу	136
7.3 Методологія фінансового аналізу	138
7.4 Інформаційна база фінансового аналізу	142
<i>Контрольні запитання.....</i>	169

ТЕМА 8 АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	170
8.1 Фінансові результати діяльності підприємства ..	170
8.2 Аналіз складу і динаміки прибутку	177
8.3 Рентабельність як узагальнюючий показник ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Аналіз показників рентабельності	181
<i>Контрольні запитання.....</i>	183
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	183
 ТЕМА 9 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	187
9.1 Аналіз фінансового стану	187
9.2 Аналіз розміщення і використання капіталу підприємства. Оцінка майнового стану підприємства	189
9.3 Аналіз фінансової стійкості підприємства	192
9.4 Аналіз платоспроможності, ліквідності й ризиків банкрутства підприємства.....	197
<i>Контрольні запитання.....</i>	204
<i>Тестові завдання.....</i>	205
<i>Аналітично-розрахункові завдання.....</i>	207
ЛІТЕРАТУРА.....	209
ДОДАТКИ.....	211

ПЕРЕДМОВА

Актуальність всебічного дослідження туризму обумовлена його багатогранністю і суспільною значущістю. У багатьох країнах світу туризм розвивається як система, що створює всі можливості для ознайомлення з історією, культурою, звичаями, духовними й релігійними цінностями даної країни та її народу, дає прибуток у скарбницю. В Україні на сьогодні вже усвідомлюється важливість розвитку туризму як одного з ефективних засобів відродження національної економіки завдяки його здатності забезпечувати значні валютні надходження, створювати значну кількість нових робочих місць та іншим перевагам.

Стратегічною метою розвитку туристської індустрії України є вихід на світовий рівень туристських послуг. Основними передумовами для цього виступають: географічне положення, наявність природного, історико-археологічного потенціалу, політична стабільність і економічне зростання, конкурентоздатність туристських послуг, тобто Україна має всі умови для розвитку туризму й сфери гостинності.

Активізація конкуренції на туристському ринку вимагає використання ефективних методів управління підприємствами готельної, курортної і туристської сфери. Вибір цих методів для кожного окремого підприємства повинен ґрунтуватися на результатах детально проведеного фінансово-економічного аналізу діяльності.

Фінансово-економічний аналіз дозволяє об'єктивно оцінити результати діяльності підприємства в цілому та його структурних підрозділів, виявити вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на основні показники діяльності підприємства, а також сформувати основу його фінансової політики й ефективного менеджменту.

Метою навчального посібника є надання допомоги студентам у вивченні курсу «Аналіз діяльності підприємств туризму» в процесі набуття необхідного рівня знань та навичок, передбачених освітньо-кваліфікаційними характеристиками відповідних фахових напрямів.

В посібнику систематизовано і викладено основні положення теорії фінансово-економічного аналізу. Для самодіагностики самостійної роботи складено тестові завдання, контрольні запитання й аналітично-розрахункові завдання.

Звертаємо увагу читача на те, що наведені в посібнику цифрові дані, статистична і фінансова звітність підприємств є умовними і використовуються як приклад.

Навчальний посібник підготовлено відповідно до програми курсу «Аналіз діяльності підприємств туризму» для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальностями «Туризм», «Готельне господарство», «Менеджмент готельного, курортного, туристського сервісу». Він стане у пригоді викладачам вищих навчальних закладів, працівникам готельних, санаторно-курортних підприємств, туристських фірм.

ЧАСТИНА 1.
ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

ТЕМА 1 ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ: ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, МЕТА, ЗАВДАННЯ, ВИДИ

1.1 Поняття економічного аналізу, предмет, мета, завдання, принципи.

1.2 Види економічного аналізу.

1.1 Поняття економічного аналізу, предмет, мета, завдання, принципи

Аналіз (від грец. analysis) розкладання, розчленовування цілого на складові частини. Як один із загальних методів пізнання природи і суспільства аналіз застосовується при вивченні процесів, явищ і предметів в природі суспільства. Оскільки між різними предметами і явищами існує зв'язок, то аналіз необхідно доповнити синтезом, що забезпечить усестороннє і глибоке їх дослідження.

Як загальний метод пізнання аналіз лежить в основі багатьох наук і конкретизується стосовно певної сфери діяльності. Економічний аналіз відноситься до наук, що вивчають економіку підприємств, галузей і економіку в цілому, і є системою спеціальних знань для дослідження господарської діяльності.

Предмет економічного аналізу – виробничо-збутова, постачальницька, фінансово-господарська і інша економічна діяльність підприємств, їх структурних підрозділів і асоціацій, що відображається в системі показників, які відбиваються в планових, облікових, звітних і інших джерелах інформації.

Об'єктом економічного аналізу може бути господарська діяльність підприємства в цілому, окремі її сторони або господарські процеси. У першому випадку говорять про комплексний аналіз, в другому – про тематичний аналіз.

Зміст економічного аналізу обумовлений перш за все функціями, які він виконує в системі інших прикладних економічних наук:

- вивчення характеру дії економічних законів, встановлення закономірностей і тенденцій, що характеризують економічні явища і процеси в конкретних умовах підприємства;
- наукове обґрунтування поточних і перспективних планів;

- контроль за виконанням планів і управлінських рішень, економним використанням ресурсів;
- пошук резервів підвищення ефективності виробництва на основі вивчення передового досвіду і досягнень науки і практики;
- оцінка результатів діяльності підприємства з виконання планів, використання наявних можливостей;
- розробка заходів щодо використання виявлених резервів в процесі господарської діяльності.

Економічний аналіз є системою спеціальних знань, пов'язаних з дослідженням тенденцій господарського розвитку, науковим обґрунтуванням планів, управлінських рішень, контролем за їх виконанням, оцінкою отриманих результатів, пошуком, вимірюванням і обґрунтуванням величини господарських резервів підвищення ефективності виробництва і розробкою заходів щодо їх використання.

Завдання економічного аналізу пов'язані з його змістом:

- перевірка реальності і оптимальності бізнес-планів, прогнозів і нормативів; підвищення їх науково-економічної обґрунтованості; сприяння поліпшенню системи планування і управління;
- визначення економічної ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, природних багатств; сприяння впровадженню в практику роботи підприємства досягнень науково-технічного прогресу і передових методів господарювання;
- виявлення і кількісне вимірювання впливу чинників на показники господарської діяльності підприємства; об'єктивна оцінка результатів його роботи;
- розробка заходів з усунення виявлених в процесі аналізу недоліків, вузьких місць в роботі;
- дослідження оптимальності управлінських рішень і сприяння їх успішній реалізації.

Принципи економічного аналізу:

Принцип *державності* – аналіз діяльності підприємств різних форм власності припускає врахування економічної стратегії держави.

Принцип *науковості* – методологія економічного аналізу спирається на досягнення економічної науки і враховує дію економічних законів.

Принцип *об'єктивності* – дослідження реальних економічних явищ і процесів, їх причинно-наслідкові взаємозв'язки.

Принцип *системності і комплексності* – облік взаємозв'язку окремих чинників при вивченні, вимірюванні і узагальненні їх впливу на формування економічних показників.

Принцип *оперативності* – швидке і чітке виконання завдань.

Принцип *масовості* – залучення до аналітичної роботи фахівців.

Принцип *ефективності* – витрати на проведення аналізу дають багатократний ефект.

1.2 Види економічного аналізу

У практиці аналітичної роботи застосовують декілька видів економічного аналізу, які класифікують за наступними критеріями:

- **За часом проведення:**

- **оперативний (короткостроковий) аналіз** спрямований на вирішення завдань, що постають перед оперативним управлінням господарською системою. Його головна мета – постійний контроль раціональності функціонування господарської системи, виконання планових завдань виробництва і реалізації, а також своєчасне виявлення і використання внутрішньовиробничих резервів з метою досягнення рівня показників бізнес-плану. Це система моніторингу виробництва з метою швидкого втручання керівництва за необхідності забезпечення безперервного і ефективного функціонування господарського комплексу;

- **поточний (ретроспективний) аналіз** пов'язаний з досягнутими результатами діяльності підприємства. Поточний аналіз також називають періодичним, оскільки найчастіше його проводять за поточними планово-звітними періодами роботи. Головне завдання поточного аналізу – об'єктивна оцінка результатів комерційної діяльності, комплексне виявлення невикористаних резервів, мобілізація їх для підвищення ефективності виробництва в майбутніх періодах, досягнення повної відповідності матеріального і морального стимулювання за результатами праці і якості праці;

- **перспективний (прогнозний) аналіз** – це аналіз результатів господарської діяльності з метою визначення їх можливих значень і майбутніх перспектив розвитку. Розкриваючи картину майбутнього, перспективний аналіз забезпечує управляючу систему інформацією для вирішення очікуваних завдань стратегічного управління. Найважливіші завдання

перспективного аналізу – прогнозування господарської діяльності, наукове обґрунтування перспективних планів, оцінювання їх очікуваного виконання.

- **За об'єктами управління:**

- **функціональний аналіз** – спрямований на споживчі властивості конкретних виробів; його мета – оптимізація цих властивостей для найбільш повного задоволення потреб споживачів з урахуванням останніх досягнень науки і техніки. В процесі аналізу оцінюються споживчі властивості продукції і визначаються основні напрями їх покращення, багатofункційність використання, можливості розширення ринків збуту, реклами, вивчаються аналогічні вироби конкурентів;

- **технічний аналіз** – пов'язаний з причинно-наслідковими зв'язками технічних процесів і їх впливом на господарську діяльність підприємства, що залежить від оновлення виробництва, оснащення його новими технологіями, більш досконалою технікою. Оцінюється технічний рівень виробів, їх конкурентоздатність на внутрішньому і зовнішньому ринках і за результатами аналізу визначаються шляхи досягнення світових стандартів;

- **управлінський аналіз** – ставить за мету надання керівництву підприємств інформації, необхідної для планування, контролю і прийняття управлінських рішень, розробки стратегії і тактики з питань фінансової політики, маркетингової діяльності, удосконалення техніки, технології і організації виробництва. Даний аналіз носить оперативний характер, його результати є комерційною таємницею;

- **маркетинговий аналіз** – застосовується для вивчення зовнішнього середовища, ринків сировини і збуту готової продукції, попиту та пропозиції, комерційного ризику, формування цінової політики, розробки тактики і стратегії маркетингової діяльності;

- **бізнес-аналіз** – дослідження господарських процесів, до яких відносяться виробничі, науково-технічні, збутові, фінансові і інші економічні процеси, які здійснюються на підприємстві в ході виробництва продукції і надання послуг. Об'єктами бізнес-аналізу є: формування собівартості і ефективність використання витрат на випуск готової продукції, її реалізацію, тобто економічні результати виробничо-господарської діяльності;

- **соціальний аналіз** – полягає у дослідженні соціальних процесів і дозволяє виявити негативні і позитивні тенденції, надавати пропозиції щодо розвитку соціальної інфраструктури, включати їх до колективних дого-

ворів на підприємствах;

- **екологічний аналіз** – пов’язаний з оцінкою відповідності діяльності підприємства вимогам безпеки, охороною довкілля, захистом від надзвичайних ситуацій, формуванням інформації для оцінки інвестиційної привабливості об’єкту і його реальної значущості для забезпечення безпеки населення і території.

- **За функціонально-взаємозв’язаними об’єктами управління:**

- **техніко-економічний аналіз** – передбачає вивчення взаємодії технічних і економічних процесів, що встановлюється в процесі виробництва, та з’ясування їхнього впливу на економічні результати діяльності підприємства;

- **соціально-економічний аналіз** – це вивчення взаємопов’язаних соціальних та економічних процесів, які справляють вплив на економічні результати діяльності;

- **фінансово-економічний аналіз** – це дослідження фінансових результатів діяльності підприємства, тобто прибутку, рентабельності, ефективності використання капіталу, фінансового стану та платоспроможності.

- **еколого-економічний аналіз** – спрямований на дослідження причинно-наслідкових зв’язків, що являють собою результати взаємодії екологічних і економічних процесів з покращення взаємодії людини і природи (довкілля). Мета аналізу – вишукування можливостей збереження екологічного середовища (довкілля) для покращення здоров’я людини, створення екологічно безпечних виробництв. Він передбачає оцінку екологічних аспектів діяльності, що впливають на довкілля; дотримання умов зовнішніх і внутрішніх стандартів, правил і норм; можливості забезпечення конкурентних переваг за рахунок екологічних факторів.

- **За методикою вивчення об’єктів:**

- **порівняльний аналіз** – відбивається в порівнянні звітних даних передових підприємств про результати їх роботи з показниками планів поточного року, даними попередніх років;

- **факторний аналіз** спрямовано на виявлення ступеню впливу різноманітних факторів на приріст і рівень результативних показників;

- **діагностичний аналіз** – представляє собою спосіб встановлення характеру порушень нормального ходу економічних процесів на основі типових ознак, характерних лише для даних порушень;

- **маржинальний аналіз** – метод оцінки і обґрунтування

ефективності управлінських рішень в бізнесі на основі причинно-наслідкового взаємозв'язку обсягу продажів, собівартості і прибутку, а також розподілу витрат на постійні і змінні;

- **економіко-математичний аналіз** – дозволяє обирати найбільш оптимальний варіант вирішення того чи іншого економічного завдання, виявити резерви підвищення ефективності за рахунок найбільш повного використання ресурсів;

- **детермінований аналіз** – застосовується для дослідження функціональних взаємозв'язків між факторними і результативними показниками;

- **стохастичний аналіз** – (дисперсійний, кореляційний, компонентний і т.п.) використовується для дослідження стохастичних залежностей між досліджуваними явищами і процесами діяльності підприємств;

- **функціонально-вартісний аналіз** – спрямовано на дослідження функцій (споживчих властивостей) виробів і відповідних їм вартостей. Його мета – оптимізація функцій виробів і витрат на їх забезпечення. Предметом аналізу є причинно-наслідкові зв'язки між споживчою вартістю і вартістю конкретних видів виробів. Основне призначення функціонально-вартісного аналізу полягає в виявленні і попередженні зайвих витрат за рахунок спрощення конструкції виробів, заміни матеріалів і т.п.

- **За суб'єктами (користувачами аналізу):**

- **внутрішній аналіз** – проводиться силами самого підприємства або аудиторськими організаціями на замовлення підприємства для задоволення власних потреб управління економічною діяльністю;

- **зовнішній аналіз** – проводиться на основі всіх видів звітності державними органами господарського управління та регулювання економіки, банківськими установами, акціонерами, інвесторами.

- **За рівнями і масштабами управління:**

- **внутрішньовиробничий аналіз** – включає аналіз роботи об'єднання, підприємства, цеху, дільниці, бригади;

- **галузевий аналіз** – вивчає діяльність галузей і підгалузей;

- **регіональний аналіз** – досліджує функціонування комплексу галузей, зосереджених в одному регіоні;

- **народногосподарський аналіз** – вивчає господарську діяльність у країні в цілому.

- **За ступенем охоплення об'єктів, що вивчаються:**

- **суцільний аналіз** – дозволяє зробити висновки після вивчення всіх без виключення об'єктів;

- **вибірковий аналіз** – звертається до результатів дослідження лише частини об'єктів, що дає змогу прискорити аналітичний процес і вироблення управлінських рішень за результатами аналізу.

- **За змістом програми аналізу:**

- **комплексний аналіз** – повністю охоплює діяльність підприємства;

- **тематичний аналіз** – охоплює лише окремі сторони діяльності підприємства, що становлять у певний момент найбільший інтерес.

Контрольні запитання:

1. Що розуміють під економічним аналізом, в чому полягає різниця між макро- і мікроекономічним аналізом?

2. Яка роль аналізу в управлінні підприємством і підвищенні ефективності його діяльності?

3. Які перспективи розвитку економічного аналізу?

4. Які завдання економічного аналізу діяльності підприємства?

5. За якими критеріями класифікують види економічного аналізу?

6. Охарактеризуйте сучасний стан аналітичної роботи на підприємствах готельного господарства, курортної сфери і туризму.

7. Охарактеризуйте основні етапи економічного аналізу.

8. Охарактеризуйте основні типологічні види аналізу.

9. Назвіть основні принципи економічного аналізу і коротко охарактеризуйте їх.

10. У чому специфіка тематичного і комплексного аналізу?

Тестові завдання:

1. Економічний аналіз – це ...

2. Предмет економічного аналізу – ...

3. Об'єкт економічного аналізу – ...

4. Основні завдання економічного аналізу – ...

5. Становлення економічного аналізу як науки відноситься до:

а) початку XX ст.;

б) 20-х років XX ст.;

в) 30-х років XX ст.;

г) кінця XIX ст.

6. Економічний аналіз проводиться на рівні:

- а) держави;
- б) галузей;
- в) регіонів;
- г) підприємств і організацій;
- д) всі відповіді правильні.

7. Залежно від суб'єктів (користувачів) виділяють аналіз:

- а) внутрішній і зовнішній;
- б) галузевий і регіональний.

8. За змістом програми виділяють аналіз:

- а) суцільний, вибірковий;
- б) комплексний, тематичний;
- в) внутрішній, зовнішній.

9. Аналіз економічних показників доповнюється протилежним заходом:

- а) індукцією;
- б) дедукцією;
- в) синтезом;
- г) систематизацією.

10. За ступенем охоплення об'єктів аналіз поділяють на:

- а) суцільний, вибірковий;
- б) комплексний, тематичний;
- в) внутрішній, зовнішній.

ТЕМА 2 МЕТОДОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

2.1 Фактори, що визначають результати господарської діяльності і їх класифікація.

2.2 Система показників, що використовуються в економічному аналізі.

2.3 Методика економічного аналізу.

2.1 Фактори, що визначають результати господарської діяльності і їх класифікація

Робота підприємств і їх підрозділів залежить від ряду факторів. Фактори – умови здійснення господарських процесів і причини, що впливають на них. Детальне вивчення всього комплексу відповідних факторів дозволяє адекватно оцінити результати роботи підприємства, виявити і використовувати резерви підвищення економічного потенціалу і ефективності виробництва.

Виділяють наступні **групи факторів**:

Виробничо-економічні фактори – ресурси (засоби праці, предмети праці і сама праця), необхідні для здійснення підприємством господарської діяльності.

Техніко-економічні фактори – механізація, автоматизація виробничих процесів, впровадження досягнень науки, техніки і так далі.

Соціально-економічні фактори – участь працівників в управлінні підприємством, рух новаторів, стимулювання персоналу для підвищення ініціативності і активності працівників.

Соціально-психологічні фактори – спільна робота людей в колективі, обумовлена характером їх взаємин, взаємною відповідальністю і взаємовиручкою.

Фізіологічні чинники – санітарно-гігієнічні умови праці, естетичний стан приміщень і ін.

За ступенем дії на результати роботи підприємства: *основні фактори* – справляють вирішальний вплив на фінансово-господарську діяльність; *другорядні*.

З погляду кількісного впливу чинників: *фактори, що піддаються кількісній оцінці; фактори, що не піддаються кількісній оцінці.*

За часом дії: *постійні* – що діють безперервно; *тимчасові* – що діють в певний період часу.

За широтою дії: *загальні* – діють у всьому народному господарстві; *специфічні* – функціонують в окремих галузях або на окремих підприємствах.

За ступенем деталізації: *прості* – результат дії однієї причини; *складні* – виникають під впливом комплексу причин.

За природою: *інтенсивні* – пов'язані з найбільш ефективним застосуванням досягнень науки і техніки, забезпечують розвиток економіки за рахунок підвищення продуктивності праці і кращого використання ресурсів; *екстенсивні* – виражаються в розширенні матеріально-технічної бази підприємств, додатковому залученні ресурсів.

Фактори можуть знаходитися у взаємному зв'язку і взаємозалежності.

З погляду визначення дії: *прямі* – вплив яких визначається без спеціальних розрахунків; *розрахункові* – дія яких вимірюється за допомогою спеціальних прийомів.

За дією на результати господарської діяльності: *позитивні; негативні.*

За характером дії: *об'єктивні* – не залежать від діяльності підприємства; *суб'єктивні* – залежать від результатів роботи підприємства.

2.2 Система показників, що використовуються в економічному аналізі

Всі об'єкти економічного аналізу відображаються системою показників плану, обліку, звітності і інших джерел інформації. Економічний аналіз припускає використання великої кількості різних показників. У зв'язку з цим вибір і обґрунтування системи показників для віддзеркалення економічних явищ і процесів є важливим методологічним питанням економічного аналізу, від правильного вирішення якого багато в чому залежать результати аналізу. Тому важлива систематизація показників.

Виділяють наступні групи показників:

- 1) вартісні
  - натуральні
  - умовно-натуральні;

- 2) кількісні
якісні;
- 3) абсолютні
відносні;
- 4) узагальнюючі
поодинокі (окремі, приватні)
допоміжні;
- 5) загальні
специфічні;
- 6) об'ємні
питомі;
- 7) нормативні
облікові
аналітичні;
- 8) планові
звітні.

2.3 Методика економічного аналізу

Кожна наукова дисципліна має свій предмет та метод дослідження. Термін “метод” походить від грецького “methodos”, що в перекладі означає “шлях до чогось”, тобто знання про те, яким способом, в якій послідовності потрібно розв'язувати ті чи інші завдання. Під методом у широкому розумінні слова слід розуміти шляхи, способи та засоби пізнання дійсності, сукупність органічно пов'язаних принципів та прийомів дослідження різноманітних явищ.

Метод економічного аналізу діяльності підприємств, як і будь-якої іншої науки, визначається змістом та особливостями предмета, які, у свою чергу, зумовлюються тими конкретними цілями, вимогами та завданнями, що постали на даному етапі розвитку економіки або проглядаються в перспективі. Предмет відповідає на запитання, що ми вивчаємо, а метод – як вивчаємо, якими способами та з допомогою яких саме засобів.

Під методом економічного аналізу розуміють науково обґрунтовану систему теоретико-пізнавальних категорій, принципів, способів та спеціальних прийомів дослідження, що дають змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення і базуються на діалектичному методі пізнання.

Особливості діалектичного методу полягають у тому, що всі явища, котрі досліджуються, розглядаються в їх взаємозв'язку та русі, зміні та розвитку, при цьому розвиток розуміють як боротьбу протилежностей на засаді об'єктивних законів реальної дійсності. Категорії економічного аналізу – це найбільш загальні, ключові поняття даної науки. До таких належать, наприклад: фактори, резерви, модель, результативний показник, відсоток, дисконт, фінансовий результат, капітал, зобов'язання, активи, грошовий потік, леверидж і т. ін.

Основним елементом методу економічного аналізу є його науковий інструментарій (апарат), тобто сукупність загальнонаукових та специфічних способів і прийомів дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Відокремити прийоми та способи, які притаманні лише конкретній економічній науці, практично неможливо - науковий інструментарій різних наук є надто взаємозв'язаним. В економічному аналізі також застосовуються різні прийоми, які були спочатку розроблені в межах тієї чи іншої економічної науки (статистики, математики, програмування). Водночас економічний аналіз має і специфічні прийоми дослідження.

Метод аналізу має певні специфічні особливості. До них належать:

- використання системи показників, що характеризують діяльність підприємства;
- вивчення причин зміни показників;
- визначення та вимірювання взаємозв'язків та взаємозалежностей між ними з допомогою спеціальних прийомів.

Однією з найважливіших особливостей методу економічного аналізу є використання системи показників для вивчення господарських явищ та процесів. Адже економічний аналіз спроможний дослідити лише ті економічні явища, які відображено в певних економічних показниках, що мають числову характеристику. Наприклад, такі властивості продуктів харчування, як смак, колір, запах, корисність, не мають об'єктивної числової характеристики, а для того, щоб вони могли стати об'єктом дослідження в економічному аналізі, потрібно спочатку розробити відповідну систему показників даних властивостей, виражених у балах. Система економічних показників базується, як правило, на системах та підсистемах економічної інформації, проте не виключено, що в ході самого аналізу виникатиме потреба в розрахунку нових показників.

Інша характерна особливість методу економічного аналізу - вивчення причин, що вплинули на зміну тих чи інших економічних показників. Ураховуючи, що економічні явища обумовлено причинно-наслідковою залежністю, головним завданням аналізу є розкриття та вивчення цих причин (факторів). На господарську діяльність підприємства, навіть на окремо взятий показник, можуть впливати численні фактори. Визначити та вивчити абсолютно всі причини дуже складно, та й не завжди доцільно. Завдання полягає в тому, щоб знайти те найсуттєвіше, що найбільше впливає на той чи інший показник. Отже, обов'язковою умовою правильного аналізу є економічно обґрунтована класифікація причин, що вплинули на господарську діяльність підприємства та її результати.

До характерних особливостей методу економічного аналізу належить і визначення та вимірювання взаємозв'язку між об'єктивними економічними показниками. Іноді нехтування таким взаємозв'язком може призвести до некоректних висновків, а подеколи зробити аналіз узагалі неефективним. Тому в економічних дослідженнях жодне явище не може бути правильно інтерпретоване, якщо воно розглядається ізольовано, без зв'язку з іншими. Не можна також на основі окремо взятого явища робити загальні висновки про тенденцію розвитку об'єкта в цілому. Такий підхід призводить, як правило, до фальсифікованих висновків. Однак це зовсім не виключає можливості та необхідності логічного відокремлення певних явищ у процесі економічних розрахунків.

Методика економічного аналізу є сукупністю методів (прийомів), які умовно можна розбити на дві групи:

Традиційні методи (прийоми):

- порівняння
- середні і відносні величини
- балансовий метод
- прийоми елімінування (метод ланцюгових підстановок, абсолютних і відносних різниць)
- індексний метод
- метод угруповання
- прийом пайової участі
- графічний метод
- табличний метод та ін.

Економіко-математичні методи:

- кореляція
- регресія
- математичне програмування
- теорія масового обслуговування
- теорія ігор
- мережеві графіки
- матричні методи аналізу і так далі.

Метод економічного аналізу як загальний підхід до вивчення господарської діяльності підприємств передбачає відповідну методику дослідження, прийоми і способи аналітичної роботи.

Методика економічного аналізу – це сукупність конкретних прийомів, способів і засобів вивчення соціально-економічної інформації, що характеризує господарську діяльність аналізованих підприємств. Вона становить науковий апарат економічного аналізу. Методика поділяється на загальну (типову) і часткову (галузеву).

Загальна методика являє собою сукупність прийомів аналітичної роботи, які можуть застосовуватися для вивчення будь-яких явищ і процесів, незалежно від того, на якому підприємстві чи галузі вони відбуваються.

Часткова методика конкретизує загальну методику відповідно до тих господарських процесів, що відбуваються на тому чи іншому підприємстві (галузі).

Аналіз виробничо-експлуатаційної діяльності підприємств туризму здійснюється за допомогою системи наочно обґрунтованих методичних і технічних прийомів дослідження. При вивченні складних процесів і явищ економіки туризму використовують аналітичні прийоми, які дозволяють виявляти причинно-наслідкові взаємозв'язки і взаємозалежності між аналізованими показниками, визначати конкретні фактори, що впливають на зміну тих чи інших сторін господарської діяльності, розраховувати абсолютну й відносну величину такого впливу, виявляти внутрішні резерви, давати об'єктивну оцінку результатам господарювання.

Методичні прийоми техніко-економічного аналізу різноманітні, їх вибір і застосування визначаються метою та завданнями аналізу, повнотою і якістю вихідної інформації, змістом аналізованих об'єктів.

Найважливішими прийомами (способами) упорядкування, систематизації, наукової обробки і узагальнення економічної інформації, які засто-

совуються в процесі аналізу виробничо-експлуатаційної діяльності підприємств і організацій туризму, є: порівняння, деталізація, балансовий прийом, метод статистичних групувань, спосіб перерахування показників, метод абсолютних, відносних і середніх величин, ряди динаміки, спосіб зіставлення паралельних рядів, індексний метод, метод ланцюгових підстановок, вибірковий метод, метод експертних оцінок, метод кореляції, статистичні таблиці, графічний метод, математичні методи з використанням обчислювальної техніки та ін.

Для глибокого і всебічного вивчення виробничо-експлуатаційної діяльності підприємств і організацій міського господарства не можна обмежуватися тільки одним яким-небудь прийомом дослідження, оскільки кожен з них виконує якесь конкретне завдання, тому вони органічно доповнюють один одного і тільки в цілому становлять повну методику економічного аналізу.

Прийом порівняння показників

Метод, за допомогою якого предмет, явище, що вивчаються, характеризуються через співвідношення, вимірювання, зіставлення з іншими однакісними предметами або явищами, забезпечує пізнання причинно-наслідкових зв'язків, тенденції розвитку, а також встановлення об'єктивних закономірностей на досліджуваному об'єкті.

Види порівняльного аналізу:

- **горизонтальний** (для визначення абсолютних і відносних відхилень фактичного рівня досліджуваних показників від базових, планових, минулих);
- **вертикальний** (визначається структура досліджуваних явищ, шляхом розрахунку питомої ваги частин у цілому);
- **трендовий аналіз** (застосовується при вивченні відносних темпів росту і приросту показників за ряд періодів до рівня базового періоду);
- **одномірний** (порівнюється один чи декілька показників одного об'єкту або декілька об'єктів за одним показником);
- **багатомірний** (порівнюється діяльність декількох суб'єктів за широким спектром показників з визначенням еталону і встановленням рейтингової оцінки).

У процесі економічного аналізу діяльності підприємств рекомендується використовувати такі основні порівняння:

- зіставлення фактичних показників з плановими, щоб визначити ступінь виконання плану;

- порівняння фактичних показників з прогнозом на поточний рік, що дає змогу оцінити, в якій мірі збувається намічений прогноз, інакше кажучи, визначити, наскільки реальний стан аналізованого об'єкту відповідає прогнозованому;

- зіставлення планових показників поточного з показниками попереднього періоду, завдяки чому можна перевірити напруженість планових завдань і якість планування;

- порівняння показників звітної періоду з такими самими показниками за попередні періоди дає можливість виявити динаміку техніко-економічних показників, що показує, як аналізоване підприємство поліпшило свою роботу;

- зіставлення показників роботи даного підприємства з такими показниками інших підприємств (особливо підприємств-конкурентів) дозволяє виявити передовий досвід господарювання, а також установити, чи є аналізоване підприємство конкурентоспроможним;

- порівняння звітних показників з досягненнями розвинутих країн, щоб встановити існуючий розрив і розробити необхідні заходи для його подолання;

- зіставлення досягнутих результатів із середньогалузевим рівнем дає можливість оцінити організаційно-технічний рівень аналізованого підприємства і визначити місце, яке воно посідає у цій галузі;

- порівняння звітних показників з прогресивними показниками, нормами і нормативами, що дозволяє виявити на підприємстві невикористані резерви;

- зіставлення показників роботи даного підприємства із середніми показниками діяльності аналогічних підприємств району, міста, області, окремого регіону, країни в цілому допомагає визначити організаційно-технічний та економічний рівень розвитку аналізованого підприємства;

- порівняння досягнутих результатів з його виробничим потенціалом дозволяє встановити, в якій мірі аналізоване підприємство наблизилося до найвищого рівня використання наявних ресурсів і ефективності господарювання;

- зіставлення різноманітних показників господарської діяльності наприклад, порівняння темпу зростання, продуктивності праці з темпом зростання фондоозброєності допомагає визначити, як використовуються основні засоби даного підприємства.

Наведені вище основні форми порівняння можна використовувати для економічного аналізу не тільки підприємства в цілому, а також для здійснення оцінки господарської діяльності його окремих структурних підрозділів (служб, цехів, дільниць, бригад, ланок, робочих місць і т.п.), що має велике значення для поширення передового досвіду господарювання.

Використовуючи прийом порівняння, слід мати на увазі, що порівнювати можна тільки такі об'єкти, показники і величини, які відповідають вимогам порівняльності. До них належать: єдність грошової оцінки показників; єдність аналізованих періодів при зіставленні в часі; єдність в обсязі включених у розрахунок складових частин аналізованого показника (об'єкта); єдність методології обчислення аналізованих показників; зіставність вихідних умов виробництва (технічних, природних, кліматичних та ін.).

Крім наведених вище ознак порівняльності, які забезпечують зіставлення показників, у практиці аналітичної роботи можуть застосовуватись також інші, що залежить від особливостей аналізованих економічних процесів і явищ.

При цьому слід пам'ятати, що питання про порівняльність аналізованих показників є основним при використанні прийому порівняння. Порушення цього при проведенні економічного аналізу призводить до одержання хибних результатів, що негативно позначається на якості висновків, пропозицій і рекомендацій.

Спосіб перерахунку показників

Показники можуть бути основою для аналізу тільки за умови їхнього зіставлення. Якщо ця умова порушується, використовується спосіб перерахунку показників. Суть цього прийому полягає у коректуванні показника, прийнятого за базу (основу) порівняння, на відповідний коефіцієнт перерахунку (відсоток виконання виробничої програми, індекс цін і ін.). Одержаний скоригований показник зіставляється з фактичним (наприклад, необхідне врахування інфляції і т.д.).

Перерахунок, наприклад, планових показників здійснюють у разі зміни розмірів показників та їх структури, складу, цін, виробництва для того, щоб можна було їх зіставляти з показниками звітного періоду чи минулих років, враховуючи сучасну ситуацію. Так, порівнявши фактичні й планові витрати під час аналізу виконання плану витрат на виробництво продукції (послуг), можна зробити неправильні висновки, якщо при цьому не

врахувати впливу цінового фактора (інфляції). Це означає, що плановий (базисний) показник необхідно скоригувати з урахуванням зміни рівня цін (тарифів) і тільки після цього зіставити його з фактичною величиною.

Деталізація економічних показників

Суть деталізації полягає в тому, що аналізовані процеси і явища послідовно розкладають за різними ознаками на окремі складові частини.

Прийом деталізації застосовується для визначення впливу результатів роботи окремих структурних підрозділів аналізованого підприємства на його підсумкові показники, виявлення позитивних і негативних сторін діяльності окремих служб, цехів, дільниць та інших ланок даного підприємства.

Глибина деталізації залежить від мети, завдань і змісту аналізу. Необхідно мати на увазі, що недостатній ступінь розкладання підсумкових показників не забезпечує конкретності аналізу. В той же час, якщо така деталізація проводиться занадто глибоко, то в цьому разі збільшується обсяг аналітичної роботи, порушується наочність аналізу і з'являється небезпечність розпиляння управлінських рішень.

Деталізація передбачає можливість розчленування об'єкта аналізу на окремі елементи з урахуванням усіх внутрішніх і зовнішніх зв'язків (факторів).

Деталізацію узагальнюючих економічних показників можна проводити за часом, місцем одержання підсумкових показників, а також за їх складом (структурою).

Деталізація підсумкових показників за часом дозволяє розчленувати річні показники за кварталами, місяцями, декадами, днями, змінами, годинами. Внаслідок цього одержують часткові показники, які відрізняються один від одного за величиною. Їх вивчення допомагає встановити найбільш успішні періоди роботи підприємства, з'ясувати недоліки у виконанні окремих операцій, резерви у використанні техніки, трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Деталізація узагальнюючих показників за місцем їх одержання - це розчленування досягнутих результатів по підприємству в цілому на ряд часткових показників у розрізі окремих його структурних підрозділів (служб, цехів, дільниць, бригад, ланок, робочих місць) і конкретних виконавців, що має велике значення для виявлення передових і відстаючих дільниць, підрозділів і працівників. Застосування під час економічного

аналізу цієї форми деталізації дозволяє визначити ступінь участі кожного підрозділу у формуванні узагальнюючого аналізованого показника, оцінити міру відповідальності та ін.

Деталізація узагальнюючих показників за їх складом дає можливість визначити структуру підсумкових показників і роль окремих складових елементів в їх формуванні, що сприяє виявленню основних факторів, які вплинули на зміну рівня досягнутих результатів. Особливо це важливо для аналізу собівартості продукції (послуг), де шляхом деталізації її складових частин (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація основних фондів та ін.) можна виявити причини високих витрат і намітити шляхи їх скорочення. Аналізуючи, в свою чергу, кожен окрему статтю (елемент), визначають суму економії чи перевитрат, виявляють причини останніх і намічають заходи щодо їх усунення. Якщо є економія, вивчають, у результаті яких заходів її одержано, з тим, щоб закріпити ці заходи і використати на інших видах виробництва.

Крім наведених вище основних форм деталізації під час економічного аналізу можна використати й інші.

Таким чином, прийом деталізації узагальнюючих економічних показників дозволяє розкладати їх послідовно: виявлені при первісній деталізації складові часткові показники підлягають потім подальшій деталізації і так до тих пір, поки не будуть встановлені першопричини тих чи інших результатів роботи аналізованого підприємства.

Балансовий прийом

Балансовий прийом широко використовують як спосіб зіставлення взаємопов'язаних показників господарської діяльності з метою виявлення і обчислення їх взаємного впливу. При цьому зв'язок між досліджуваними показниками виражається у формі рівності підсумків, одержаних під час різноманітних зіставлень. Рівність підсумків (баланс) є підтвердженням того, що під час економічного аналізу були враховані всі взаємодіючі фактори і що зв'язок між ними відображено вірно. Відсутність рівності свідчить про неповне виявлення факторів або допущення помилок при обчисленні величин впливу окремих факторів, а також про існуючі на підприємстві порушення. Шляхом встановлення рівності визначають нестачу або лишок, тобто проводять аналіз забезпеченості.

Суть використання балансового прийому в економічному аналізі полягає у складанні різноманітних балансів, які характеризують наявність ре-

сурсів (матеріальних, трудових, фінансових), їх використання або потребу в ресурсах і джерелах їх покриття (баланс робочого часу, матеріальні баланси...). Наприклад, баланс робочої сили показує потребу підприємства в робочих кадрах і джерелах робочого покриття; баланс робочого часу характеризує загальні ресурси часу і їх використання; матеріальні баланси відображають потребу підприємства в матеріалах і вказують джерела їх покриття та ін.

Зіставлення планових і звітних балансів між собою за відхиленнями дозволяє визначити вплив факторів-аргументів (в абсолютних і відносних величинах) на зміну узагальнюючого показника, виявити резерви підвищення ефективності роботи аналізованого підприємства.

За допомогою балансової узгодженості здійснюють також контроль за наявністю і розподілом продукції, матеріально-грошових засобів, наприклад, аналіз коштів на капіталовкладення і капітальний ремонт. Аналогічно за допомогою балансового прийому контролюють і аналізують рух засобів підприємства за той чи інший звітний період. Величина засобів на початку аналізованого періоду разом з надходженням їх з різних джерел протягом року повинна обов'язково дорівнювати решті засобів на кінець року разом з вибуттям їх за призначенням та списанням втрат і нестач. Якщо такої рівності немає, треба шукати помилки в записах первісного обліку чи вважати це за зловживання.

Балансовий прийом використовують при аналізі як грошових, так і натуральних показників. Він є ефективним при дослідженні різних напрямків аналітичної роботи, особливо при аналізі фінансового стану підприємства, де основним джерелом інформації є бухгалтерський облік.

Слід зазначити, що балансовий (сальдовий) прийом широко застосовують в аналізі виробничо-експлуатаційної діяльності підприємств і організацій туризму у тих випадках, коли між аналізованими показниками має місце функціональна залежність.

Табличний спосіб (метод табличного подання аналітичних даних)

Результати аналізу зазвичай викладають у формі таблиць. Це найраціональніша і найзручніша для сприймання форма подання аналітичної інформації про досліджувані явища за допомогою цифр, розташованих у певному порядку. Таблиці служать накопиченню, опрацюванню і зберіганню цифрової інформації. Аналітична таблиця являє собою систему думок,

суджень, виражених мовою цифр. Вона значно виразніша і більш наочна від словесного тексту. Показники в ній розташовуються логічніше і послідовніше, займають менше місця порівняно з текстовим викладом і досягають пізнавального ефекту значно швидше. Табличний матеріал дає можливість охопити аналітичні дані загалом як єдину систему. За допомогою таблиць значно легше простежити зв'язки між досліджуваними показниками.

Складання аналітичних таблиць – важливий елемент у методиці економічного аналізу. Цей процес потребує знання сутності явищ, що вивчаються, методики їх аналізу, правил оформлення таблиць.

З метою забезпечення компактності таблиць:

- спрощують чи округляють вихідну інформацію,
- скорочують або відкидають другорядні дані;
- об'єднують дані у групи і підраховують проміжні підсумкові показники або передають через середні показники;
- комбіновано показують частину показників у деталізованому вигляді, а інші розміщують в одному рядку;
- поділяють вихідну інформацію на кілька самостійних сукупностей з наступним складанням самостійних таблиць з вузьким змістом.

Подібно до граматичного речення, кожна таблиця має статистичний підмет і присудок. *Підметом таблиці* є та аналізована сукупність, ті об'єкти або їх частини, які характеризуються рядом числових показників. Показники, що характеризують аналізовану сукупність (підмет), є її *присудком*. Підмет і присудок таблиці розташовують, виходячи з мети і завдань опрацювання статистичних даних. У таблиці підмет найчастіше знаходиться зліва, а присудок - зверху. У підметі таблиці вказують зміст рядків, а в присудку – зміст граф.

Правильна побудова статистичних таблиць є важливим фактором успішного опрацювання і аналізу статистичних даних.

Читання і аналіз статистичних таблиць має велике значення у практиці аналітичної таблиці (аналіз по горизонталі) і окремих ознак її присудка (аналіз по вертикалі), визначення наявності й характеру взаємозв'язків між окремими аналізованими показниками, подання узагальнюючих висновків про досліджувані об'єкти.

Для забезпечення найбільш наочного і систематизованого вираження узагальнюючих характеристик аналізованої сукупності при складанні статистичних таблиць необхідно дотримуватись певних правил:

- форма таблиці має бути узгоджена з існуючими таблицями для забезпечення можливості порівняння статистичних даних, які характеризують розвиток економічних явищ за визначені періоди часу, або за станом на якийсь момент часу;
- загальна назва, заголовки підмета і присудка мають формулюватись коротко, змістовно і чітко;
- у заголовках таблиці слід вказувати територіальні й часові характеристики наведених даних, відображати специфічні характеристики аналізованих показників (планові, фактичні, розрахункові), одиниці їх виміру;
- статистичні таблиці повинні бути замкнутими, тобто мати підсумкові результати;
- при відсутності відомостей у відповідній клітинці таблиці ставлять три крапки, відсутність економічного явища позначають знаком тире “-”, число 0,0 ставлять у випадках невеликої величини, коли число в даній клітинці знаходиться за межами точності, прийнятій у таблиці (не перевищує 0,05), позначка (X) ставиться у тому разі, коли клітинка не заповнюється;
- кількісні показники у межах однієї графи повинні наводитися з однаковою точністю, тобто до 0,1, до 0,01, до 0,001;
- якщо аналізовані показники мають різні одиниці виміру, їм виділяють спеціальну графу.

Приклад побудови таблиці подано на рисунку 2.1.

Назва таблиці (перша літера велика)					
Перша літера велика					
					заголовки граф
					підзаголовки граф
					рядки

Графи (колонки)

Рисунок 2.1 – Приклад побудови таблиць

Статистичні таблиці на стадії збору цифрової інформації і підготовки економічного аналізу забезпечують одноманітність і впорядкованість досліджуваних показників, на стадії обробки даних є своєрідним алгоритмом розв'язання аналітичних задач і проведення розрахунків, на стадії закінчення аналізу - засобом оформлення його результатів.

Необхідно звернути увагу на те, що в підзаголовку граф перша літера пишеться з маленької літери, якщо підзаголовки граф і заголовки складають одне речення, і з великої букви – якщо є самостійними.

Групування

Це прийом аналізу, що складається у формуванні з масиву даних, що аналізуються, класифікації груп за ознаками, істотним з погляду рішення аналітичних завдань.

Типологічне групування – використовується для розчленовування всієї сукупності первинних даних повного або вибіркового дослідження на однорідні групи або класи (групи готелів за формою власності).

Структурні групування – дають можливість вивчити внутрішню будівлю показників, співвідношення в них окремих частин (структура основних фондів підприємства, структура балансу, структура випуску продукції).

Аналітичні (факторні) групування використовують для визначення наявності, напрямків і форми зв'язку між досліджуваними показниками (наприклад, залежність плинності кадрів від рівня оплати праці).

При складанні структурних і факторних групувань важливу роль грає визначення інтервалів угруповань. Вони можуть бути закритими (визначена верхня і нижня границі) і відкритими (визначена одна границя).

Ширину рівних інтервалів визначають за формулою:

$$h = \frac{X_{\max} - X_{\min}}{K}$$

Величина інтервалу пов'язана з кількістю груп. Орієнтовно кількість груп можна визначити за формулою Стерджеса:

$$K = 1 + 3,332 \lg n$$

n – чисельність елементів аналізованої структури.

Приклад:

Максимальне значення ознаки 450 грн., мінімальне – 100 грн., кількість одиниць сукупності 100, ширина рівних інтервалів складе
 $(450 - 100) / 1 + 3,332 \lg 100 = 350 / 7 = 50$

Метод абсолютних, відносних і середніх величин

Метод абсолютних, відносних і середніх величин є найважливішим способом аналізу економічних явищ і процесів.

Абсолютні величини (показники) застосовують при аналізі для характеристики розмірів (рівнів, обсягів) аналізованих явищ (обсяг продукції, кількість працівників, прибуток та ін.).

За способом вираження абсолютні величини поділяються на індивідуальні й сумарні.

Індивідуальні абсолютні величини виражають розміри кількісних ознак окремих одиниць аналізованої сукупності (заробітна плата одного працівника, тривалість його робочого періоду та ін.).

Сумарні величини характеризують розмір тієї чи іншої ознаки усіх одиниць аналізованої сукупності, їх отримують в результаті підсумку індивідуальних (фонд заробітної плати, робочого часу працівників, доход, витрати на виробництво продукції та ін.).

Абсолютні величини завжди є іменованими числами і виражаються в певних одиницях виміру. Розрізняють за одиницею виміру такі абсолютні величини:

- натуральні (т, км, куб. м, шт., тури, номери);
- умовно-натуральні (вагоно-кілометри пробігу, приведеного за місткістю рухомого складу, умовне паливо, ліжко-доба, туру-день);
- трудові (людино-година, людино-день);
- вартісні (грн., євро, руб.).

У процесі економічного аналізу абсолютні показники використовують для характеристики наявності ресурсів підприємства (матеріальних, трудових, фінансових), розмірів виробництва, фондів заробітної плати, робочого часу, для визначення впливу окремих факторів на досягнуті результати господарювання.

Економічний аналіз передбачає використання не тільки абсолютних, а і відносних показників.

Відносні величини відображають кількісні співвідношення аналізованих соціально-економічних явищ.

Алгебраїчною формою відносних величин є частка від ділення двох однойменних або різнойменних величин. Числівник відношення є величиною, яку хочуть зіставити, а займенник розглядається як база порівняння або основа відносної величини.

Базою порівняння можуть бути числа: 1, 100, 1000, 10000 чи 100000.

Тоді відносна величина визначається відповідно у частках (коефіцієнт), відсотках (%), промілях (‰), продецимілях (‱), просантимілях (‱‱‱‱).

У практиці економічного аналізу відносні величини (показники) використовують для вирішення таких аналітичних завдань: оцінки виконання плану, дотримання норм витрат сировини чи пального, стандартів якості продукції, характеристики структури аналізованої сукупності, оцінки інтенсивності розвитку явищ та ін.

Відповідно до цих завдань в економічному аналізі застосовують такі види відносних величин:

- **планового завдання** – оцінка планової швидкості розвитку (відношення запланованого рівня показника до базисного), наприклад, запланований темп зростання готельних послуг;

- **виконання плану** – аналіз ступеня виконання планового завдання (відношення фактичного рівня аналізованого показника до запланованої величини), наприклад, процент виконання виробничої програми готельного підприємства;

- **динаміки** – аналіз інтенсивності розвитку економічного явища (відношення фактичного рівня аналізованого показника звітного періоду до аналогічної величини попереднього періоду), наприклад, темп зростання доходів міського населення;

- **структури** – аналіз складу і структури досліджуваної сукупності (відношення частки до цілого в межах однієї сукупності), наприклад, питома вага окремих економічних елементів витрат у загальній величині експлуатаційних витрат підприємства;

- **інтенсивності** – аналіз інтенсивності розвитку економічних явищ (співвідношення двох різнойменних величин, що характеризують різні, але пов'язані у своєму розвитку економічні явища), наприклад, фондвіддача основних засобів, продуктивність праці;

- **координації** – аналіз структури сукупності (співвідношення окремих частин цілого, одна з яких приймається за базу порівняння в межах однієї сукупності), наприклад, скільки службовців припадає у середньому на 100 робітників;

- **порівняння** – характеризують співвідношення однойменних показників, які відносяться до різних господарських об'єктів (підприємств, галузей) або територій (міста, регіону, країни) і мають однакову часову визначеність, наприклад, частка від ділення собівартості одного туру одного

підприємства на аналогічний показник другого підприємства.

Важливим засобом економічного аналізу є середні величини, за допомогою яких одержують узагальнюючу характеристику якісно однорідних сукупностей (середня заробітна плата, середній рівень продуктивності праці та ін.).

Середні величини – узагальнюють сукупність типових однорідних показників, явищ і процесів (середня заробітна плата, середній рівень продуктивності праці, середня експлуатаційна швидкість руху й ін.). Дозволяють від одиничного переходити до загального, від випадкового до закономірного.

В економічному аналізі найбільше часто використовують такі середні величини:

- 1) арифметична (використовують для вивчення розподілу сукупності)

- проста:

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n} \quad (2.1)$$

- зважена:

$$\bar{x} = \frac{\sum xy}{\sum y} \quad (2.2)$$

- 2) гармонійна (використовують для вивчення розподілу сукупності)

- проста:

$$\bar{x} = \frac{n}{\sum \frac{1}{x}} \quad (2.3)$$

- зважена:

$$\bar{x} = \frac{\sum z}{\sum \frac{z}{x}}, \quad z = xy \quad (2.4)$$

- 3) геометрична (для обчислення середнього темпу росту того або іншого показника):

$$\bar{x} = \sqrt[n]{x_1 x_2 x_3 \dots x_n} \quad (2.5)$$

4) хронологічна (для вивчення середнього рівня динамічного ряду):

$$\bar{P} = \frac{\frac{P_1}{2} + P_2 + P_3 + \dots + \frac{P_k}{2}}{k-1} \quad (2.6)$$

де $\bar{x}$ – середня величина;

x – індивідуальні значення ознаки, що варіює, (варіанти);

n – число варіант;

y – частоти (ваги);

z – загальний обсяг (рівень) аналізованої сукупності;

do – число рівнів динамічного ряду;

P – середній рівень динамічного ряду;

$P_1, P_2, \dots, P_k$ – рівні динамічного ряду.

Ряди динаміки

Ряди динаміки є дуже важливим прийомом аналізу, оскільки дають змогу виявити закономірності розвитку економічних процесів за ряд періодів і відтворити їх у цифровій формі.

Ряд динаміки (динамічний ряд) - це послідовність чисел (рівнів), що характеризує зміну явища в часі. Кожний динамічний ряд являє собою послідовність двох елементів - рівень, що характеризує величину аналізованої ознаки, і час (момент або інтервал), до якого він відноситься.

За ознакою часу ряди поділяють на моментні й інтервальні. В *моментному ряді* рівень ряду фіксує стан явища на певний момент часу (на 1 січня, на 1 лютого, на 1 березня і т.п.). В *інтервальному ряді* рівень виступає як агрегований результат процесу за певні періоди часу (наприклад, виробництво продукції за окремі роки, квартали).

Однією з узагальнюючих характеристик динамічних рядів є *середній рівень*. В інтервальному ряді його розраховують як просту середню арифметичну, у моментному ряді з рівними відрізками часу - як середню хронологічну. Якщо відрізки часу між моментами різні, то в цьому разі використовують формулу середньої арифметичної зваженої:

$$\bar{x} = \frac{\sum x_i' y_i}{\sum y_i} \quad (2.7)$$

$$x_i' = \frac{x_i + x_{i+1}}{2} \quad (2.8)$$

де x_i' – середні рівні окремих інтервалів часу;

y_i – тривалість відповідних інтервалів, наприклад місяців.

Для опису динамічних рядів використовують також систему взаємозв'язаних показників: абсолютний приріст, темп зростання, темп приросту, абсолютне значення одного відсотка приросту, середній темп зростання і приросту. Обчислення цих показників ґрунтується на зіставленні рівнів ряду. Базою для порівняння може бути або попередній рівень, або початковий. У першому випадку база порівняння змінна, в другому - постійна. Якщо кожний рівень зіставляється з попереднім, то одержані при цьому показники називають ланцюговими. Якщо ж за базу обраний початковий рівень, то показники називають базисними.

Абсолютний приріст характеризує розмір збільшення (зменшення) рівня ряду за певний період. Абсолютні прирости можуть бути обчислені як ланцюгові, так і базисні. Вони розраховуються як різниця рівнів динамічного ряду. Середній абсолютний приріст розраховується за формулою середньої арифметичної простої з ланцюгових приростів.

Темп зростання характеризує інтенсивність зміни рівнів динамічного ряду і являє собою кратне відношення рівнів у формі коефіцієнта чи відсотка. Темпи зростання також можуть бути обчислені як ланцюгові й базисні. Добуток ланцюгових темпів зростання за певний період дорівнює відповідному базисному темпу зростання за цей же період.

Темп приросту – це відношення абсолютного приросту до попереднього або початкового рівня. У першому випадку він є ланцюговим, у другому – базисним.

Абсолютне значення одного відсотка приросту – це відношення абсолютного ланцюгового приросту до ланцюгового темпу приросту. Його величина дорівнює 1/100 частини попереднього рівня.

Середній темп зростання і темп приросту дозволяє вивчити загальну тенденцію зміни аналізованого показника за весь період, охоплений рядом динаміки. Обчислюють за формулою середньої геометричної:

1) на основі ланцюгових темпів зростання (див. формулу 2.5)

$$\bar{x} = \sqrt[n]{x_1 x_2 x_3 \dots x_n}$$

де $\bar{x}$ – середній темп зростання аналізованого показника;

$x_1 x_2 x_3 \dots x_n$ – ланцюгові темпи зростання;

n – число ланцюгових темпів зростання.

2) на основі кінцевого і базисного рівнів динамічного ряду

$$\bar{x} = \sqrt[k-1]{\frac{P_k}{P_1}} \quad (2.9)$$

де P_k і P_1 – відповідно кінцевий і базисний рівні динамічного ряду;

k – число рівнів.

В економічному аналізі використовують як одномірні динамічні ряди, що характеризують зміну одного показника, так і багатомірні – відображають зміну 2, 3 і більше показників.

Графічний метод

Графіки в економічному аналізі мають не тільки ілюстративне значення, але і є важливим аналітичним засобом. Графіки становлять масштабне відображення показників, чисел за допомогою геометричних знаків (ліній, прямокутників, кіл) або умовно художніх фігур. Вони мають велике ілюстративне і аналітичне значення. На відміну від табличного матеріалу, графік дає узагальнений рисунок стану чи розвитку досліджуваного явища, дає змогу зором помітити ті закономірності, які має числова інформація.

Основні форми графіків, які використовують в аналізі, - діаграми. Вони за своєю формою бувають стовпчикові, смугові, колові, квадратні, лінійні, фігурні.

За змістом розрізняють діаграми порівняння, структурні, динамічні, графіки зв'язку, графіки контролю і ін.

Графічні способи можна застосовувати і для вирішення методичних завдань аналізу і, передусім, для побудови різноманітних схем наочного зображення внутрішньої будови досліджуваного об'єкта, послідовності технологічних операцій, взаємозв'язків результативних і факторних показників і т.д.

Сучасні комп'ютерні технології обробки даних значно полегшують процес побудови графіків, підвищують їхню якість (виразність, контрастність, масштабність, естетичність). Завдання аналітика нині зводиться до того, щоб обрати найвдалішу форму графічного подання даних.

Графіки найчастіше дозволяють побачити ті сторони досліджуваних процесів, що не очевидні у вихідному цифровому матеріалі. Крім того, графічні побудови нерідко дають можливість знайти допущені при аналітичній роботі помилки – як у самій логіці дослідження, так і в розрахунках.

За формою графічного образу розрізняють крапкові, лінійні, площинні, об'ємні й зображувальні діаграми.

За завданнями розрізняють:

- зображення стохастичного порівняння – для зіставлення окремих величин, що стосуються до одного періоду або моменту часу, (графічний образ – лінійні, площинні, об'ємні діаграми);

- зображення динамічного порівняння – для порівняння подій, що змінюються в часі, (графічний образ – лінійні, площинні, об'ємні діаграми);

- зображення структурні, – для часткового представлення цілого (графічний образ – лінійні, площинні діаграми);

- зображення розподілу частоти явищ – для показу того, як розподіляється розглянуте явище за різними варіантами групування ознаки (графічний образ – лінійні, площинні діаграми (полігони і гістограми));

- зображення зв'язку явищ – застосовується для показу тісноти і форми зв'язку явищ (графічний образ – точкові і лінійні діаграми (поле кореляції));

- зображення виконання завдання, плану – для обліку виконання планових робіт протягом деякого періоду (графічний образ – лінійні діаграми);

- зображення балансові – для показу співвідношень протилежних явищ, наприклад, надходження і витрата електроенергії (графічний образ – лінійні, площинні діаграми);

- зображення амплітудні – для зображення меж змінювання явищ у різні періоди часу й у різних умовах (графічний образ – лінійні діаграми);

- зображення територіального розміщення – для зображення статистичних даних на визначеній території (графічний образ – площинна діаграма). Розрізняють картограму (окремі райони контурної географічної карти позначені по-різному, залежно від величини статистичної ознаки) і картодіаграму (розміщення на географічній карті графічних образів у масштабі, що відповідає величині зображуваних статистичних показників).

В економічному аналізі найбільш часто використовують лінійні графіки, стовпчикові, секторні і гістограми.

Методи детермінованого аналізу

В економічному аналізі одним з важливих завдань є вимір впливу факторів на результативний показник. Якщо зв'язок між чинниками і ре

зультативним показником має функціональну залежність, тобто кожному відповідному значенню чинника відповідає строго визначене значення результативного показника, то такий тип зв'язку називається детермінованим (функціональним).

Існують наступні типи детермінованої залежності:

$$\text{Адитивна: } y = x_1 + x_2 + \dots + x_n = \sum_{x=1}^n x_i \quad (2.10)$$

$$\text{Мультиплікативна: } y = x_1 \times x_2 \times \dots \times x_n \quad (2.11)$$

$$\text{Кратна: } y = \frac{X}{Z} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{z_1 + z_2 + \dots + z_m} \quad (2.12)$$

$$\text{Комбінована: } y = \sum_i^n x_{1j} \times x_{2j} \times \dots \times x_{nj} \quad (2.13)$$

Між факторами існує залежність, коли зміна факторної ознаки дає кілька змін функції. Це стохастична залежність (ймовірнісна).

Основні методи детермінованого аналізу:

- індексний метод,
- спосіб ланцюгових підстановок,
- спосіб абсолютних різниць,
- спосіб відносних різниць,
- спосіб пайової участі,
- інтегральний спосіб,
- спосіб логарифмування.

Індексний метод широко використовують в економічному аналізі для вивчення ступеня виконання різних планових завдань, визначення динаміки аналізованих показників, розрахунку впливу окремих факторів на зміну результатів виробничо-експлуатаційної діяльності.

Індекс – це відносна величина (динаміки, виконання плану), що характеризує зміну рівня будь-якого економічного явища в часі, просторі порівняно з планом, нормою, стандартом. Різновидом індексів є відсоток виконання плану, темпи і коефіцієнти росту (ланцюгові, базисні, середні).

Індекси об'ємних показників – індекси фізичного обсягу продукції, послуг. Індекси якісних показників – індекси цін, собівартості, продуктивності праці.

Загальні індекси характеризують зміну сукупності в цілому, наприклад дохід готелю в звітному році в порівнянні з попереднім. Індивідуальні індекси – дають порівняльну характеристику динаміки окремих елементів сукупності, характеризують зміну одного якого-небудь обсягу

виробництва конкретної продукції, ціни одиниці товару визначеного виду. (наприклад, тарифи на номери в окремих готелях, кількість турів, продажних декількома туристськими фірмами, дохід від продажу номерів)

Групові індекси характеризують динаміку не всієї сукупності, а тільки її частини.

Агрегатні і середні з індивідуальних індекси визначаються методологією їхнього розрахунку. Якщо база для порівняння всіх рівнів явища залишається постійною, одержуваний індекс називається базисним, у протилежному випадку – ланцюговим.

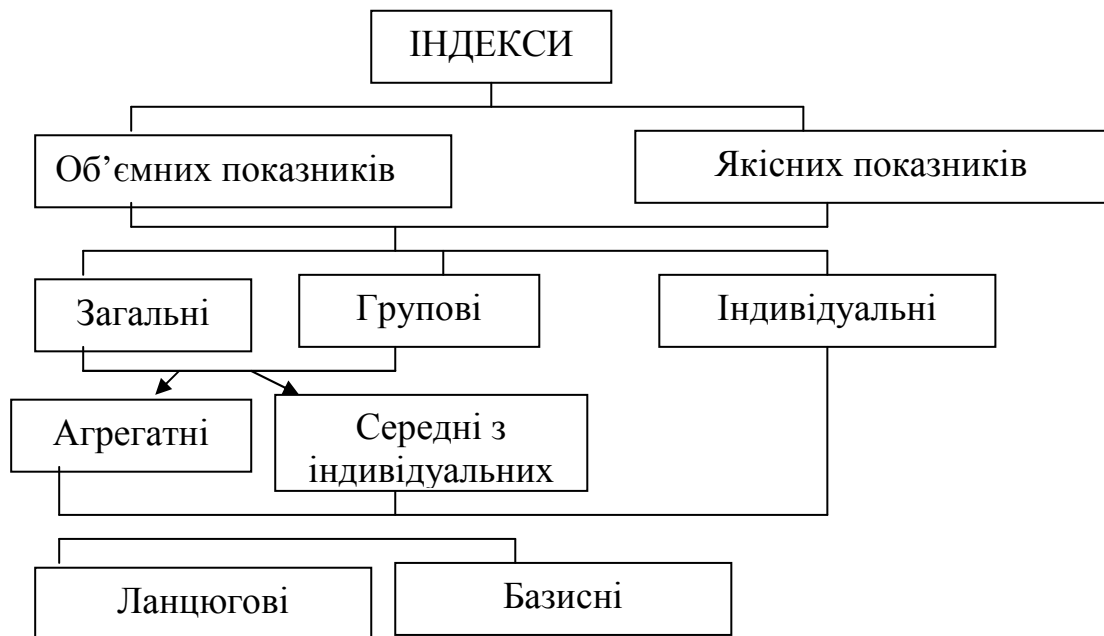

Рисунок 2.2 – Класифікація індексів

При використанні в аналізі індексного методу рекомендується дотримуватись відповідних умовних позначок. Показники базисного періоду мають у формулах порядковий номер «0», а поточного «1». Якщо зміна явища вивчається за два і більш періоди, то кожний з них позначається відповідно «0», «1», «2», «3».

Контрольні запитання:

1. Охарактеризуйте формування і використання системи показників в економічному аналізі.
2. Які характерні особливості методології економічного аналізу?
3. Які традиційні методи й прийоми використовують в економічному аналізі?

4. Для чого використовують балансовий метод в економічному аналізі?

5. У чому суть прийому порівняння? Які типи порівнянь застосовують в аналізі, яка їхня мета? Назвіть основні способи приведення показників до зіставного виду.

6. Охарактеризуйте основні види відносних і середніх величин.

7. Яка роль табличного і графічного подання аналітичної інформації?

8. У чому суть класифікації і систематизації факторів в економічному аналізі?

9. Які групування використовують в економічному аналізі?

10. У чому суть факторного аналізу?

Тестові завдання:

1. Абсолютні величини вимірюють в:

- а) од., грн., днях;
- б) процентах, коефіцієнтах;
- в) вірні обидва варіанти.

2. Метод, за допомогою якого предмет (явище) характеризується через співвідношення, вимірювання, зіставлення з іншими одноякісними предметами або явищами:

- а) порівняння;
- б) деталізація;
- в) абстрагування;
- г) абсолютизація.

3. Метод, суть якого полягає в тому, що, абстрагуючись від взаємовпливу факторів, послідовно розглядається вплив кожного фактора на результативний показник при незмінності інших факторів:

- а) порівняння;
- б) елімінування;
- в) балансовий;
- г) моделювання.

4. В якому статистичному методі аналізу таблиці служать накопиченню, опрацюванню і зберігання цифрової інформації:

- а) табличний;
- б) динамічні ряди;
- в) кореляційний;
- г) балансовий.

5. Прийом, який використовують для визначення тісноти зв'язку між факторами, що вивчаються, - це:

- а) елімінування;
- б) кореляція;
- в) порівняння;
- г) моделювання.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Визначте, до якої групи відносять показники: абсолютних, відносних, середніх величин:

Таблиця 2.1 – Вихідні дані

Показник	Од. виміру	Група
Доходи від основної діяльності	грн.	
Коефіцієнт зносу основних засобів	%	
Вартість основних засобів на кінець року	грн.	
Кількість номерів у готелі	одиниць	
Коефіцієнт завантаження номерного фонду	%	
Чисельність працівників на початок року	осіб	
Прийнято за рік осіб	осіб	
Чисельність працівників на кінець року	осіб	
Середньооблікова чисельність працівників	осіб	
Тариф на проживання в одніємісному номері	грн.	
Середній тариф на проживання	грн.	
Середні витрати на експлуатацію однієї ліжка-добі	грн.	
Кількість обслугованих туристів	осіб	
Питома вага туристів, охоплених внутрішнім туризмом	%	
Середня тривалість перебування в готелі	днів	
Кількість туро-днів, наданих туристам	туро-днів	

Завдання 2

Розрахувати основні показники динаміки обсягу наданих послуг готельного підприємства.

Таблиця 2.2 – Вихідні дані

Рік	1	2	3	4	5
Кількість наданих ліжок-днів, л-д	2530	2780	2820	3360	3400

Завдання 3

Визначити кількісний вплив зміни середньої тривалості туру і середньої ціни туру на динаміку обсягу валової виручки від реалізації турів за такими даними (див. табл. 2.3):

Таблиця 2.3 – Вихідні дані

Показник	Базовий період	Звітний період	Показники динаміки
Обсяг валової виручки, тис. грн.	3500	3600	
Середня ціна туру, тис. грн.	1,2	1,35	
Середня тривалість туру, діб	10	9	

Завдання 4

Розрахуйте відносні величини структури, використовуючи дані таблиці 2.4:

Таблиця 2.4 – Вихідні дані

Категорія працівників	Кількість осіб
Робітники	21
Інженерно-технічні працівники	14
Службовці	18
Учні	3
Молодший обслуговуючий персонал	32

ТЕМА 3 АНАЛІЗ ОБСЯГУ ПРОПОЗИЦІЇ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА, КУРОРТНОЇ СФЕРИ І ТУРИЗМУ

3.1 Завдання і інформаційне забезпечення аналізу.

3.2 Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг підприємств готельного господарства.

3.3 Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг туристського підприємства.

3.4 Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу.

3.1 Завдання і інформаційне забезпечення аналізу

Обсяг пропозиції (виробництва) і реалізації послуг (продукції) – це основний показник, що характеризує діяльність підприємства. За економічним змістом обсяг реалізованих послуг характеризує кінцевий фінансовий результат роботи підприємства, виконання своїх зобов'язань перед споживачами, ступінь участі в задоволенні потреб ринку.

При аналізі обсягу пропозиції і реалізації продукції підприємств житлово-комунального господарства (до яких відносять готелі) використовується поняття «Виробнича програма». Виробнича програма – це завдання з кількості, асортименту і якості продукції, робіт, послуг, які підприємства повинні виробити (надати) і реалізувати в звітному періоді, виходячи з потреб населення.

Мета аналізу обсягу пропозиції і реалізації послуг полягає у виявленні найбільш ефективних шляхів збільшення обсягу послуг, що надаються, і поліпшення їх якості, в знаходженні внутрішніх резервів зростання обсягу виробництва і реалізації послуг.

Основні **завдання** аналізу:

- оцінка виконання плану, динаміки пропозиції і реалізації послуг;
- визначення впливу факторів на зміну цих показників;
- вивчення складу, структури і асортименту послуг, що надаються;
- вивчення якості і конкурентоспроможності послуг;

- оцінка динаміки за основними показниками обсягу, структури і якості послуг;
- виявлення внутрішньогосподарчих резервів для підвищення темпів зростання послуг, поліпшення їх асортименту і якості.

Об'єктами даного аналізу є:

- обсяг виробництва і реалізації послуг;
- асортимент і структура послуг;
- якість послуг.

Інформаційною базою для аналізу є:

- 1) Форма № 1 – готель (Звіт про роботу готелю);
- 2) Форма № 1 – ТУР (Звіт про діяльність туристської організації);
- 3) Форма № 1 – курорт (Звіт санаторно-курортного (оздоровчого) закладу);
- 4) Форма № 1 – послуги (Звіт про обсяги реалізованих послуг);
- 5) дані оперативного бухгалтерського обліку;
- 6) плани економічного і соціального розвитку підприємства і ін.

3.2 Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг підприємств готельного господарства

При аналізі обсягу пропозиції і реалізації послуг використовується вся інформація, що є на підприємстві. Практична робота по аналізу інформації вимагає знань методики її накопичення і збереження, оскільки може використовуватися тривалий період. Тому доцільно накопичувати і носії інформації і результати її обробки.

Організація економічного аналізу діяльності підприємства не має жорсткої регламентації системою нормативних актів, як це має місце при організації облікового процесу. Для виявлення основних тенденцій обсягу послуг готельного підприємства проводять структурно-динамічний аналіз на базі даних статистичної звітності.

Інформаційна база: дані статистичної звітності за формою № 1-Готель «Звіт про роботу готелю» за ряд років, наприклад за 3 роки і Форми №1 – послуги за ряд періодів (найчастіше за три роки, іноді за квартали, місяці).

Алгоритмічна модель проведення структурно-динамічного аналізу:

1) охарактеризувати готельне підприємство за довідковими даними, даними Розділу 1 (характеристика підприємства) і Розділу 2 (структурні підрозділи сфери сервісу);

2) проаналізувати номерний фонд готелю (зміни місткості і структури номерного фонду за 3 роки);

3) розрахувати основні показники діяльності готельного підприємства і проаналізувати їх динаміку;

4) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності готельного підприємства за допомогою різних типів діаграм;

5) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності готельного підприємства; надати пропозиції щодо активізації роботи готельного підприємства.

Послідовність виконання:

1. Спочатку необхідно охарактеризувати готельне підприємство за довідковими даними, даними Розділу 1 «Характеристика підприємства» і Розділу 2 «Структурні підрозділи сфери сервісу» і рекламною інформацією готельного підприємства за такою послідовністю:

- найменування організації,
- поштова адреса,
- тип підприємства,
- категорія підприємства,
- структурні підрозділи сфери сервісу,
- основні види діяльності.

Далі доцільно проаналізувати потенційні можливості надання послуг:

а) проаналізувати структуру і динаміку площ готелю за 3 роки, виявити питому вагу житлової площі;

б) проаналізувати динаміку кадрового потенціалу.

2. Проаналізувати динаміку місткості готельного підприємства.

Проаналізувати структуру номерного фонду готельного підприємства (див. табл. 3.1), дані подати у вигляді таблиці 3.2 і для наочності проілюструвати графічно зміну місткості і структури номерного фонду готельного підприємства за 3 роки.

За результатами аналізу зробити висновки щодо зміни місткості готелю, складу і структури номерного фонду за аналізований період. Надати оцінку впливу основних факторів на динаміку пропускної спроможності готелю.

Таблиця 3.1 – Показники, що характеризують склад і структуру номерного фонду

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. вим.
1	2	3	4
Склад номерного фонду			
Кількість усіх номерів на кінець року, всього в тому числі за категоріями:	H	$p.04. \text{ гр.1}^*$	номерів
люкс	$H_{\text{люкс}}$	$p.05. \text{ гр.1}$	номерів
напівлюкс	$H_{\text{напівлюкс}}$	$p.06. \text{ гр.1}$	номерів
одномісних	$H_{1\text{місн}}$	$p.07. \text{ гр.1}$	номерів
двомісних	$H_{2\text{місн}}$	$p.08. \text{ гр.1}$	номерів
тримісних і з більшою кількістю місць	$H_{3\text{місн}}$	$p.09. \text{ гр.1}$	номерів
Структура номерного фонду			
Питома вага усіх номерів на кінець року, всього в тому числі за категоріями:	$D(H)$	100%	%
люкс	$D(H_{\text{люкс}})$	$\frac{p.05. \text{ гр.1}}{p.04. \text{ гр.1}} \times 100\%$	%
напівлюкс	$D(H_{\text{напівлюкс}})$	$\frac{p.06. \text{ гр.1}}{p.04. \text{ гр.1}} \times 100\%$	%
одномісних	$D(H_{1\text{місн}})$	$\frac{p.07. \text{ гр.1}}{p.04. \text{ гр.1}} \times 100\%$	%
двомісних	$D(H_{2\text{місн}})$	$\frac{p.08. \text{ гр.1}}{p.04. \text{ гр.1}} \times 100\%$	%
тримісних і з більшою кількістю місць	$D(H_{3\text{місн}})$	$\frac{p.09. \text{ гр.1}}{p.04. \text{ гр.1}} \times 100\%$	%

* - тут і далі відповідно P – розділ, p – рядок, $гр.$ – графа форми статистичної звітності

3. Діяльність готельного підприємства відображають натуральні і вартісні показники. Аналізуючи дані статистичної звітності готельного підприємства за формою № 1 – готель доцільно розрахувати і проаналізувати наступні показники (див. табл. 3.3).

Отримані результати доцільно представити у вигляді таблиці 3.4.

Для того, щоб виявити закономірності змін основних показників діяльності готельного підприємства необхідно проаналізувати їх динаміку.

Таблиця 3.2 – Склад і структура номерного фонду

Категорії номерів	Рік	Кількість номерів, <i>номерів</i>	Питома вага, %
Кількість всіх номерів на кінець року, всього	t1		
	t2		
	t3		
люкс	t1		
	t2		
	t3		
напівлюкс	t1		
	t2		
	t3		
одномісних	t1		
	t2		
	t3		
двомісних	t1		
	t2		
	t3		
тримісних і з більшою кількістю місць	t1		
	t2		
	t3		

Застосовують наступні показники динаміки:

Абсолютний приріст характеризує розмір збільшення (зменшення) рівня ряду за певний період. Абсолютні прирости можуть бути обчислені як ланцюгові, так і базисні; їх розраховують як різницю рівнів динамічного ряду.

Середній абсолютний приріст розраховують за формулою середньої арифметичної простої з ланцюгових приростів.

Темп зростання характеризує інтенсивність зміни рівнів динамічного ряду і являє собою кратне відношення рівнів у формі коефіцієнта чи відсотка. Темпи зростання також можуть бути обчислені як ланцюгові та

базисні. Добуток ланцюгових темпів зростання за певний період дорівнює відповідному базисному темпу зростання за цей же період.

Темп приросту – це відношення абсолютного приросту до попереднього чи початкового рівня. В першому випадку він є ланцюговим, у другому – базисним.

Абсолютне значення одного відсотка приросту – це відношення абсолютного ланцюгового приросту до ланцюгового темпу приросту. Його величина дорівнює 1/100 частини попереднього рівня.

Середній темп зростання і темп приросту дозволяє визначити загальну тенденцію зміни аналізованого показника за весь пройдений період, охоплений рядом динаміки.

Нижче наведено формули для розрахунку показників динаміки.

Абсолютний приріст:

$$\text{- ланцюговий: } P_k - P_{k-1} ; \quad (3.1)$$

$$\text{- базисний: } P_k - P_1 ; \quad (3.2)$$

темп зростання:

$$\text{- ланцюговий: } \frac{P_k}{P_{k-1}} \times 100 ; \quad (3.3)$$

$$\text{- базисний: } \frac{P_k}{P_1} \times 100 ; \quad (3.4)$$

темп приросту:

$$\text{- ланцюговий: } \frac{P_k - P_{k-1}}{P_{k-1}} \times 100 ; \quad (3.5)$$

$$\text{- базисний: } \frac{P_k - P_1}{P_1} \times 100 ; \quad (3.6)$$

$$\text{абсолютне значення одного відсотку приросту: } 0.01 P_{k-1} ; \quad (3.7)$$

$$\text{середній рівень ряду: } \sum_1^k \frac{P}{k} ; \quad (3.8)$$

$$\text{середній темп зростання: } \sqrt[k-1]{\frac{P_k}{P_1}} \times 100 ; \quad (3.9)$$

де P_k і P_1 – відповідно кінцевий і базисний рівні динамічного ряду, k – число рівнів.

Отримані результати дають можливість встановити тенденції змін обсягу послуг за аналізований інтервал часу: 1) рівномірне зростання або зниження обсягу послуг, 2) повільне зростання або зниження, 3) прискоре-

не зростання або зниження, та виявити тенденцію розвитку аналізованих показників, оцінити інтенсивність їх змін, обґрунтувати планові (прогнозовані) величини цих показників на майбутній період. Якщо додатково до форми № 1 – готель є в наявності план роботи готельного підприємства на три роки і дані про його виконання, можливо проаналізувати виконання виробничої програми готелю. Перед усім, порівнюють фактичні показники з плановими, визначаючи абсолютні і відносні відхилення і відсоток виконання плану. Для цього розраховують наступні коефіцієнти:

а) коефіцієнт планового завдання K_n – відношення запланованого обсягу послуг до базисного:

$$K_n = \frac{Y_n}{Y_{\phi}}, \quad (3.10)$$

б) коефіцієнт виконання плану K_{ϕ} – відношення фактично досягнутого рівня обсягу послуг до запланованого:

$$K_{\phi} = \frac{Y_{\phi}}{Y_n}, \quad (3.11)$$

в) коефіцієнт динаміки K_{∂} – відношення фактично досягнутого рівня обсягу послуг до базисного:

$$K_{\partial} = \frac{Y_{\phi}}{Y_{\phi}}, \quad (3.12)$$

де Y_n, Y_{ϕ}, Y_{ϕ} – плановий, фактичний і базисний рівні обсягу послуг.

Між коефіцієнтами існує така залежність:

$$K_{\partial} = K_n \times K_{\phi}; \quad \Leftrightarrow \quad \frac{Y_{\phi}}{Y_{\phi}} = \frac{Y_n}{Y_{\phi}} \times \frac{Y_{\phi}}{Y_n}; \quad (3.13)$$

$$\text{тоді } K_n = \frac{K_{\partial}}{K_{\phi}}; K_{\phi} = \frac{K_{\partial}}{K_n} \quad (3.14)$$

У ході аналізу можливо надати оцінку виконання плану не тільки в цілому по підприємству, але й по окремим послугам.

Далі слід зробити висновки щодо виконання виробничої програми готелю.

Якщо є дані, які свідчать, що діяльність готельного закладу зазнає постійного впливу сезонних коливань попиту, тоді в ході аналізу необхідно:

- проаналізувати зміну виробничої потужності готелю впродовж звітнього року;

Таблиця 3.3 – Основні показники обсягу пропозиції і реалізації готельних послуг

Показники	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. виміру	Примітки
1	2	3	4	5
Кількість місць (місткість підприємства)	M	$p.03.гр.1$	місць	
Кількість місць середньорічна	$M_{с.р.}$	$M_{пoch.р.} = \frac{\sum M_{\epsilon} \times t_{\phi}}{T} - \frac{\sum M_{виб} \times (T - t_{\phi})}{T}$	місць	$M_{пoch.р.}$ - кількість місць на початок року, M_{ϵ} $M_{виб}$ - відповідно кількість місць, що почали експлуатувати та вибули з експлуатації, t_{ϕ} - період, протягом якого місце функціонувало, T - тривалість аналізованого періоду. * показник використовують, якщо кількість місць в готельному підприємстві змінюється протягом року
Кількість ліжко-діб в інвентарі	$L - D_{инв}$	$M * T$	ліжко-діб	
Кількість ліжко-діб в ремонті	$L - D_{рем}$		ліжко-діб	Розраховують згідно з планом ремонтних робіт
Кількість ліжко-діб в експлуатації	$L - D_{екс}$	$L - D_{инв} - L - D_{рем}$	ліжко-діб	Якщо ремонтні роботи не проводились, $L - D_{екс} = L - D_{инв}$
Кількість ліжко-діб наданих (загальний час перебування приїжджих)	$L - D_{над}$ $L - D$	$p.33.гр.1$	ліжко-діб (людино-діб)	Показники рівні, виходячи з того, що одна людина займає одне місце

Продовження таблиці 3.3

1	2	3	4	5
Середнє число днів завантаження одного місця за рік	$Z_{ав.місця}$	$\frac{Л - Д_{над}}{М}$ або $\frac{Л - Д_{над}}{М_{с.р.}}$	діб	
Коефіцієнт завантаження номерного фонду	K_3	$\frac{Л - Д_{над}}{Л - Д_{екс}}$ або $\frac{Л - Д_{над}}{Л - Д_{екс}} * 100$	коефіцієнт або %	
Кількість гостей (кількість обслугованих приїжджих)	Осіб.	р.31.гр.1	осіб	
Середня тривалість перебування в готелі)	$t_{перебування}$	$\frac{р.33.гр.1}{р.31.гр.1}$	діб	
Доходи від основного виду діяльності (плата за проживання)	$Д_{осн.}$	р.41	тис. грн.	
Доходи від надання додаткових послуг	$Д_{дод.}$	р.43	тис. грн.	
Інші доходи	$Д_{інш.}$	р.44	тис. грн.	
Усього доходів	$Д$	р.41+р.43+р.44	тис. грн.	
Доход від основної діяльності на 1 гостя	$Д_{осн.1гостя}$	$\frac{р.41}{р.31.гр.1}$	грн.	
Середній тариф за проживання (за 1 місце за добу)	$Тариф_{сер.}$	$\frac{р.41}{р.33.гр.1}$	грн.	
Операційні витрати	$В$	р.45	тис. грн.	
Інші витрати	$В_{інш.}$	р.52-1	тис. грн.	
Фінансовий результат від діяльності до оподаткування	$Фін.рез.$	$р.54=р.[(41 - 41-1 - 41-2 - 41-3) + 43 + 44] - (45 + 51-2)$	тис. грн.	Відповідає р. 170 або 175 форми №2 П (С) БО

Таблиця 3.4 – Динаміка основних показників обсягу наданих послуг

Показник	Рік			Абсолютний приріст		
	t1	t2	t3	ланцюговий	базисний	
				t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1
Кількість місць (місткість підприємства)						
Кількість місць середньорічна						
Кількість ліжко-діб в інвентарі						
Кількість ліжко-діб в ремонті						
Кількість ліжко-діб в експлуатації						
Кількість ліжко-діб наданих (загальний час перебування приїжджих)						
Середнє число днів завантаження одного місця за рік						
Коефіцієнт завантаження номерного фонду						
Кількість гостей (кількість обслугованих приїжджих)						
Середня тривалість перебування в готелі						
Доходи від основного виду діяльності (плата за проживання)						
Доходи від надання додаткових послуг						
Інші доходи						
Усього доходів						
Доход від основної діяльності на 1 гостя						
Середній тариф за проживання (за 1 місце за добу)						
Операційні витрати						
Інші витрати						
Фінансовий результат від діяльності до оподаткування						

готельного підприємства

Темп зростання			Темп приросту			Абсолютне значення 1% приросту	Середній рівень ряду	Середній темп зростання
ланцюговий		базисний	ланцюговий		базисний			
t_2 / t_1	t_3 / t_2	t_3 / t_1	t_2 / t_1	t_3 / t_2	t_3 / t_1			

- проаналізувати обсяги реалізації готельних послуг впродовж звітнього року;
- проаналізувати ступінь використання можливої пропускної спроможності готелю впродовж звітнього року за місяцями;
- визначити сезонні зміни впродовж року, розрахувати коефіцієнт сезонності надання послуг; графічно відобразити зміни обсягу надання послуг у готелі, визначити пікові періоди;
- надати критичну оцінку стану використання пропускної спроможності готелю, обсягу надання послуг; запропонувати можливі заходи щодо збільшення обсягів надання послуг.

У ході аналізу необхідно зробити висновки щодо ефективності використання виробничої потужності готельного закладу, проаналізував співвідношення показників: кількість ліжко-діб в інвентарі, кількість ліжко-діб в експлуатації та кількість наданих ліжко-діб. Відобразити це графічно.

Зробити висновки щодо динаміки коефіцієнту завантаження готелю, виявити фактори, які впливають на його зміни і надати оцінку їх впливу.

При аналізі обсягу пропозиції і реалізації послуг необхідно проаналізувати розподіл наданих послуг за окремими категоріями споживачів (див. табл. 3.5), результати аналізу подати у вигляді таблиці 3.6 і проілюструвати графічно.

Результати аналізу складу і структури гостей дозволяють у подальшому ефективно застосовувати маркетинговий інструментарій в управлінні готельним підприємством, бо можливо виявити фактичні основні сегменти споживачів готельних послуг і проаналізувати їх динаміку.

Зробити висновки щодо складу і структури гостей. Охарактеризувати найбільш перспективні сегменти споживачів.

Особливу увагу слід приділити аналізу фінансових показників. А саме проаналізувати динаміку і структуру доходів готельного підприємства. Зробити висновки щодо динаміки і структури доходів, виявити фактори, які впливають на їх зміни і надати оцінку їх впливу. Далі слід проаналізувати динаміку і структуру витрат готельного підприємства і зробити висновки щодо їх динаміки і структури.

Проаналізувати динаміку отриманого фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування, зробити висновки щодо прибутковості (збитковості) роботи підприємства.

Таблиця 3.5 – Показники, що характеризують склад і структуру гостей

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. вим.
1	2	3	4
Склад гостей			
Кількість гостей, всього	$G_{ост.}$	$p.31.зр.1$	осіб
у тому числі іноземних громадян	$G_{ост.ін.}$	$p.32.зр.1$	осіб
<i>Розподіл іноземних громадян по державах світу, з яких вони прибули</i>			
Країна 1	$G_{ост.ін.1}$	$p.32-1. зр.1$	осіб
...	...	...	осіб
Країна n	$G_{ост.ін.n}$	$p.32-n.зр.1$	осіб
<i>Розподіл гостей за віком</i>			
діти до 14 років	$G_{ост.<14 років}$	$p.31.зр.2$	осіб
підлітки 15-17 років	$G_{ост.15-17 років}$	$p.32.зр.3$	осіб
Структура гостей			
Питома вага кількості гостей, всього	$D(G_{ост.})$	100 %	%
у тому числі іноземних громадян	$D(G_{ост.ін.})$	$\frac{G_{ост.ін.}}{G_{ост.}} \times 100\% = \frac{p.32.зр.1}{p.31.зр.1} \times 100\%$	%
<i>Розподіл іноземних громадян по державах світу, з яких вони прибули</i>			
Країна 1	$D(G_{ост.ін.1})$	$\frac{G_{ост.ін.1}}{G_{ост.ін.}} \times 100\% = \frac{p.32-1.зр.1}{p.32.зр.1} \times 100\%$	%
...	...	...	%
Країна n	$D(G_{ост.ін.n})$	$\frac{G_{ост.ін.n}}{G_{ост.ін.}} \times 100\% = \frac{p.32-n.зр.1}{p.32.зр.1} \times 100\%$	%

Продовження таблиці 3.5

1	2	3	4
<i>Розподіл гостей за віком</i>			
діти до 14 років	$D(Гост_{<14\text{років}})$	$\frac{Гост_{<14\text{років}}}{Гост.}$ $\times 100\% =$ $= \frac{p.31.зр.2}{p.31.зр.1} \times 100\%$	%
підлітки 15-17 років	$D(Гост_{15-17\text{років}})$	$\frac{Гост_{15-17\text{років}}}{Гост.}$ $\times 100\% =$ $= \frac{p.31.зр.3}{p.31.зр.1} \times 100\%$	%

Таблиця 3.6 – Склад і структура гостей

Показник	Рік	Кількість гостей, осіб	Питома вага, %
1	2	3	4
Кількість гостей, всього	t1		
	t2		
	t3		
у тому числі іноземних громадян	t1		
	t2		
	t3		
<i>Розподіл іноземних громадян по державах світу, з яких вони прибули</i>			
Країна 1	t1		
	t2		
	t3		
...	t1		
	t2		
	t3		
Країна n	t1		
	t2		
	t3		
<i>Розподіл гостей за віком</i>			
діти до 14 років	t1		
	t2		
	t3		
підлітки 15-17 років	t1		
	t2		
	t3		

Зробити висновки щодо тенденції розвитку готельного підприємства, надавши оцінку ефективності використання наявної матеріально-технічної бази готельного підприємства, динаміки загального обсягу і зміни структури наданих готелем послуг.

Визначити резерви збільшення обсягів реалізації готельних послуг і оптимізації використання номерного фонду. Сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності готельного підприємства, запропонувати можливі заходи, спрямовані на збільшення обсягів реалізації готельних послуг.

3.3 Аналіз обсягу пропозицій і реалізації послуг туристського підприємства

Інформаційна база: дані статистичної звітності за формою № 1 – ТУР «Звіт про діяльність туристської організації» за ряд років, наприклад за 3 роки.

Алгоритмічна модель проведення структурно-динамічного аналізу:

1) охарактеризувати туристське підприємство за довідковими даними, даними Розділу 1 (власні підприємства розміщення туристів) і Розділу 2 (власні підприємства харчування);

2) розрахувати основні показники діяльності туристського підприємства і проаналізувати їх динаміку;

3) проаналізувати структуру обслугованих туристів за цілями відвідування, за віковими категоріями і зміни структури за 3 роки (за даними Розділів 3 і 3а);

4) проаналізувати розміщення туристів на території України і середню тривалість перебування в закладах розміщення (за даними Розділу 4);

5) проаналізувати дані про в'їзд іноземних туристів – динаміку кількості іноземних туристів і структуру туристських потоків, динаміку кількості туро-днів і середню тривалість подорожі за країнами, з яких прибули іноземні туристи (за даними Розділу 5);

6) проаналізувати дані про туристів, які виїжджали за кордон – динаміку кількості туристів і структуру туристських потоків, динаміку кількості туро-днів і середню тривалість подорожі за країнами, до яких виїжджали туристи, структуру обслугованих туристів, які виїхали повітря-

ним, залізничним, автомобільним і морським транспортом (за даними Розділу 6);

7) за даними Розділу 7 проаналізувати основні фінансово-економічні показники та їх динаміку;

8) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності туристського підприємства за допомогою різних типів діаграм;

9) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності туристського підприємства; надати пропозиції щодо активізації роботи туристського підприємства.

Послідовність виконання:

1. Спочатку необхідно охарактеризувати туристське підприємство за довідковими даними, даними Розділу 1 (власні підприємства розміщення туристів) і Розділу 2 (власні підприємства харчування). В характеристиці необхідно розкрити:

- назву суб'єкта туристичної діяльності,
- № ліцензії і № в реєстрі,
- поштовий індекс і адресу,
- форму власності,
- назву міністерства (відомства), акціонерного товариства тощо у віданні якого перебуває суб'єкт туристичної діяльності,
- наявність і кількість власних підприємств розміщення туристів (готелів, санаторіїв, пансіонатів з лікуванням, санаторіїв-профілакторіїв, кемпінгів, мотелів, турбаз, молодіжних таборів, центрів), їх місткість,
- наявність і кількість власних підприємств харчування (ресторанів, барів, кафе, інших) і кількість посадкових місць у них.

При наявності додаткової інформації слід охарактеризувати основні напрямки діяльності.

2. Далі слід розрахувати основні показники діяльності туристського підприємства і проаналізувати їх динаміку.

Аналізуючи дані статистичної звітності за Формою № 1 – ТУР доцільно розрахувати і проаналізувати наступні показники (див. табл. 3.7), результати подати у вигляді табл. 3.8.

Суб'єкти туристської діяльності заповнюють рядки з індексом «о», якщо вони обслуговували туристів за прямими договорами і рядки з індексом «а», якщо надавали туристські послуги за субдоговорами.

Особливості розрахунку динаміки показників див. підпункт 3.2.

Таблиця 3.7 – Основні показники обсягу пропозиції і реалізації
послуг туристського підприємства

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. вим.
Кількість обслугованих туристів, у тому числі за видами:	TUP	$P.3.p.01.zp.1$	осіб.
іноземних туристів	$TUP_{ін}$	$P.3.p.02.zp.1$	осіб.
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення	$TUP_{ін.б/n}$	$P.3.p.03.zp.1$	осіб.
туристів, які виїжджали за кордон	$TUP_з$	$P.3.p.04.zp.1$	осіб.
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення	$TUP_{з.б/n}$	$P.3.p.05.zp.1$	осіб.
туристів, охоплених внутрішнім туризмом	$TUP_в$	$P.3.p.06.zp.1$	осіб.
Кількість туро-днів, наданих туристам	$T - Д$	$P.3.p.01.zp.11$	туро-днів
Кількість екскурсантів	EKC	$P.3.p.07.zp.1$	осіб.
Обсяг наданих туристських послуг у тому числі:	V_y	$P.7.p.01.zp.1$	тис. грн.
іноземним туристам	$V_y^{ін}$	$P.7.p.02.zp.1$	тис. грн.
туристам, які виїжджали за кордон України	$V_y^з$	$P.7.p.03.zp.1$	тис. грн.
Витрати, пов'язані з наданням туристських послуг у тому числі:	$З_y$	$P.7.p.04.zp.1$	тис. грн.
іноземним туристам	$З_y^{ін}$	$P.7.p.05.zp.1$	тис. грн.
туристам, які виїжджали за кордон України	$З_y^з$	$P.7.p.06.zp.1$	тис. грн.
Балансовий прибуток	$ПР_б$	$P.7.p.09.zp.1$	тис. грн.
Середньооблікова кількість працівників	$Роб$	$P.7.p.13.zp.1$	осіб.

За результатами проведеного аналізу необхідно зробити висновки щодо обсягів реалізованих послуг туристським підприємством, побудувати графіки динаміки загальної кількості туристів і кількості туро-днів, наданих туристам за три роки.

Таблиця 3.8 – Динаміка основних показників обсягу наданих послуг

Показник	Рік			Абсолютний приріст		
	t1	t2	t3	ланцюговий	базисний	
				t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1
Кількість обслугованих туристів, <i>у тому числі за видами:</i>						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						
Кількість туро-днів, наданих туристам						
Кількість екскурсантів						
Обсяг наданих туристських послуг, <i>у тому числі:</i>						
іноземним туристам						
туристам, які виїжджали за кордон України						
Витрати, пов'язані з наданням туристських послуг, <i>у тому числі:</i>						
іноземним туристам						
туристам, які виїжджали за кордон України						
Балансовий прибуток						
Середньооблікова кількість працівників						

туристського підприємства

[illegible]

3. Протягом трьох років туристи, обслуговані аналізованим туристським підприємством подорожували з різною метою, яку слід проаналізувати за допомогою таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Розподіл туристів за метою подорожі

Мета подорожі	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
1. Службова, ділова, бізнес, навчання						
2. Дозвілля, відпочинок						
3. Лікування						
4. Спортивно-оздоровчий туризм						
5. Інші						
Усього		100		100		100

За результатами проведеного аналізу необхідно зробити висновки щодо структури туристів за цілями відвідування, побудувати графіки динаміки кількості туристів, які подорожували з різною метою.

Також у ході аналізу необхідно проаналізувати розподіл туристів, подорожуючих з кожною метою, наприклад розподіл туристів, які подорожували зі службовою, діловою, метою бізнесу і метою навчання проаналізувати за допомогою таблиці 3.10.

За результатами проведеного аналізу необхідно зробити висновки щодо розподілу туристів, які подорожували зі службовою, діловою, метою бізнесу і метою навчання, побудувати графіки динаміки кількості туристів, які подорожували з такою метою, та їх структури.

Аналогічно провести аналіз розподілу туристів, які подорожували з метою дозвілля і відпочинку, з метою лікування, з метою спортивно-оздоровчого туризму та з іншою метою.

Отримані результати подати у вигляді таблиць 3.11 – 3.14 і проілюструвати графічно.

Зробити висновки щодо структури обслугованих туристів у залежності від мети подорожі.

Охарактеризувати найбільші сегменти споживачів і надати пропозиції щодо перспектив розвитку окремих видів туризму в діяльності туристського підприємства.

Таблиця 3.10 – Розподіл туристів, подорожуючих зі службовою, діловою, метою бізнесу і метою навчання

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів, усього						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						

Таблиця 3.11 – Розподіл туристів, які подорожували з метою дозвілля і відпочинку

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів, усього						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						

Далі слід проаналізувати структуру обслугованих туристів за віковими категоріями. Отримані результати подати у вигляді таблиці 3.15 і проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо вікового складу обслугованих туристів, визначити перспективні сегменти туристів і надати про-

позиції щодо необхідності активізації маркетингової діяльності для залучення окремих сегментів споживачів.

Таблиця 3.12 – Розподіл туристів, які подорожують з метою лікування

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів, усього						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						

Таблиця 3.13 – Розподіл туристів, які подорожували з метою спортивно-оздоровчого туризму

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів, усього						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						

Таблиця 3.14 – Розподіл туристів, які подорожують з іншою метою

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів, усього						
іноземних туристів						
іноземних туристів, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, які виїжджали за кордон						
туристів, які виїжджали за кордон, обслугованих без поселення в закладах розміщення						
туристів, охоплених внутрішнім туризмом						

Таблиця 3.15 – Розподіл туристів за віковими категоріями

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість обслугованих туристів у т.ч.						
діти						
підлітки						
молодь						

Але для того, щоб зробити висновки щодо діяльності туристського підприємства недостатньо проаналізувати динаміку і кількість обслугованих туристів. Також важливими показниками, що відображають попит на послуги туристського підприємства є кількість наданих туристам туро-днів і кількість туро-днів на 1 туриста, тобто тривалість подорожі. Тому необхідно визначити як за аналізований період змінилися ці показники (див. табл. 3.16). Результати аналізу проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо динаміки кількості туро-днів, наданих туристам за кожним типом туризму.

Таблиця 3.16 – Динаміка кількості туро-днів наданих туристам

Показники	Кількість туро-днів					
	t1		t2		t3	
	всього	на 1 туриста	всього	на 1 туриста	всього	на 1 туриста
Кількість наданих туро-днів туристам усього у т.ч.:						
іноземним туристам						
іноземним туристам, обслугованим без поселення в закладах розміщення						
туристам, які виїжджали за кордон						
туристам, які виїжджали за кордон, обслугованим без поселення в закладах розміщення						
туристам, охопленим внутрішнім туризмом						

4. Якщо туристське підприємство обслуговувало іноземних і внутрішніх туристів, доцільно проаналізувати розміщення туристів на території регіону України (табл. 3.17). За результатами аналізу зробити висновки щодо найбільш популярних закладів розміщення в Україні, побудувати графіки.

5. Далі необхідно проаналізувати дані про в'їзд іноземних туристів і дані про туристів, які виїжджали за кордон.

Якщо туристське підприємство обслуговувало іноземних туристів, тоді доцільно проаналізувати їх структуру і розподіл за країнами прибуття. Результати аналізу подати у вигляді таблиць 3.18 – 3.19 і проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо структури в'їзного турпотoku, надати пропозиції щодо перспектив розвитку в'їзного туризму.

6. Далі слід проаналізувати динаміку і розподіл туристів, які виїжджали за кордон протягом трьох років (див. табл. 3.20).

Зробити висновки щодо динаміки кількості туристів і їх активності.

Таблиця 3.17 – Структура розміщення туристів на території України

Назва показника	Усього туристів		у тому числі				Кількість туро-днів			
			громадяни України		іноземні туристи		усього		з них - надано іноземним туристам	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	т-д	%	т-д	%
Кількість туристів, розміщених на території регіону України, усього										
у тому числі були розміщені в:										
готелях										
санаторіях, пансіонатах з лікуванням, санаторіях - профілакторіях										
будинках, пансіонатах, базах відпочинку										
кемпінгах										
мотелях										
турбазах, молодіжних таборах, центрах										
приватних засобах розміщення										

Таблиця 3.18 – Структура обслугованих іноземних туристів

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Усього іноземних туристів, з них:		100		100		100
- у групах						
- індивідуалів						
Кількість туро-днів, наданих туристам						

Таблиця 3.19 – Розподіл іноземних туристів

Країни, з яких прибули іноземні туристи	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Країна 1						
Країна 2						
Країна 3						
...						
Країна n						
Усього		100		100		100

Таблиця 3.20 – Розподіл туристів, які виїжджали за кордон

Країни, в які виїжджали туристи	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Країна 1						
Країна 2						
Країна 3						
...						
Країна n						
Усього		100		100		100

Проаналізувати структуру туристів, які виїжджали за кордон і зробити висновки, щодо найбільш популярних напрямків туризму (країн, в які туристи виїжджають) і розвитку виїзного туризму. Результати аналізу проілюструвати графічно.

Слід враховувати, що туристи, які виїжджають за кордон, користуються різними видами транспорту, серед яких: повітряний, залізничний, автомобільний і морський, що обумовлено перш за все транспортною доступністю країн, а іноді й особливістю подорожі. Тому доцільно проаналізувати розподіл туристів, які виїжджали за кордон різноманітними видами транспорту.

Результати аналізу подати у вигляді таблиці 3.21 і проілюструвати графічно.

Зробити висновки щодо транспортного обслуговування туристів.

Проаналізувати структуру туристів, які подорожували окремими видами транспорту. Наприклад, структуру туристів, що подорожували повітряним транспортом проаналізувати за допомогою таблиці 3.22.

Таблиця 3.21 – Розподіл туристів, які виїжджали різноманітними видами транспорту за кордон

Вид транспорту	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
1. Повітряний						
2. Залізничний						
3. Автомобільний						
4. Морський						
Усього		100		100		100

Таблиця 3.22 – Структура туристів, які подорожували повітряним транспортом

Назва країн, в які виїжджали туристи	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Країна 1						
Країна 2						
...						
Країна n						
Усього		100		100		100

Аналогічно проаналізувати структуру туристів, обслугованих залізничним, автомобільним і морським транспортом. За результатами аналізу зробити висновки.

7. Важливим показником, що характеризує діяльність туристського підприємства є обсяг наданих туристських послуг у вартісному вимірюванні. Тому особливу увагу слід приділити аналізу фінансових показників. А саме проаналізувати динаміку і структуру доходів туристського підприємства. Зробити висновки щодо динаміки і структури доходів, виявити фактори, що впливають на їх зміни і надати оцінку їх впливу.

Далі слід проаналізувати динаміку і структуру витрат туристського підприємства і зробити висновки щодо їх динаміки і структури.

Проаналізувати динаміку отриманого фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування, зробити висновки щодо прибутковості (збитковості) роботи підприємства.

Зробити висновки щодо тенденції розвитку туристського підприємства, надавши оцінку динаміки загального обсягу і зміни струк-

тури наданих послуг.

Визначити резерви збільшення обсягів реалізації туристських послуг.

Сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності туристського підприємства, запропонувати можливі заходи, спрямовані на збільшення обсягів реалізації туристських послуг.

3.3 Аналіз обсягу пропозиції і реалізації послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу

Інформаційна база: дані статистичної звітності за формою № 1 – курорт «Звіт санаторно-курортного (оздоровчого) закладу» за ряд років, наприклад за 3 роки.

Алгоритмічна модель проведення структурно-динамічного аналізу:

1) охарактеризувати санаторно-курортний (оздоровчий) заклад за довідковими даними та даними Розділу 1 (Характеристика закладу станом на 01.10.20__ р.);

2) розрахувати основні показники діяльності санаторно-курортного (оздоровчого) закладу і проаналізувати їх динаміку;

3) проаналізувати структуру оздоровлених осіб і зміни структури за 3 роки (за даними Розділу 3); проаналізувати дані про оздоровлених іноземних туристів – динаміку кількості оздоровлених іноземних туристів, динаміку кількості фактично проведених іноземцями ліжко-днів за країнами, з яких прибули іноземні туристи (за даними Розділів 3,4); проаналізувати дані про оздоровлених дітей (за даними Розділу 6);

4) за даними Розділу 5 та при наявності додаткової інформації проаналізувати основні фінансово-економічні показники та їх динаміку;

5) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності санаторно-курортного (оздоровчого) закладу за допомогою різних типів діаграм;

6) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності санаторно-курортного (оздоровчого) закладу та надати пропозиції щодо активізації його роботи.

Послідовність виконання:

1. Спочатку необхідно охарактеризувати підприємство за довідковими даними та даними Розділу 1 (Характеристика закладу станом на 01.10.20__ р.).

У характеристиці необхідно розкрити: назву санаторно-курортного (оздоровчого) закладу; його місцезнаходження; форму власності та форму фінансування; назву підприємства (установи, організації), якому належить санаторно-курортний (оздоровчий) заклад та його місцезнаходження; назву підприємства (установи, організації), що орендує заклад або його частину. Також необхідно зазначити: тип закладу, його спеціалізацію, спрямованість обслуговування (для дітей або для усіх категорій населення); розташування (на курорті або поза курортом); назва курорту; сезонність функціонування; тривалість перебування; загальна площа; середньо-облікова кількість працюючих. При наявності додаткової інформації слід охарактеризувати основні напрямки діяльності.

2. Далі слід розрахувати основні показники діяльності санаторно-курортного (оздоровчого) закладу і проаналізувати їх динаміку.

Аналізуючи дані статистичної звітності за Формою № 1 – курорт доцільно розрахувати і проаналізувати наступні показники (див. табл. 3.23), результати подати у вигляді таблиці 3.24.

За результатами проведеного аналізу необхідно зробити висновки щодо обсягів наданих санаторно-курортним (оздоровчим) закладом послуг, побудувати графіки динаміки загальної кількості оздоровлених осіб і кількості наданих ліжко-днів за три роки.

Також важливими показниками, що відображають попит на послуги санаторно-курортного (оздоровчого) закладу є кількість фактично наданих ліжко-днів і кількість ліжко-днів на 1 оздоровленого, тобто тривалість оздоровлення у закладі. Тому необхідно визначити, як за аналізований період змінилися ці показники (див. табл. 3.25).

Результати аналізу проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо динаміки фактично наданих ліжко-днів.

3. Протягом трьох років змінювалась структура оздоровлених санаторно-курортним закладом осіб, яку слід проаналізувати за допомогою таблиці 3.26.

За результатами проведеного аналізу необхідно зробити висновки щодо структури оздоровлених осіб за терміном перебування, типом оздоровлення, побудувати графіки динаміки і структури оздоровлених осіб.

Таблиця 3.23 – Основні показники обсягу наданих послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. вим.
Кількість розгорнутих місць:	M		місць
стаціонарних:			
- цілорічних	$M_{ц\text{іл}}$	$P2.p.01.zp.1$	місць
- у місяць максимального розгортання	M_{max}	$P2.p.01.zp.2$	місць
амбулаторних	$M_{амб}$	$P2.p.01.zp.3$	місць
Кількість фактично проведених ліжко-днів (людино-днів) оздоровлених протягом тривалого часу і одного-двох днів	$L-D$	$P2.p.01.zp.4$	ліжко-днів
Кількість оздоровлених закладом осіб, у тому числі за віковими категоріями:	$OЗД$	$P3.p.01.zp.1$	осіб
діти (0-14 років)	$OЗД_{0-14p}$	$P3.p.01.zp.1$	осіб
діти (15-17 років)	$OЗД_{15-17p}$	$P3.p.01.zp.1$	осіб
у тому числі за терміном перебування:			
3 дні і більше	$t > 3 \text{ дні}$	$P3.p.01.zp.1$	осіб
1-2 дні	$t_{1-2 \text{ дні}}$	$P3.p.02.zp.1$	осіб
у тому числі за типом оздоровлення:			
за курсівками	$OЗД_{курс}$	$P3.p.03.zp.1$	осіб
на амбулаторних місцях	$OЗД_{амб}$	$P3.p.04.zp.1$	осіб
Кількість оздоровлених закладом іноземців	$OЗД_{ін}$	$P4.p.01.zp.1$	осіб
Кількість фактично проведених іноземцями ліжко-днів (людино-днів)	$L-D_{ін}$	$P4.p.01.zp.2$	ліжко-днів
Обсяг наданих послуг (сума продажної вартості всіх путівок (курсівок))	$V_{посл}$	$P.5.p.01.zp.1$	тис. грн.
Фактичні витрати на один ліжко-день (людино-день) у середньому за рік	$V_{итр}$	$P.5.p.02.zp.1$	тис. грн.
Середньооблікова кількість працівників	$Прац$	$P.7.p.13.zp.1$	осіб

Таблиця 3.24 – Динаміка основних показників обсягу наданих послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу

Показники	Роки			Абсолютний приріст		
	t1	t2	t3	ланцюговий		базисний
1	2	3	4	5	6	7
Кількість розгорнутих місць:						
...						
Середньооблікова кількість працівників						

Продовження таблиці 3.24

Темп зростання			Темп приросту			Абс. значення 1% приросту	Середній рівень ряду	Середній темп зростання
ланцюговий	базисний		ланцюговий	базисний				
8	9	10	11	12	13	14	15	16

Таблиця 3.25 – Динаміка кількості фактично наданих ліжко-днів

Показники	Кількість ліжко-днів					
	t1		t2		t3	
	всього	на 1 оздоровленого	всього	на 1 оздоровленого	всього	на 1 оздоровленого
Кількість фактично наданих ліжко-днів, усього у тому числі:						
іноземним громадянам						

Таблиця 3.26 – Структура осіб, оздоровлених закладом

Назва показника	Усього оздоровлених		у тому числі				у тому числі			
			громадяни України		іноземні громадяни		діти (0-14 років)		діти (15-17 років)	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
<i>Із терміном перебування:</i>										
3 дні і більше										
1-2 дні										
<i>Оздоровлені:</i>										
за курсівками										
на амбулаторних місцях										
у червні-серпні										
Усього										

Охарактеризувати найбільші сегменти споживачів послуг санаторно-курортного (оздоровчого) закладу і надати пропозиції щодо перспектив розвитку надання санаторно-курортним (оздоровчим) закладом послуг.

Далі слід проаналізувати структуру оздоровлених осіб за віковими категоріями. Отримані результати подати у вигляді таблиці 3.27 і проілюструвати графічно.

Таблиця 3.27 – Розподіл оздоровлених осіб за віковими категоріями

Показники	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Кількість оздоровлених осіб						
у т.ч. діти (0-14 років)						
діти (15-17 років)						

Зробити висновки щодо вікового складу оздоровлених, визначити перспективні сегменти туристів і надати пропозиції щодо необхідності активізації маркетингової діяльності для залучення окремих сегментів споживачів.

Якщо санаторно-курортний (оздоровчий) заклад обслуговував іноземних туристів, слід проаналізувати їх структуру і розподіл за країнами прибуття. Результати аналізу подати у вигляді таблиці 3.28 і проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо структури оздоровлених іноземних громадян, надати пропозиції щодо перспектив розвитку в'їзного туризму.

Таблиця 3.28 – Розподіл іноземних туристів, які тимчасово перебували в Україні на оздоровленні за країнами, з яких вони прибули

Країни, з яких прибули іноземні туристи	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Країна 1						
...						
Країна n						
Усього		100		100		100

Якщо санаторно-курортний (оздоровчий) заклад обслуговував дітей, слід проаналізувати їх структуру. Результати аналізу подати у вигляді таблиці 3.29 і проілюструвати графічно. Зробити висновки щодо структури оздоровлених дітей, надати пропозиції щодо перспектив обслуговування цього сегменту.

Таблиця 3.29 – Розподіл оздоровлених дітей за регіонами з яких вони прибули на оздоровлення

Регіони, з яких прибули діти	Роки					
	t1		t2		t3	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Усього <i>у тому числі:</i>		100		100		100
АР Крим						
Вінницька обл.						
...						
Чернігівська обл.						
м. Київ						
м. Севастополь						
інші країни						

Аналогічно можливо проаналізувати структуру і розподіл за регіонами оздоровлених у червні-серпні дітей, оздоровлених у групах цільового призначення та оздоровлених дітей постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС.

4. Важливим показником, що характеризує діяльність санаторно-курортного (оздоровчого) закладу є обсяг наданих послуг у вартісному вимірюванні. Тому особливу увагу слід приділити аналізу фінансових показників.

Зробити висновки щодо динаміки і структури доходів, виявити фактори, що впливають на їх зміни і надати оцінку їх впливу.

Далі слід проаналізувати динаміку і структуру витрат закладу і зробити висновки щодо їх динаміки і структури.

Проаналізувати динаміку отриманого фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування, зробити висновки щодо прибутковості (збитковості) роботи підприємства.

Таким чином, проведений згідно запропонованого підходу аналіз дозволить зробити висновки щодо тенденцій розвитку закладу, надавши оцінку динаміки загального обсягу і зміни структури наданих послуг, визначити резерви збільшення обсягів реалізації послуг, сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності закладу, запропонувати можливі заходи, спрямовані на збільшення обсягів реалізації послуг.

Запропонований методичний підхід до аналізу обсягів пропозиції і реалізації послуг туристських підприємств, готельних та санаторно-курортних (оздоровчих) закладів за рахунок проведення структурно-динамічного аналізу на базі даних статистичної звітності дає можливість системного проведення зазначеного тематичного аналізу діяльності підприємств сфери туризму та визначення перспективних напрямків активізації їх діяльності.

Контрольні запитання:

1. Які джерела інформації використовують для аналізу обсягу пропозиції і реалізації послуг підприємств готельного господарства, курортної сфери і туризму?

2. Які показники характеризують обсяг пропозиції і реалізації послуг підприємств готельного господарства?

3. Які показники характеризують обсяг пропозиції і реалізації послуг туристського підприємства?

4. Які показники характеризують обсяг пропозиції і реалізації послуг підприємств курортної сфери?

5. Які показники характеризують обсяг пропозиції і реалізації послуг ресторанного підприємства?

6. Якими є значення і завдання аналізу обсягу пропозиції і реалізації послуг підприємств туристської індустрії?

7. Охарактеризуйте в цілому методику аналізу обсягів пропозиції і реалізації послуг (продукції) підприємств готельного господарства, курортної сфери і туризму.

8. Назвіть фактори, що впливають на зміни обсягу пропозиції і реалізації послуг (продукції).

9. Викладіть методику аналізу ритмічності роботи підприємства.

10. Як аналізують динаміку і виконання плану виробництва та реалізації продукції?

Тестові завдання:

1. Обсяг наданих послуг готельного підприємства характеризується за допомогою показників:

- а) кількість наданих ліжок-діб (людино-діб);
- б) дохід від основного виду діяльності;
- в) правильні обидва варіанти.

2. Основні показники експлуатаційної діяльності готелю – це:

- а) натуральні: одноразова місткість, можлива пропускна спроможність, кількість наданих ліжок-діб та ін.;
- б) вартісні: дохід (виручка) від реалізації основних послуг, додаткових послуг;
- в) вірні обидва варіанти.

3. Ступінь завантаження номерного фонду характеризує показник:

- а) коефіцієнт завантаження номерного фонду;
- б) кількість ліжок-місць в експлуатації;
- в) середня тривалість проживання в готелі;
- г) вірні всі варіанти.

4. На початок року в готелі функціонувало 370 місць. З 1 лютого було введено в експлуатацію два двомісних номери і один одномісний, а з 1 травня ще п'ять двомісних номерів. Середньорічна кількість місць дорівнює:

- а) 381;
- б) 385;
- в) 378.

5. Відношення фактично досягнутого рівня обсягу послуг до базисного характеризує коефіцієнт:
- а) планового завдання;
  - б) виконання плану;
  - в) динаміки.
6. Коефіцієнт завантаження номерного фонду обчислюється як:
- а) відношення кількості ліжко-діб наданих до кількості ліжко-діб в інвентарі;
  - б) відношення кількості ліжко-діб наданих до кількості ліжко-діб в експлуатації;
  - в) різниця між кількістю ліжко-діб наданих та кількістю ліжко-діб в інвентарі.
7. Середньорічна кількість місць у готелі 320. Було надано 85010 ліжко-діб 28340 гостям, в тому числі 7809 іноземним громадянам. Коефіцієнт завантаження готелю складає:
- а) 0,7278;
  - б) 2,99;
  - в) 0,75.
8. Середньорічна кількість місць у готелі 320. Було надано 85010 ліжко-діб 28340 гостям, в тому числі 7809 іноземним громадянам. Середня тривалість проживання в готелі складає (днів):
- а) 2,99;
  - б) 0,333;
  - в) 88,5.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

На кінець звітної року в готелі було 170 місць. У результаті реконструкції та перепланування номерів і підсобних приміщень з початку нового року планується зменшити кількість місць в експлуатації на 20 при одночасному підвищенні якості обслуговування. Заплановані заходи щодо скорочення простоїв номерного фонду з різних причин, в тому числі у зв'язку з проведенням поточного ремонту дозволять скоротити їх до 70 днів. Визначити показники експлуатаційної програми готелю, якщо очікувана чисельність клієнтів складе 9000 осіб, а середня тривалість їх перебування у готелі – 3,5 дні.

Завдання 2

Проаналізуйте структуру собівартості й вартості туру залежно від його модифікації. Визначте доходність кожного з варіантів формування туру.

Таблиця 3.30 – Вихідні дані

Показник	Варіант А	Варіант Б
1. Вартість авіаквитків	520 у.о.	520 у.о.
2. Вартість автобусних квитків	50 у.о.	50 у.о.
3. Вартість розміщення в готелі	630 у.о.	890 у.о.
4. Вартість харчування	125 у.о.	195 у.о.
5. Трансфер	20 у.о.	20 у.о.
6. Витрати на страхування	16 у.о.	18 у.о.
7. Вартість екскурсій	56 у.о.	98 у.о.
8. Ціна туру	1660 у.о.	1930 у.о.

Завдання 3

Визначте загальну кількість тuro-днів перебування туристів у Єгипті в попередньому й звітному періодах, встановіть вплив на зміну даного показника наступних факторів: кількості туристів, середньої тривалості перебування туристів у країні.

Таблиця 3.31 – Вихідні дані

Показник	Період	
	попередній	звітний
Кількість туристів, осіб	8630	8350
Середня тривалість перебування одного туриста в регіоні, днів	14	16

Завдання 4

Визначте пропускну спроможність готелю та вплив на її зміни наступних факторів: кількість ліжко-місць цілорічного функціонування, кількість ліжко-місць сезонного функціонування, кількість днів сезонного використання.

Таблиця 3.32 – Вихідні дані

Показник	Рік	
	попередній	звітний
Кількість ліжко-місць цілорічного функціонування, од.	45	50
Кількість ліжко-місць сезонного функціонування, од.	265	285
Кількість днів сезонного використання, днів	90	85

Завдання 5

Надайте оцінку виконання плану продаж туристських путівок за структурою і асортиментом. Розрахуйте коефіцієнт асортиментності, зробіть висновки.

Таблиця 3.33 – Вихідні дані

Вид туристської путівки	Обсяг продажу путівок у натуральному вираженні, шт.		Ціна за одиницю, грн.
	За планом	фактично	
А	520	550	6500
Б	160	130	11900
В	330	360	9570
Г	50	35	33200

Завдання 6

Розрахувати основні показники експлуатаційної діяльності готельного підприємства в плановому році за умови, що коефіцієнт завантаження готелю зросте на 12%. Надайте оцінку впливу основних факторів на динаміку середнього коефіцієнта завантаження готелю за даними таблиці 3.34:

Таблиця 3.34 – Вихідні дані

Показники	Од. виміру	Звітний період	Плановий період	Показники динаміки
1. Одноразова місткість готелю	місць	210	220	
2. Максимальна пропускна спроможність	людино-діб	75600	79200	
3. Період оборотності одного місця	діб	3		
4. Надано послуг розміщення	людино-діб	31500		

Завдання 7

На підставі даних таблиці 3.35 про обсяги турпотоків в Україні за ряд років:

- розрахувати темпи росту й приросту (ланцюгові й базисні) загального обсягу обслугованих туристів у цілому по Україні, в тому числі за типами туризму;

- визначити й проаналізувати зміни питомої ваги окремих типів туризму в загальному обсязі туристських потоків.

Результати розрахунків проілюструвати графічно.

Таблиця 3.35 – Вихідні дані

Показник, млн. осіб	Роки					
	1	2	3	4	5	6
Кількість туристів, які в'їхали в Україну	3,7	3,9	7,6	6,2	4,2	4,1
Кількість туристів, які виїжджали за кордон	6,9	11,5	10,5	8,6	7,4	7,3
Кількість внутрішніх туристів	8,6	6,2	5,7	5,7	6,4	6,5
Всього	19,2	21,6	23,8	20,5	18,0	17,9

Завдання 8

Проаналізуйте динаміку обсягу реалізації туристських послуг. Визначте вплив сезонності на обсяг реалізації послуг, розрахував середньо-квартальний обсяг реалізації послуг, коефіцієнт сезонності, розмах варіації.

Таблиця 3.36 – Вихідні дані

Квартал	Обсяг реалізації туристських послуг, тис. грн.	
	Попередній період	Звітний період
Перший	25650	28430
Другий	16920	14810
Третій	36840	32650
Четвертий	10830	18935

Завдання 9

На підставі плану роботи готельного підприємства N на три роки і даних про його виконання проаналізувати виконання виробничої програми готелю. Заповнити таблицю 3.37;

Розрахувати наступні показники виробничої програми:

- кількість ліжко-діб в інвентарі;
- кількість ліжко-діб в експлуатації;
- середня кількість днів завантаження 1 ліжка (місця) за рік;
- коефіцієнт завантаження номерного фонду;
- доходи підприємства, всього.

Порівняти планові показники динаміки обсягу послуг з фактичними, розрахувати наступні коефіцієнти:

- коефіцієнт планового завдання K_n ;
- коефіцієнт виконання плану K_ϕ ;
- коефіцієнт динаміки K_∂ .

Зробити висновки щодо виконання виробничої програми готелю.

Таблиця 3.37 – Вихідні дані

Показники	Од. вимі- ру	t1			t2						t3					
		план	факт	Кф	план	факт	Кф	Кд	Кп	Пере- вірка Кд	план	факт	Кф	Кд	Кп	Пере- вірка Кд
Кількість номерів	номерів	675	675		654	654					627	627				
Кількість місць	місць	1161	1161		1119	1119					1042	1042				
Середня кількість місць в експлуатації	місць	838	943		922	923					886	888				
Календарна кількість днів	днів	366	366		365	365					365	365				
Кількість ліжко-діб в інвентарі	ліжко-діб															
Кількість ліжко-діб в експлуатації	ліжко-діб															
Кількість наданих ліжко-діб	ліжко-діб	107400	67766		59400	73724					70782	58092				
Середня кількість днів завантаження 1 ліжка (місця)	днів															
Коефіцієнт завантаження номерного фонду	%															
Середній тариф	грн.	15,70	10,26		13,52	15,50					21,29	26,23				
Доходи, всього	тис. грн.															
в т.ч. від основної діяльності	тис. грн.	1686	695,315		803,148	1142,69					1506,858	1523,62				
від додаткових платних послуг	тис. грн.	154	137,985		113,256	112,259					120	141,079				
інші доходи	тис. грн.	742	394,303		443,492	619,192					529	486,77				

Завдання 10

Скласти баланс товарної продукції ресторану при готельному підприємстві N, визначити вплив факторів на зміни обсягу реалізації продукції.

Таблиця 3.38 – Вихідні дані

Показник	За планом	Фактично	Показники динаміки
1. Залишки продукції на початок періоду	2900	2100	
2. Випуск продукції	35400	23200	
3. Виявлені надлишки	31	29	
4. Реалізація продукції	?	?	
5. Залишки продукції на кінець періоду	3200	2900	
6. Виявлена нестача	-	60	

Завдання 11

Діяльність готельного закладу, який розташований на Південному узбережжі АР Крим, зазнає постійного впливу сезонних коливань попиту, що негативно позначається на кінцевих показниках діяльності підприємства (див. табл. 3.39).

Таблиця 3.39 – Вихідні дані

№ п/п	Період	Кількість місць в експлуатації (М), місць	Кількість днів роботи (Т), днів	Кількість ліжко-діб в експлуатації (Л-Декс), л-д	Кількість наданих ліжко-діб, (Л-Д над), л-д	Коефіцієнт завантаження готелю (Кз), %
1	Січень	271	31		5950	
2	Лютий	271	28		6110	
3	Березень	271	31		6500	
4	Квітень	271	30		6610	
5	Травень	269	31		7230	
6	Червень	274	30		8400	
7	Липень	275	31		8460	
8	Серпень	276	31		8500	
9	Вересень	276	30		7910	
10	Жовтень	275	31		6370	
11	Листопад	274	30		6200	
12	Грудень	274	31		5750	
Всього за рік						

За даними таблиці необхідно:

- проаналізувати зміну виробничої потужності готелю упродовж звітнього року;
- проаналізувати обсяги реалізації готельних послуг упродовж звітнього року;
- проаналізувати ступінь використання можливої пропускної спроможності готелю впродовж звітнього року за місяцями;
- визначити сезонні зміни попиту впродовж року, розрахувати коефіцієнт сезонності надання послуг; графічно відобразити зміни обсягу надання послуг у готелі, визначити пікові періоди попиту;
- дати критичну оцінку стану використання пропускної спроможності готелю, обсягу надання послуг; запропонувати можливі заходи щодо збільшення обсягів надання послуг.

Завдання 12

На підставі даних статистичної звітності умовного підприємства за формою № 1 – готель (див. додаток А) проаналізувати діяльність готельного підприємства. Необхідно:

- 1) охарактеризувати готельне підприємство за довідковими даними, даними розділу 1 (характеристика підприємства) і розділу 2 (структурні підрозділи сфери сервісу);
- 2) проаналізувати номерний фонд готелю (зміни місткості і структури номерного фонду за три роки);
- 3) розрахувати основні показники діяльності готельного підприємства, проаналізувати їх динаміку;
- 4) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності готельного підприємства за допомогою різних типів діаграм;
- 5) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності готельного підприємства; надати пропозиції щодо активізації роботи готельного підприємства.

Завдання 13

На підставі даних статистичної звітності за формою № 1 – ТУР проаналізуйте динаміку обсягу наданих послуг туристського підприємства. Необхідно:

- 1) охарактеризувати туристське підприємство за довідковими даними, даними розділу 1 (власні підприємства розміщення туристів) і розділу 2 (власні підприємства харчування);
- 2) розрахувати основні показники діяльності туристського підприємства, проаналізувати їх динаміку;
- 3) проаналізувати структуру обслугованих туристів за цілями відвідування, за віковими категоріями й зміни структури за 3 роки (за даними розділів 3 і 3а);

4) проаналізувати розміщення туристів на території України та середню тривалість перебування у закладах розміщення (за даними розділу 4);

5) проаналізувати дані про в'їзд іноземних туристів – динаміку кількості іноземних туристів, структуру туристських потоків, динаміку кількості наданих тuro-днів і середню тривалість подорожі за країнами, з яких прибули іноземні туристи (за даними розділу 5);

6) проаналізувати дані про туристів, які виїжджали за кордон – динаміку кількості туристів, структуру туристських потоків, динаміку кількості наданих тuro-днів та середню тривалість подорожі за країнами, до яких виїжджали туристи, структуру обслугованих туристів, які виїхали повітряним, залізничним, автомобільним та морським транспортом (за даними розділу 6);

7) за даними розділу 7 проаналізувати основні фінансово-економічні показники та їх динаміку;

8) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності туристського підприємства за допомогою різних типів діаграм;

9) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності туристського підприємства; надати пропозиції щодо активізації роботи туристського підприємства.

Завдання 14

На підставі даних статистичної звітності за формою № 1 – курорт проаналізувати діяльність санаторно-курортного (оздоровчого) закладу. Необхідно:

1) охарактеризувати санаторно-курортний (оздоровчий) заклад за довідковими даними, даними розділу 1 (характеристика закладу станом на 01.10.20__ р.);

2) проаналізувати ліжковий фонд і його використання за три роки;

3) розрахувати основні показники діяльності й проаналізувати їх динаміку;

4) проілюструвати наочно динаміку основних показників діяльності санаторно-курортного (оздоровчого) закладу за допомогою різних типів діаграм;

5) скласти пояснювальну аналітичну записку, в якій: прокоментувати результати розрахунків; виявити фактори, що впливають на фінансові результати діяльності закладу; надати пропозиції щодо активізації роботи підприємства.

ТЕМА 4 АНАЛІЗ СТАНУ І ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

4.1 Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу.

4.2 Аналіз стану основних засобів.

4.3 Аналіз ефективності використання основних засобів.

4.1 Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу

У будь-якому процесі виробництва незалежно від його суспільної форми взаємодіють два основні фактори: речовий, тобто засоби виробництва і особистий – робоча сила. Засоби виробництва підрозділяються на предмети праці і засоби праці, що розрізняються по функціях в процесі виробництва і виступають у формі виробничих фондів. Виробничі фонди залежно від характеру і продуктивного споживання підрозділяються на основні фонди і оборотні кошти.

Основні фонди – це та частина коштів виробництва, яка в процесі виробництва використовується поступово, протягом декількох циклів виробництва, і вартість якої переноситься на готовий продукт частинами, поступово надходить до обігу і поступово відшкодовується у вартості реалізованої продукції.

Основні фонди забезпечують матеріально-технічну базу підприємства, вдосконалення і зростання якої є найважливішою умовою підвищення якості і конкурентоспроможності продукції.

Існує декілька класифікацій основних фондів відповідно до яких вони діляться:

1. Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку №7 (П(С)БУ7) «Основні засоби» (затвердженого Наказом Міністерства фінансів від 27.04.2000 р. №92) основні фонди залежно **від їх призначення і натурально-речових ознак** підрозділяються на групи:

1. Основні засоби:

1.1 Земельні ділянки;

1.2 Капітальні витрати на поліпшення земель;

1.3 Будівлі, споруди і передавальні пристрої;

1.4 Машини і устаткування;

1.5 Транспортні засоби;

- 1.6 Інструменти, прилади, інвентар;
- 1.7 Робоча і продуктивна худоба;
- 1.8 Багаторічні насадження;
- 1.9 Інші основні засоби;
2. *Інші позаоборотні матеріальні активи:*
  - 2.1 Бібліотечні фонди;
  - 2.2 Малоцінні позаоборотні матеріальні активи;
  - 2.3 Тимчасові (нетитульні) споруди;
  - 2.4 Природні ресурси;
  - 2.5 Інвентарна тара;
  - 2.6 Предмети прокату;
  - 2.7 Інші позаоборотні матеріальні активи.
3. *За функціональним призначенням:* виробничі, невиробничі;
4. *За характером використання:* ті що діють, недіючі, здані в оренду;
5. *За принципом приналежності:* власні, орендовані;
6. *За ступенем участі в процесі виробництва:* активні, пасивні.

Аналіз основних засобів може проводитися за декількома напрямками, розробка яких в комплексі дозволяє дати оцінку структури, динаміки і ефективності використання основних засобів (див. табл. 4.1).

Таблиця 4.1 – Основні напрями і завдання аналізу основних засобів

Основні напрями аналізу	Завдання аналізу
Аналіз структурної динаміки основних засобів	Оцінка структури вкладень капіталу до основних засобів. Визначення характеру і розміру впливу зміни вартості основних засобів на фінансовий стан підприємства і структуру балансу.
Аналіз ефективності використання основних засобів	Аналіз руху основних засобів. Аналіз показників ефективності використання основних засобів. Аналіз використання часу устаткування. Інтегральна оцінка роботи устаткування.
Аналіз ефективності витрат за змістом і експлуатації устаткування	Аналіз витрат на капітальний ремонт. Аналіз витрат по поточному ремонту. Аналіз взаємозв'язку обсягу виробництва, прибутку і витрат з експлуатації устаткування.
Аналіз ефективності інвестицій до основних засобів	Оцінка ефективності капітальних вкладень. Оцінка ефективності залучення позик для інвестування.

Вибір напрямів аналізу визначається потребами управління.

Мета аналізу основних засобів полягає у виявленні шляхів підвищення ефективності їх використання.

Основні завдання аналізу:

- вивчення складу і динаміки основних засобів, технічного стану і темпів оновлення активної їх частини;
- визначення показників використання основних виробничих засобів – фондівіддачі, фондомісткості, а також чинників, що впливають на них;
- визначення впливу використання основних засобів на обсяг послуг і прибутку за рахунок поліпшення використання основних засобів.

Інформаційною базою для аналізу є:

- 1) бізнес-план підприємства;
- 2) план технічного розвитку;
- 3) форма №11 – ОЗ «Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію (знос)»;
- 4) форма №5 «Примітки до річної фінансової звітності» (розділ II);
- 5) дані оперативного бухгалтерського обліку;
- 6) інвентарні картки обліку основних засобів;
- 7) проектно-кошторисна документація;
- 8) інше.

Основні показники оцінки основних засобів наведені в таблиці 4.2.

4.2 Аналіз стану основних засобів

Аналіз стану основних засобів зазвичай починається з вивчення кількості основних засобів, їх динаміки і структури (див. табл. 4.3 – 4.5). Кількість основних засобів представляється у вартісному виразі.

Види вартісної оцінки основних засобів:

1. *Повна первинна вартість* основних засобів – це вартість засобів у момент їх створення по цінах, що діють, і тарифах. У вартість основних засобів включається вартість їх придбання, вартість доставки, вартість їх монтажу.

2. *Відновна вартість* основних засобів – це повна вартість основних засобів при створенні їх в сучасних умовах, тобто при сучасних цінах, тарифах, методах і технологіях будівництва.

Таблиця 4.2 – Основні показники оцінки основних засобів

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Примітка
Показники технічного стану основних виробничих засобів			
Коефіцієнт зносу	K_z	$\frac{\Phi 11p.100.zp.10}{\Phi 11p.100.zp.2(1)}$	Характеризує частку вартості основних засобів, що залишилися до списання на витрати в подальших періодах
Коефіцієнт придатності	K_n	$\frac{\Phi 11p.100.zp.9}{\Phi 11p.100.zp.2(1)} = 1 - K_z$	Характеризує ступінь придатності основних засобів для експлуатації
Показники руху основних засобів			
Середньорічна вартість основних засобів	OZ_{cp}	$OZ_{поч.p} + \frac{OZ_{вв} \times T_{вв}}{12} - \frac{OZ_{виб} \times T_{виб}}{12}$	$OZ_{поч.p}$ - вартість основних засобів на початок року, грн., $OZ_{вв}$,- $OZ_{виб}$ вартість основних засобів, що вводяться і вибувають протягом року, грн., $T_{вв}$, $T_{виб}$ - число місяців використання введених або вибулих основних засобів
Коефіцієнт надходження (введення)	$K_{вв}$	$\frac{\Phi 11p.100.zp.3}{\Phi 11p.100.zp.7}$	Показує, яку частину від тих основних засобів, що є на кінець звітного періоду, складають введені основні засоби
Коефіцієнт оновлення	$K_{оновл}$	$\frac{\Phi 11p.100.zp.4}{\Phi 11p.100.zp.7}$	Показує, яку частину від тих основних засобів, що є на кінець звітного періоду, складають нові основні засоби.
Коефіцієнт вибуття	$K_{виб}$	$\frac{\Phi 11p.100.zp.5}{\Phi 11p.100.zp.2(1)}$	Показує, яка частина основних засобів, з якими підприємство почало діяльність в звітному періоді, вибула із-за зносу і з інших причин

Показники ефективності використання основних засобів			
Фондовіддача	Φ_o	$\frac{V_{послуг}}{OЗ_{ср}}$	$V_{послуг}$ - обсяг послуг; показує випуск продукції (послуг) з розрахунку на 1 грн. основних засобів; чим вище показник, тим краще використовуються основні засоби
Фондомісткість	Φ_e	$\frac{OЗ_{ср}}{V_y}$	Показує величину основних засобів, що доводиться на 1 грн. продукції (послуг), що випускається (надаються)
Фондоозброєність	Φ_v	$\frac{OЗ_{ср}}{Ч}$	$Ч$ - середньорічна облікова чисельність промислово-виробничого персоналу, осіб. Відображає рівень оснащеності персоналу підприємства основними засобами.
Ефективність основних засобів	$Ефект_{OЗ}$	$\frac{ПР}{OЗ_{ср}}$	Відношення прибутку, отриманого на підприємстві за даний період до середньої вартості основних засобів
Коефіцієнт екстенсивного використання основних засобів	$K_{екс}$	$\frac{T_{\phi}}{T_{\partial}}$	T_{ϕ} - фактично відпрацьований час за рік, ч; T_{∂} - дійсний (розрахунковий) фонд часу за рік, ч.
Коефіцієнт інтенсивного використання основних засобів	$K_{інт}$	$\frac{V_{факт}}{V_{макс}}$	$V_{факт}$ - фактично вироблений обсяг продукції (послуг) за рік; $V_{макс}$ - максимально можливий випуск продукції (послуг) за рік.
Коефіцієнт інтегрального використання основних засобів	$K_{інтегр}$	$K_{екс} \times K_{інт}$	Характеризує рівень використання основних засобів за часом і потужністю.

3. *Залишкова вартість* основних засобів – це повна первинна (відновна) вартість основних засобів за вирахуванням величини їх зносу.

4. *Ліквідаційна вартість* основних засобів – це вартість реалізації зношених і знятих з виробництва основних засобів.

Таблиця 4.3 – Склад і структура основних засобів

Показник	Наявність на початок (кінець) t1 року		Наявність на початок (кінець) t2 року		Наявність на початок (кінець) t3 року	
	Тис. грн.	Питома вага %	Тис. грн.	Питома вага %	Тис. грн.	Питома вага %
Всього						
Земельні ділянки						
Кап. витрати на поліпшення земель						
Будівлі, споруди, передавальні пристрої						
...						
Інші необоротні матеріальні активи						

Таблиця 4.4 – Наявність і рух основних засобів

Види основних засобів	Наявність на початок t1 року	Надійшло о.з.		Вибуло о.з.		Наявність на кінець t1 року
		всього	в т.ч. нових	всього	в т.ч. нових	
Всього						
зокрема за видами:						
...						
...						
...						

Таблиця 4.5 – Баланс руху і наявності основних засобів, тис. грн.

Показник	Наявність на початок року	Надійшло основних засобів	Вибуло основних засобів	Наявність на кінець року
t1				
1. Первинна (відновна) вартість основних засобів				
2. Знос основних засобів				
3. Залишкова вартість основних засобів				
t2				
1. Первинна (відновна) вартість основних засобів				
2. Знос основних засобів				
3. Залишкова вартість основних засобів				
t3				
1. Первинна (відновна) вартість основних засобів				
2. Знос основних засобів				
3. Залишкова вартість основних засобів				

Аналіз забезпеченості, обсягу, структури і руху основних засобів є початковою інформацією для аналізу технічного стану і ефективності використання основних засобів.

Аналіз технічного стану основних засобів здійснюється в наступній послідовності:

- 1) розраховуються коефіцієнти зносу і придатності за аналізований період:
  - а) за три роки або
  - б) за попередній рік і на початок і кінець звітного року;
- 2) визначається зміна цих показників;
- 3) дається оцінка зміни показників;
- 4) виявляються причини зміни показників.

Результати аналізу технічного стану доцільно представити у вигляді таблиці 4.6.

Таблиця 4.6 – Рух і технічний стан основних засобів

Показник	Рік			Абсолютний приріст			Темп зростання		
	t1	t2	t3	ланцюговий	базисний	базисний	ланцюговий	базисний	базисний
				t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1	t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1
Коефіцієнт надходження (введення)									
Коефіцієнт оновлення									
Коефіцієнт вибуття									
Коефіцієнт зносу									
Коефіцієнт придатності									

4.3 Аналіз ефективності використання основних засобів

Для оцінки ефективності основних засобів використовують показники фондовіддачі (відношення вартості продукції, створеної на підприємстві за певний період до вартості застосованих у виробництві цієї продукції основних засобів за той же період), фондомісткості (зворотний показнику фондовіддачі) і показник ефективності основних засобів (відношення прибутку, отриманого на підприємстві за даний період до середньої вартості основних засобів за той же період).

Ефективність основних засобів можна оцінити аналізуючи і інші показники (див. табл. 4.7).

Велике значення в процесі аналізу набуває факторний аналіз фондовіддачі, фондомісткості, фондорентабельності.

Залежно від цілей аналізу додатково можна розраховувати і окремі показники ефективності: коефіцієнти використання устаткування за чисельністю, коефіцієнти використання устаткування за змінністю роботи, коефіцієнти використання устаткування за часом, продуктивністю, обсягом робіт.

Таблиця 4.7 – Ефективність використання основних засобів

Показник	Рік			Абсолютний приріст			Темп зростання		
	t1	t2	t3	ланцюговий		базисний	ланцюговий		базисний
				t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1	t2 / t1	t3 / t2	t3 / t1
Фондовіддача									
Фондомісткість									
Ефективність основних засобів (фондорентабельність)									
Фондоозброєність									
Коефіцієнт екстенсивного використання основних засобів									
Коефіцієнт інтенсивного використання основних засобів									
Коефіцієнт інтегрального використання основних засобів									

Завершуючи аналіз, необхідно зробити відповідні висновки, запропонувати заходи щодо поліпшення структури основних засобів, їх своєчасного оновлення і підвищення ефективності використання.

Контрольні запитання:

1. Які завдання і джерела інформації аналізу стану і використання основних засобів?
2. Що таке основні засоби? Яка їх роль у роботі готельних, туристських, курортних підприємств?

3. Як класифікуються основні засоби?
4. Охарактеризуйте особливості складу і структури основних засобів готельних, туристських, курортних підприємств.
5. Які показники характеризують технічний стан основних засобів, як їх розраховують?
6. Які показники характеризують рух основних засобів, як їх розраховують?
7. Які показники характеризують ефективність використання основних засобів, як їх розраховують?
8. Охарактеризуйте види оцінки основних засобів. У зв'язку з чим використовують декілька оцінок вартості?
9. Які методи застосовують для аналізу стану і використання основних засобів?
10. Від яких факторів залежить фондоддача основних засобів? Охарактеризуйте алгоритм розрахунку впливу факторів.

Тестові завдання:

1. Якими показниками характеризується технічний стан основних засобів?
  - а) коефіцієнтом вибуття
  - б) коефіцієнтом відновлення;
  - в) фондоємністю;
  - г) коефіцієнтом зносу;
  - д) терміном використання машин та обладнання.
2. Рух основних засобів аналізують за допомогою показників:
  - а) надходження, вибуття, оновлення;
  - б) зносу, придатності;
  - в) фондоддачі, фондоємності.
3. Ефективність використання основних засобів характеризується показниками:
  - а) надходження, вибуття, оновлення;
  - б) фондоддачі, фондоємності, коефіцієнтами екстенсивного, інтенсивного, інтегрального використання основних засобів;
  - в) коефіцієнтами зносу й придатності основних засобів.
4. Величину основних засобів, що приходить на 1 грн. продукції (послуг), яка випускається (надається), характеризує показник:
  - а) фондоддачі;
  - б) фондоємності;
  - в) фондоозброєності.

5. Як визначають коефіцієнт зносу основних засобів?

- а) відношенням вартості основних засобів на кінець року до їх вартості на початок року;
- б) відношенням зносу основних засобів на кінець року до зносу на початок року;
- в) відношенням зносу основних засобів до їх середньої вартості;
- г) відношенням зносу основних засобів до їх початкової вартості відповідно на початок і кінець року.

6. Коефіцієнти придатності і зносу основних засобів в сукупності повинні:

- а) дорівнювати 1;
- б) бути більше 1;
- в) бути менше 1.

7. За функціональним призначенням основні засоби класифікують на:

- а) власні, орендовані;
- б) виробничі, невиробничі;
- в) активні, пасивні.

8. Вартість основних засобів туристського підприємства склала: на початок року 10 тис. грн., з 1 жовтня було введено в експлуатацію основних засобів на суму 2 тис. грн. Якою буде середньорічна вартість основних засобів:

- а) 10,5 тис. грн.;
- б) 11 тис. грн.;
- в) 10,33 тис. грн.

9. Вартість основних засобів готелю склала на початок року 5800 тис. грн. У звітному році надійшло основних засобів на суму 600 тис. грн., вибуло на суму 200 тис. грн. Вартість основних засобів на кінець року склала 6200 тис. грн. Коефіцієнт надходження (введення) складе:

- а) 0,097;
- б) 0,103;
- в) 0,065;
- г) 0,069.

10. Вартість основних засобів готелю склала на початок року 5800 тис. грн. У звітному році надійшло основних засобів на суму 600 тис. грн., вибуло на суму 200 тис. грн. Вартість основних засобів на кінець року склала 6200 тис. грн. Коефіцієнт вибуття дорівнюватиме:

- а) 0,034;
- б) 0,032;
- в) 0,065;
- г) 0,069.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Проаналізувати склад і структуру основних засобів готельного підприємства за три роки. Зробити висновки.

Таблиця 4.8 – Вихідні дані

Види основних засобів	на 01.01.20 __ р.		на 01.01.20 __ р.		на 01.01.20 __ р.	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Будівлі	40532,20		40532,20		41834,60	
Споруди	5144,7		2892,4		5260,1	
Транспортні засоби	1648,3		1648,3		1648,3	
Інші основні засоби	11982		12112,5		9649,4	
Всього основних засобів						

Завдання 2

Розрахувати показники, що характеризують ефективність використання та інтенсивність відтворення основних засобів готельного комплексу, якщо валовий доход готельного комплексу у звітному році складає 8000 тис. грн., балансова вартість основних засобів на початок року 2700 тис. грн., впродовж звітного року введено основних засобів на суму 300 тис. грн., вибуло на 100 тис. грн., сума зносу основних засобів 250 тис. грн. На підприємстві працює 210 штатних працівників. За звітний рік отримано прибуток у сумі 1000 тис. грн.

Завдання 3

За даними форми №11 – ОЗ «Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію (знос)» та форми №5 «Примітки до річної фінансової звітності» проаналізувати склад і структуру основних засобів готельного підприємства за три роки, рух основних засобів підприємства за допомогою показників надходження, вибуття, оновлення.

Зробити висновки.

Завдання 4

Проаналізувати за даними таблиці 4.9 рух основних засобів туристського підприємства за допомогою показників надходження, вибуття, оновлення.

Таблиця 4.9 – Вихідні дані

Рік	Вартість основних засобів на початок року	Надійшло основних засобів		Вибуло основних засобів		Вартість основних засобів на кінець року
		всього	у т.ч. нових	всього	у т.ч. ліквідовано	
t1	6479	421	421	232	84	6667,7
t2	6667,7	17530,1	239,2	50,2	50,2	24147,6
t3	24147,6	484,2	484,2	96,4	96,4	24535,4

ТЕМА 5 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

5.1 Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу використання трудових ресурсів.

5.2 Аналіз чисельності, складу і руху персоналу.

5.3 Аналіз використання фонду робочого часу.

5.4 Аналіз продуктивності праці.

5.1 Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу використання трудових ресурсів

Ефективна робота підприємства забезпечується ефективним використанням всіх елементів виробничого процесу: праці, засобів праці, предметів праці. Від забезпеченості підприємства трудовими ресурсами і ефективності їх використання залежать обсяг і своєчасність виконання всіх робіт, ефективність використання устаткування і, як результат, обсяг виробництва продукції (послуг), її собівартість, прибуток і ряд інших економічних показників.

Мета аналізу використання трудових ресурсів – виявити резерви підвищення ефективності виробництва за рахунок продуктивності праці, раціональнішого використання чисельності працівників, їх робочого часу.

Основні завдання аналізу:

1. В області використання робочої сили:

- оцінка забезпеченості підприємства необхідними кадрами за чисельністю, складом, структурою, рівнем кваліфікації;
- встановлення відповідності професійного складу і рівня кваліфікації осіб, що працюють вимогам виробництва;
- вивчення форм, динаміки і причин руху робочої сили, аналіз впливу чисельності осіб, що працюють на динаміку продукції (послуг);
- перевірка даних про використання робочого часу і розробка заходів щодо кращого використання робочого часу і усунення його непродуктивних витрат;

2. В області продуктивності праці:

- встановлення рівня продуктивності праці за структурними підрозділами;

- зіставлення отриманих показників з показниками попередніх періодів;
- визначення екстенсивних і інтенсивних факторів зростання продуктивності праці;
- оцінка факторів, що впливають на зростання продуктивності праці;
- виявлення резервів подальшого зростання продуктивності праці і їх вплив на динаміку випуску продукції (послуг).

Основні джерела інформації для аналізу:

1. Форма №1-ПВ «Звіт з праці» (місячна, квартальна, річна);
2. Форма №3-ПВ «Звіт про використання робочого часу»;
- 3) дані вибірових спостережень за використанням трудових ресурсів;
- 4) дані табельного обліку та ін.

5.2 Аналіз чисельності, складу і руху персоналу

Всі працівники залежно від ступеня їх участі у виробничій діяльності підрозділяються на: промислово-виробничий персонал і непромисловий (невиробничий) персонал.

А) **промислово-виробничий персонал**, який підрозділяється на різні категорії.

1. *За характером виконуваних функцій*: робочі, інженерно-технічні працівники, службовці, молодший обслуговуючий персонал, працівники охорони, учні.

До категорії робочих в готелі віднесено покоївок, старших покоївок, кастелянш, слюсарів, чергових на поверсі, електромонтерів, столярів, комірників, якщо до їх обов'язків входить виконання фізичних робіт з переміщення і укладання матеріалів і робочих інших спеціальностей.

До категорії інженерно-технічних працівників відносять персонал, що виконує роботу з організації і керівництва виробничим процесом, яка потребує вищої спеціальної або середньої технічної підготовки. Ця категорія включає керівних працівників підприємства (організації) і окремих структурних підрозділів (директорів, керівників планових, технічних відділів), інженерів, техніків, економістів.

До службовців відносять робітників, що виконують функції обліку, постачання, збуту, а також інші адміністративно-господарчі функції. У го-

телях до цієї категорії віднесено бухгалтерів, касирів, чергових адміністраторів, завідуючих поверхами, білизняною, секретарів.

Особи, що проходять навчання на підприємстві входять до категорії учнів.

Робітники, що виконують роботу з обслуговування виробничих і побутових потреб підприємства, входять до категорії молодшого обслуговуючого персоналу. Це двірники, ліфтери, швейцари та інші.

2. *За характером участі у виробництві:* основні робочі, допоміжні робочі.

Основні робочі зайняті в основному виробничому (експлуатаційному) процесі, тобто безпосередньо приймають участь у виробництві продукції (послуги), а допоміжні сприяють здійсненню основного процесу виробництва.

3. *За ступенем розділення виробництва на технологічні процеси і операції:*

а) класифікація кадрів за професіями – 9 груп:

1. *Законодавці, вищі державні службовці, керівники;*

2. *Професіонали;*

3. *Фахівці;*

4. *Технічні службовці;*

5. *Робочі сфери торгівлі і побутових послуг;*

6. *Кваліфіковані робочі сільського і лісового господарства, риборозведення і рибальства;*

7. *Кваліфіковані робочі з інструментом;*

8. *Оператори і складальники устаткування і машин;*

9. *Найпростіші професії;*

б) класифікація кадрів за спеціальностями.

4. *За ступенем складності виконуваних робіт:* класифікація кадрів за рівнем кваліфікації.

Б) непромисловий (невиробничий) персонал.

Найважливішим параметром, що характеризує стан трудового потенціалу, є чисельність працівників.

До *облікової чисельності* штатних працівників відносяться всі наймані працівники, які уклали письмовий трудовий договір (контракт) і виконують постійну, тимчасову або сезонну роботу один день і більше, а також власники підприємства, якщо, крім доходу на вкладений капітал, вони отримують заробітну плату на цьому підприємстві.

Облікова чисельність штатних працівників визначається на певну дату, наприклад, на перше або останнє число місяця, з урахуванням прийнятих і вибулих працівників в цей день. В обліковій чисельності штатних працівників враховуються особи, які фактично працювали або були відсутні з якихось причин, тобто всі працівники, які знаходяться в трудових відносинах, незалежно від виду трудового договору.

Не включаються до облікової чисельності штатних працівників особи, прийняті на роботу за сумісництвом, а також направлені на навчання з відривом від виробництва, які отримують тільки стипендію.

Явочна чисельність - це та кількість працівників, що знаходиться на робочих місцях відповідно до режиму роботи підприємства. Різниця між обліковою і явочною чисельністю характеризується тією кількістю працівників, які з різних (поважних і неповажних) причин не з'явилися на роботу (відпустки, хвороба, відрадженьня, прогули й ін.).

Середня чисельність працівників будь-якого підприємства за певний період визначається як сума:

- середньооблікової чисельності штатних працівників;
- середньої кількості позаштатних сумісників;
- середньої чисельності працівників за цивільним договором.

Середньооблікова чисельність штатних працівників розраховується на основі щоденних даних про облікову чисельність цих працівників, яка повинна співпадати з даними табельного обліку використання робочого часу за кожний день, на основі яких визначається кількість осіб, що з'явилися та не з'явилися на роботу.

До середньооблікової штатної чисельності не включаються працівники, які знаходяться у відпустках по вагітності, родах, догляду за дітьми до досягнення встановленого законом віку.

В умовах розповсюдження неповної зайнятості і подвійної (робота за сумісництвом і так далі) використовується два варіанти розрахунку середньооблікової чисельності працівників:

середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу (використовується для визначення чисельності зайнятих працівників, мобільності робочої сили) і

середньооблікова чисельність всього персоналу в еквіваленті повної зайнятості (для визначення середнього рівня заробітної плати і інших середніх величин в цілому по підприємству).

Всі працівники розподіляються на різні категорії за основним і не основним видами діяльності підприємства. Структура персоналу залежить від особливостей, розмірів, спеціалізації підприємства і так далі.

Порівнюючи фактичну чисельність персоналу з потребою в робочій силі (плановою чисельністю) і чисельністю персоналу в попередньому періоді в цілому по підприємству, за категоріями і професіями працівників, визначають забезпеченість підприємства трудовими ресурсами, а також зміну їх чисельності в порівнянні з потребою і попереднім періодом (див. табл. 5.1).

Таблиця 5.1 – Забезпеченість трудовими ресурсами

Категорії персоналу	План, осіб	Факт, осіб	Відсоток забезпеченості
...	...	...	...
...	...	...	...

При вивченні складу і структури персоналу за різними ознаками використовують ряд таблиць.

Таблиця 5.2 – Аналіз чисельності персоналу

Показник	Рік			Показники динаміки (абсолютне відхилення, темп зростання, темп приросту)			
	t1	t2	t3				
1	2	3	4	5	...	...	n
Середньооблікова чисельність штатних працівників в т.ч.							
- жінки							
- чоловіки							
- працівники, оплата праці яких фінансується за рахунок коштів державного і місцевого бюджету							
Працівники, які не перебувають в обліковому складі:							
- зовнішні сумісники							
- що працюють за цивільно-правовими договорами (трудовими угодами)							

Таблиця 5.3 – Якісний склад трудових ресурсів

Показник	Чисельність працівників на початок (кінець) року, осіб			Питома вага, %		
	t1	t2	t3	t1	t2	t3
Всього працівників:						
Групи працівників за віком:						
до 20 років						
20-30 років						
30-40 років						
40-50 років						
50-60 років						
більше 60 років						
Групи працівників за освітою:						
початкова						
незавершена середня						
середня, середня спеціальна						
вища						
Групи працівників за трудовим стажем:						
до 5 років						
5-10 років						
10-15 років						
15-20 років						
більше 20 років						

Рух кадрів на підприємстві за відповідний період характеризується за допомогою коефіцієнтів:

1. Коефіцієнт загального обороту ($K_{об}$) розраховується як відношення кількості прийнятих і звільнених працівників за звітний період до середньооблікової чисельності штатних працівників:

$$K_{об} = \frac{\chi_{np} + \chi_{зв}}{\chi_{об}} \times 100 \quad (5.1)$$

2. Коефіцієнт прийому кадрів (коефіцієнт обігу кадрів з прийому) (K_n) визначається як відношення кількості осіб, прийнятих на роботу за

певний період ($Ч_{np}$), до середньооблікової чисельності персоналу за той самий період:

$$K_n = \frac{Ч_{np}}{Ч_{об}} \times 100 \quad (5.2)$$

3. *Коефіцієнт звільнення працівників (коефіцієнт обігу кадрів з вибуття (звільнення))* ($K_{зв}$) розраховується як відношення кількості звільнених працівників за звітний період до середньооблікової чисельності персоналу:

$$K_{зв} = \frac{Ч_{зв}}{Ч_{об}} \quad (5.3)$$

Велике значення для оцінки обігу кадрів має визначення коефіцієнтів плинності та відновлення.

Коефіцієнт плинності кадрів ($K_{пл}$) розраховується як відношення кількості звільнених працівників за звітний період за прогули та інші порушення трудової дисципліни, невідповідність зайнятій посаді ($Ч_{зв.пор}$), а також за власним бажанням (крім поважних причин) до середньооблікової чисельності персоналу:

$$K_{пл} = \frac{Ч_{зв.пор}}{Ч_{об}} \quad (5.4)$$

Коефіцієнт відновлення кадрів ($K_{від}$) характеризується співвідношенням кількості прийнятих працівників до кількості звільнених з різних причин за певний період:

$$K_{від} = \frac{Ч_{np}}{Ч_{зв}} \quad (5.5)$$

Коефіцієнт постійності кадрів (постійності складу персоналу підприємства) ($K_{пс}$) характеризується співвідношенням кількості персоналу, що працював весь період до середньооблікової чисельності персоналу:

$$K_{пс} = \frac{Ч_{зв.пор}}{Ч_{об}} \quad (5.6)$$

Таблиця 5.4 – Рух трудових ресурсів

Показник	Рік			Показники динаміки (абсолютне відхилення, темп зростання, темп приросту)			
	t1	t2	t3				
1	2	3	4	5	...	...	n
Облікова чисельність на початок звітного періоду, осіб							
Прийнято працівників, осіб							
Вибуло працівників, всього, осіб: зокрема:							
- внаслідок скорочення штатів							
- за власним бажанням, звільнено за прогули і інші порушення трудової дисципліни, невідповід- ність посади							
Облікова чисельність працівників на кінець звітного періоду, осіб							
Середньооблікова чисельність працівників, осіб							
Коефіцієнт обігу з прийому							
Коефіцієнт обігу з вибуття							
Коефіцієнт плинності							
Коефіцієнт постійності кадрів							

5.3 Аналіз використання фонду робочого часу

Повнота використання трудових ресурсів оцінюється за кількістю днів і часу, відпрацьованих одним працівником за аналізований період часу, а також за ступенем використання фонду робочого часу.

В ході аналізу дається: оцінка повноти використання робочого часу, визначають фактори, що впливають на використання робочого часу; з'ясовуються причини цілодобових і внутрішньозмінних втрат робочого часу; розраховується вплив простоїв на продуктивність праці і зміну обсягу послуг.

При розрахунку балансу робочого часу разом з нормативними матеріалами використовуються дані, що характеризують фактичне положення справ в попередні періоди, а також дані табельного обліку явок і

нез'явлень на роботу з розшифровкою причин. Баланс робочого часу складається за кожною категорією працівників, за кожним підрозділом і в цілому по підприємству.

Порівнюючи звітний і плановий баланс робочого часу, можна визначити відхилення від плану за окремими видами невиходів на роботу, визначити незаплановані невиходи, і встановити причину простоїв.

При детальнішому аналізі використання робочого часу можна вивчити його склад і структуру за окремими елементами, а також динаміку їх зміни за аналізований період (табл. 5.5 – 5.6).

Таблиця 5.5 – Баланс робочого часу

№ рядку	Ресурси робочого часу	Людино- днів (людино- годин)	№ рядку	Використання робочого часу	Людино- днів (людино- годин)
1	2	3	4	5	6
1	Календарний фонд		1	Відпрацьовано	
2	Святкові і вихідні		2	Нез’явлення з поважних причин, всього <i>зокрема:</i>	
3	Табельний фонд (<i>p.1 – p.2</i>)			- відпустки на навчання	
				- по вагітності і пологам	
				- хвороби	
				- інші, дозволені законом	
4	Чергові відпустки		3	Втрати робочого часу, всього <i>зокрема:</i>	
				- простої	
				- прогули	
				- відпустки з дозволу адміністрації	
	Максимально можливий фонд (<i>p.3 – p.4</i>)			Максимально можливий фонд (<i>p.1 + p.2 + p.3</i>)	

Таблиця 5.6 – Використання робочого часу (людино-години)

Показник	Рік		Показники динаміки (абсолютне відхилення, темп зростання, темп приросту)	
	X_{n-1}	X_n		
1	2	3	...	n
1. Фонд робочого часу, всього				
2. Відпрацьовано, всього				
- зокрема понаднормово				
3. Не відпрацьовано, всього				
зокрема:				
- щорічні відпустки (основні і додаткові)				
- тимчасова непрацездатність				
- учбові відпустки і інші нез'явлення, передбачені законодавством				
- нез'явлення у зв'язку з тимчасовим переходом для роботи на іншому підприємстві				
- нез'явлення з дозволу адміністрації				
- відпустки за ініціативою адміністрації				
зокрема тривалістю більше 3 місяців поспіль				
- нез'явлення у зв'язку з переходом на скорочений робочий день (тиждень)				
- простої				
- масові невиходи на роботу (страйки)				
- прогули				
- нез'явлення у зв'язку з міжсезонням				
4. Середньооблікова чисельність працівників облікового складу (осіб)				

Таблиця 5.7 – Використання трудових ресурсів підприємства

Показник	Рік			Показники динаміки (абсолютне відхилення, темп зростання, темп приросту)			
	X_{n-1}	X_n					
		план	факт				
1	2	3	4	5	...	...	n
Середньооблікова чисельність працівників, <i>осіб</i>							
Відпрацьовано за рік одним працівником:							
- днів							
- годин							
Середня тривалість робочого дня, <i>годин</i>							
Загальний фонд робочого часу, <i>тис. годин</i>							
Зокрема понаднормово відпрацьований час, <i>тис. годин</i>							

Використання робочого часу аналізується шляхом зіставлення звітних даних з плановими показниками

На зміну ефективного фонду робочого часу Φ_e впливають наступні фактори:

1. Зміна середньооблікової чисельності працівників ($OCIB_{обл}$)
2. Зміна тривалості робочого року (кількості відпрацьованих днів одним працівником в середньому за рік) (T)
3. Зміна середньої тривалості робочого дня (t_{∂})

$$\Phi_e = OCIB_{обл} \times T \times t_{\partial} \quad (5.7)$$

При аналізі слід зважати на те, що втрати робочого часу не завжди приводять до зменшення випуску, оскільки можуть бути компенсовані підвищенням інтенсивності праці.

Тому при аналізі використання трудових ресурсів важливо вивчити показники продуктивності праці.

5.4 Аналіз продуктивності праці

Продуктивність праці – це показник, що характеризує її ефективність і показує здатність працівників випускати певну кількість продукції за одиницю часу.

Продуктивність праці визначається продукцією, яку виробляють за одиницю часу (виробітком), або кількістю часу, що витрачається на виготовлення одиниці продукції (трудомісткістю).

Для оцінювання рівня інтенсивності використання трудових ресурсів підприємства застосовують систему узагальнюючих, окремих і допоміжних показників продуктивності праці.

До узагальнюючих показників належать середньорічний, середньоденний і середньогодинний виробіток продукції на одного робітника, а також середньорічний виробіток продукції (послуг) на одного працюючого у вартісному вираженні.

Індивідуальні показники – це витрати часу на виробництво одиниці продукції певного виду (трудомісткість продукції) або випуск продукції певного виду в натуральному вираженні на один людино-день або на одну людино-годину.

Допоміжні показники характеризують витрати часу на виконання одиниці певного виду робіт або обсяг виконаних робіт за одиницю часу.

Методи визначення виробітку:

- натуральний (ділення обсягу виробленої продукції у фізичних одиницях на кількість витраченого часу в нормо-годинах); різновидом натуральних вимірників обчислення виробітку є умовно-натуральні;
- вартісний (ділення обсягу виробленої продукції в гривнях до витрат часу, вираженого в середньообліковій чисельності робітників, або відпрацьованій ними кількості людино-днів, людино-годин);
- трудовий (ділення обсягу продукції, представленої в затратах робочого часу в нормо-годинах, на кількість робітників).

В процесі аналізу продуктивності праці встановлюються: ступінь виконання завдання з зростання продуктивності праці; фактори, що впливають на динаміку продуктивності праці; резерви зростання продуктивності праці і заходи з їх використання.

Найбільш узагальнюючим показником продуктивності праці є середньорічний виробіток продукції на одного працівника.

Його величина залежить не лише від виробітку робітників, а й від частки останніх у загальній чисельності промислово-виробничого персоналу, а також від кількості днів, які вони працювали і тривалості робочого дня.

Таблиця 5.8 – Вироблення продукції на одного працівника

Показник	План	Факт	Абсолютне відхилення	Темп зростання
1	2	3	4	5
Обсяг продукції (послуг) у вартісному виразі, тис. грн.				
Середньооблікова чисельність працівників, осіб.				
Питома вага робочих				
Відпрацьовано:				
всіма робітниками, тис. год.				
одним робітником, тис. год.				
Тривалість робочого дня, год.				
Середньорічний виробіток одного працівника, тис. грн.				
Середньогодинний виробіток продукції, грн.				

На рисунку 5.1 зображено структурно-логічну факторну модель продуктивності праці.

Таким чином середньорічний виробіток одного працівника можна представити як добуток таких факторів:

$$РВ_{п} = Ч * Д * Т * ГВ \quad (5.8)$$

За допомогою факторного аналізу можна виявити які фактори справили позитивний, а які негативний вплив на зміну показників продуктивності праці і випуск продукції (послуг).

На завершення аналізу необхідно розробити конкретні заходи для забезпечення зростання продуктивності праці і визначити резерви підвищення середньогодинного, середньоденного і середньорічного виробітку робітників.

Рисунок 5.1 – Структурно-логічна факторна модель продуктивності праці

Контрольні запитання:

1. Які завдання і джерела інформації для аналізу використання трудових ресурсів?
2. Як класифікують кадри підприємства?
3. Як аналізують забезпеченість підприємства трудовими ресурсами за кількісними і якісними параметрами?
4. Назвіть особливості кадрового складу для підприємств готельного і ресторанного господарства, курортної сфери, туризму.
5. Які показники використовують для аналізу якісного складу трудових ресурсів підприємства?
6. Які показники характеризують рух трудових ресурсів на підприємстві, як визначають їх рівень?
7. За допомогою яких показників аналізують використання робочого часу і використання трудових ресурсів підприємства?
8. Які фактори впливають на продуктивність праці? Назвіть резерви зростання продуктивності праці.
9. Охарактеризуйте узагальнюючі, окремі й допоміжні показники продуктивності праці та методику їх розрахунку.

10. Назвіть форми оплати праці, особливості їх використання, переваги й недоліки?

Тестові завдання:

1. Визначте чинники, що характеризують стан використання трудових ресурсів на підприємстві:
  - а) коефіцієнт прийому кадрів;
  - б) коефіцієнт вибуття кадрів;
  - в) коефіцієнт плинності кадрів;
  - г) коефіцієнт продуктивності праці;
  - д) коефіцієнт фондоозброєності праці.
2. За допомогою яких показників аналізують продуктивність праці:
  - а) відпрацьовано людино-днів, людино-годин;
  - б) обсяг товарної, реалізованої продукції;
  - в) середньогодинний, денний, місячний (річний) виробіток на одного робітника і середньомісячний (річний) виробіток на одного працюючого;
  - г) виконання норм виробітку і зниження трудомісткості продукції.
3. Рух чисельності працівників характеризують за допомогою:
  - а) середньорічної чисельності працівників;
  - б) коефіцієнта плинності;
  - в) продуктивності праці.
4. Які чинники впливають на продуктивність одного працюючого?
  - а) обсяг виробництва продукції і чисельність працюючих;
  - б) чисельність робітників і відпрацьований ними час;
  - в) зміна питомої ваги працюючих у загальній чисельності персоналу і їх продуктивність;
  - г) співвідношення між основними й допоміжними робітниками.
5. Тарифна система оплати праці – це:
  - а) тарифні ставки, тарифні сітки;
  - б) тарифні ставки, тарифно-кваліфікаційний довідник;
  - в) тарифні ставки, тарифні сітки, тарифно-кваліфікаційний довідник, районний коефіцієнт;
  - г) тарифні ставки, тарифні сітки, посадові оклади;
  - д) посадові оклади, преміальні положення, тарифно-кваліфікаційний довідник;
  - є) тарифні ставки, тарифні сітки, схема посадових окладів і тарифно-кваліфікаційні характеристики (довідники).

6. Визначте, які чинники впливають на денну продуктивність праці робітників:

- а) обсяг виробництва продукції і загальна чисельність відпрацьованих людино-годин;
- б) зміна тривалості робочого дня і годинної продуктивності праці;
- в) зміна чисельності робітників і їх продуктивності;
- г) виконання норм виробітку та трудомісткості продукції.

7. Трудомісткість продукції – це:

- а) кількість часу, необхідна для виробництва продукції;
- б) показник рівня продуктивності праці, що характеризує витрати робочого часу на виробництво одиниці продукції;
- в) обернений показник продуктивності праці;
- г) всі відповіді правильні.

8. Визначте показники, що характеризують рівень продуктивності праці:

- а) фондівдача, фондоемність;
- б) виробіток на одного працюючого (робітника);
- в) трудомісткість продукції;
- г) фондоозброєність праці;
- д) прибуток.

9. Як визначити коефіцієнт плинності робочої сили:

- а) відношенням числа прийнятих робітників до їх середньооблікової чисельності;
- б) відношенням числа звільнених робітників до середньооблікової чисельності;
- в) відношенням необхідного обігу робітників до середньооблікової чисельності;
- г) відношенням зайвого обігу робітників до середньооблікової чисельності.

10. На початок року в готелі працювало 150 осіб. На роботу було прийнято 50 осіб, вибуло 20 осіб. Чисельність персоналу на кінець року склала 180 осіб. Середньооблікова чисельність персоналу 168 осіб. Розрахувати коефіцієнт обігу кадрів з прийому:

- а) 0,2976;
- б) 0,1786;
- в) 0,3333;
- г) 0,2777.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

За даними роботи підприємства розрахувати і проаналізувати наступні показники: продуктивність праці, фондівіддачу, фондоємність, фондоозброєність, ефективність основних засобів.

Таблиця 5.9 – Вихідні дані

Показник	рік		
	t1	t2	t3
1. Обсяг наданих послуг, тис. грн.	1823	1831,6	1557,2
2. Прибуток, тис. грн.	203	70,6	150,4
3. Середньооблікова чисельність працівників, осіб.	231	277	294
4. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	4064,5	4208	8672

Завдання 2

Проаналізуйте ефективність використання трудових ресурсів туристського підприємства, визначте вплив на її зміни наступних показників: середньооблікової чисельності працівників, середньої кількості днів роботи одного працівника, середньої тривалості робочого дня, середньогодинного обсягу наданих послуг.

Таблиця 5.10 – Вихідні дані

Показник	Попередній період	Звітний період
Чисельність працівників, осіб.	13	9
Кількість відпрацьованих працівниками днів за рік, днів	2925	2070
Кількість відпрацьованих працівниками годин за рік, годин	23107,5	15525
Обсяг наданих послуг, тис. грн.	6701,2	4657,5

Завдання 3

Доход готельного підприємства від реалізації послуг проживання у звітному році склав 24800 тис. грн. і збільшився в порівнянні з попереднім роком на 3200 тис. грн. Надано послуг: в попередньому році 50000 людино-діб, в звітному 62000 людино-діб. Середньооблікова чисельність персоналу зменшилась на 10 осіб і склала 150 осіб. Розрахувати вплив зміни облікової чисельності працівників, обсягу наданих послуг і середньої ціни за послугу на зміну середньорічного виробітку на одного працівника готелю.

Завдання 4

За даними таблиці 5.11 проаналізувати якісний склад трудових ресурсів підприємства.

Таблиця 5.11 – Вихідні дані

Показник	Чисельність працівників на кінець року, осіб		Питома вага, %	
	попередній рік	звітний рік	попередній рік	звітний рік
Групи працівників:				
За віком, років				
до 20	15	9		
20-30	15	25		
30-40	30	34		
40-50	30	51		
50-60	39	34		
більше 60	21	17		
Всього	150	170		
За освітою				
початкова	5	-		
неповна середня	30	34		
середня, середня спеціальна	105	119		
вища	10	17		
Всього	150	170		
За трудовим стажем, років				
до 5	15	20		
5-10	22	22		
10-15	30	43		
15-20	45	46		
більше 20	38	39		
Всього	150	170		

Завдання 5

Проаналізуйте зміну витрат на оплату праці в туристській фірмі. Визначте вплив на ці зміни наступних факторів: чисельності робітників, кількості днів, відпрацьованих одним працівником, середньої тривалості робочого дня, середньочасової заробітної платні одного працівника.

Таблиця 5.12 – Вихідні дані

Показник	Од. виміру	Період	
		попередній	звітний
Відпрацьовано годин працівниками	години	36300	40896
Відпрацьовано днів працівниками	дні	4840	5760
Чисельність працівників	осіб	22	24
Середньорічна заробітна плата одного працівника	грн.	84000	86400

Завдання 6

За даними таблиці 5.13 проаналізуйте структуру трудових ресурсів і забезпеченість підприємства трудовими ресурсами.

Таблиця 5.13 – Вихідні дані

Категорії персоналу	План		Факт		% забезпеченості
	кількість осіб	питома вага, %	кількість осіб	питома вага, %	
Середньооблікова чисельність персоналу, всього	572		645		
в тому числі:					
- робітники	497		567		
- інженерно-технічні працівники	75		78		
з них:					
керівники	25		25		
фахівці	36		39		
службовці	14		14		

Завдання 7

За даними форми №3-ПВ квартальної проаналізувати рух робочої сили на підприємстві.

Завдання 8

За даними форми №3-ПВ квартальної проаналізувати використання робочого часу на підприємстві.

Завдання 9

За даними форми №1-ПВ квартальної (див. Додаток В) проаналізувати склад фонду оплати праці на підприємстві, чисельність та фонд оплати праці окремих працівників й розподіл працівників за розмірами заробітної плати.

Завдання 10

За даними таблиці 5.14 проаналізуйте рух робочої сили на готельно-му підприємстві, зробіть висновки.

Таблиця 5.14 – Вихідні дані

Показники, осіб	рік		
	t1	t2	t3
Облікова чисельність працівників на початок року	343	348	344
Прийнято працівників	90	109	114
Вибуло працівників, всього в тому числі:	85	113	105
- через скорочення штатів	23	39	39
- за власним бажанням	62	74	66
Облікова чисельність працівників на кінець звіт-ного періоду	348	344	353
Середньооблікова чисельність працівників	345	346	349

ТЕМА 6 АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ)

6.1 *Поняття собівартості продукції, кошторис витрат, калькуляція. Класифікація витрат. Методи обліку і калькуляції собівартості.*

6.2 *Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу.*

6.3 *Аналіз структури і динаміки витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг).*

6.1 Поняття собівартості продукції, кошторис витрат, калькуляція. Класифікація витрат. Методи обліку і калькуляції собівартості

Собівартість продукції (робіт, послуг) – це виражені в грошовій формі витрати (витрати виробництва) на спожиті при виготовленні продукції засоби виробництва, оплату праці робочих, послуг інших підприємств, витрати з реалізації продукції, а також витрати з управління і обслуговування виробництва, тобто це витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг).

Під **структурою собівартості** розуміється питома вага різних видів витрат в повній собівартості продукції. Структура собівартості залежить від особливостей виробництва (до якої галузі відноситься виробництво, тип виробництва, географічне розміщення і ін.).

Залежно від того, який елемент витрат переважає в собівартості, прийнято розрізняти: матеріаломісткі, паливоємні, енергоємні і трудомісткі галузі.

За етапами формування можна виділити наступні **види собівартості**:

- *технологічна* — це сума витрат на здійснення технологічного процесу;

- *виробнича* — витрати на виробництво продукції;

- *повна* — витрати на виробництво і збут.

Кошторисом витрат називається повне зведення витрат на виробництво і реалізацію продукції, згруповане за економічно однорідними елементами.

Основними *статтями кошторису витрат* є:

- 1) матеріальні витрати (за вирахуванням зворотних відходів);
- 2) витрати на оплату праці;
- 3) відрахування на соціальні заходи;
- 4) амортизація основних фондів і нематеріальних активів;
- 5) інші операційні витрати.

Угрупування витрат за економічними елементами використовується при складанні кошторису витрат на виробництво по підприємству, підрозділам або іншим об'єктам управління. У ньому кількісно відбивається, скільки і яких витрат буде в майбутньому або фактично проведено.

Кошторис, проте, не показує призначення виробничих витрат, їх зв'язок з результатами виробництва і доцільність. Усунути цей недолік дозволяє перегрупування виробничих витрат за калькуляційними статтями собівартості.

Калькуляція – це представлений в табличній формі розрахунок витрат на виробництво і збут одиниці продукції (виробів, робіт, послуг) або групи однорідних видів продукції. Як і кошторис витрат, калькуляція складається в грошовій формі. На відміну від кошторису витрат калькуляційні статті групуються не за економічно однорідними елементами, а за сферами виробничої діяльності. Тому в калькуляційну статтю можуть входити декілька економічно однорідних видів витрат (наприклад, матеріальні витрати, заробітна плата, амортизація).

На основі калькуляції формується на кожен вид продукції (послуг) базова ціна підприємства.

Калькуляція виробничої собівартості включає наступні статті витрат:

- 1) сировина і основні матеріали;
- 2) придбані комплектуючі вироби, напівфабрикати, роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств і організацій;
- 3) паливо і енергія на технологічні цілі;
- 4) зворотні відходи;
- 5) основна заробітна плата виробничих робочих;
- 6) додаткова заробітна плата виробничих робочих;
- 7) відрахування на соціальні заходи;
- 8) витрати на утримання і експлуатацію устаткування;
- 9) загальновиробничі (цехові) витрати;
- 10) втрати від браку;
- 11) супутня продукція (вираховується);
- 12) інші виробничі витрати.

Окрім вказаних витрат виробничої собівартості при формуванні ціни важливо враховувати наступні статті витрат:

- адміністративні витрати
- витрати на збут
- інші операційні витрати.

Класифікація витрат на виробництво продукції (робіт, послуг):

- 1) *за місцем виникнення витрат*: витрати виробництва, служби, ділянки, цеху;
- 2) *за способами перенесення вартості на продукцію*: прямі і непрямі;
- 3) *за економічним змістом*: основні, накладні;
- 4) *за ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат*: умовно-змінні (пропорційні) і умовно-постійні (непропорційні);
- 5) *за складом витрат*: прості і комплексні;
- 6) *за видами витрат*:

- витрати за економічними елементами – використовують для визначення всіх матеріальних, трудових витрат підприємства в цілому;

- витрати за статтями калькуляції – це витрати на окремі види виробів, які використовуються для розрахунку одиниці продукції з урахуванням місця і умов її виробництва.

Конкретний склад і структура витрат суб'єктів туристської діяльності (готелів, туроператорів і турагентів) аналогічно іншим суб'єктам підприємницької діяльності, регулюються законодавчими актами та Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

До основних Положень бухгалтерського обліку, за якими визначається собівартість, відносяться: П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» і П(С)БО 16 «Витрати».

Щодо туристської діяльності, то собівартість реалізованого турпродукту складається з виробничої собівартості, нерозподілених постійних витрат і наднормативних виробничих витрат.

Класифікацію витрат за видами діяльності туристського підприємства (туроператора) подано на рисунку 6.1.

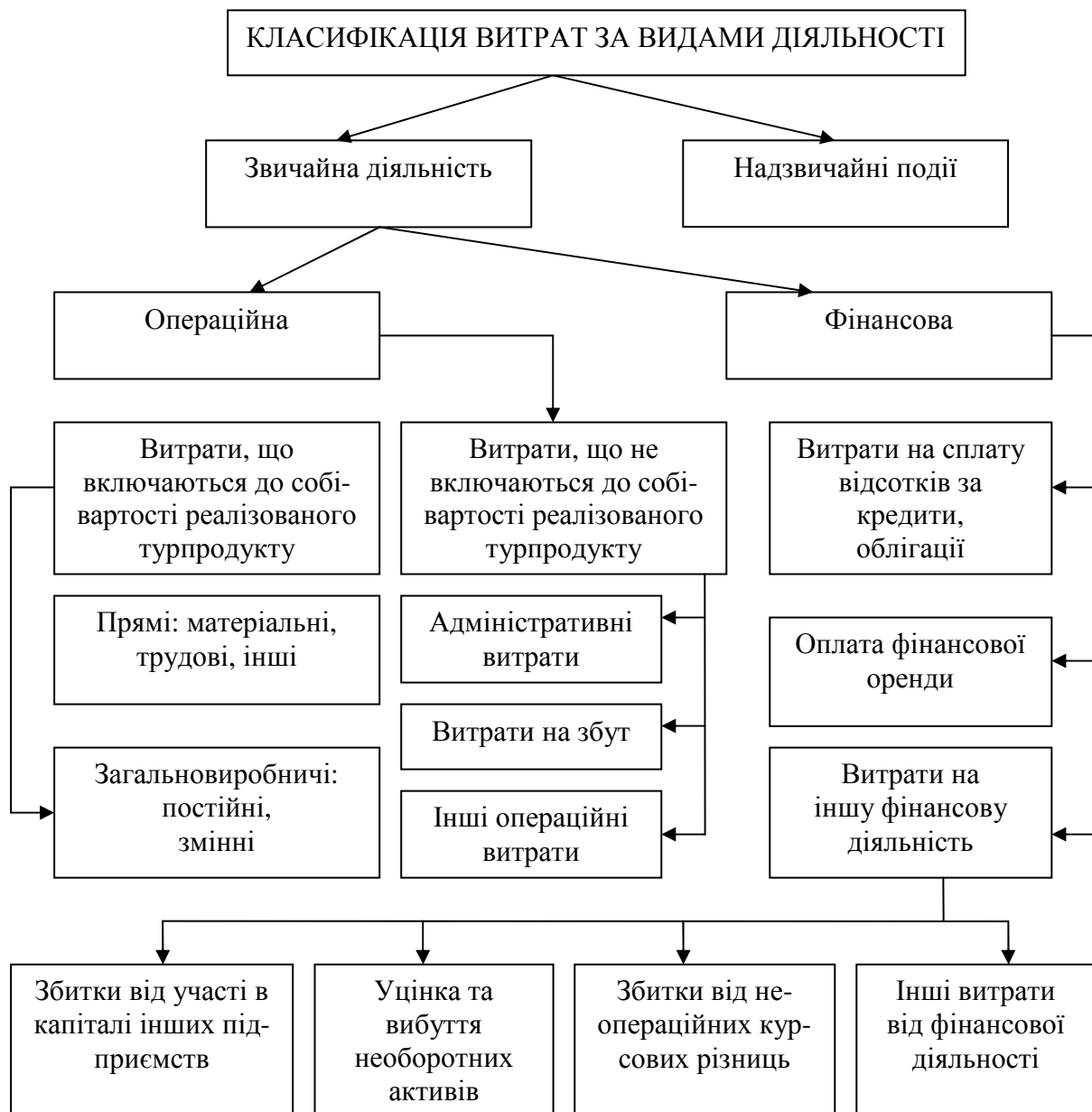

Рисунок 6.1 – Класифікація витрат за видами діяльності туристського підприємства

Як показано на рисунку, у виробничу собівартість турпродукту включаються:

- прямі витрати на закупівлю туристичних послуг в інших підприємств і свої витрати на створення та надання послуг, що можуть бути безпосередньо віднесені на конкретний об'єкт витрат;

- прямі витрати на оплату праці, що включають заробітну плату й інші виплати працівникам, зайнятим формуванням турпродукту та наданням послуг, які можуть бути віднесені безпосередньо на конкретний об'єкт витрат;

- інші прямі витрати, що можуть бути віднесені безпосередньо на конкретний об'єкт витрат, зокрема, відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація і т.п.;

- загальновиробничі витрати, що включають оплату праці управлінського персоналу структурних підрозділів підприємства і відрахування на соціальні заходи, витрати на відрядження, охорону праці, техніку безпеки, охорону навколишнього середовища і т.п. Загальновиробничі витрати поділяються на постійні та змінні.

До постійних відносяться витрати, пов'язані з управлінням процесами формування та реалізації турпродукту, що залишаються незмінними (або майже незмінними) при зміні обсягів діяльності.

Порядок віднесення цих витрат на одиницю турпродукту (послуг) здійснюється шляхом розподілу їх пропорційно прямим витратам.

До змінних витрат відносяться витрати з обслуговування та управління підрозділами формування й реалізації турпродукту, і змінюються прямо пропорційно або майже прямо пропорційно до зміни обсягу діяльності. Базою для розподілу цих витрат виступає обсяг діяльності, рідше - прямі витрати підприємства. Перелік і склад змінних і постійних загальновиробничих витрат встановлюється підприємством самостійно.

Витрати, пов'язані з операційною діяльністю підприємства, що не включаються до собівартості реалізованого турпродукту, поділяються на адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

До адміністративних витрат відносяться загальногосподарські витрати, пов'язані з загальним обслуговуванням та управлінням підприємством - це витрати на проведення річних зборів і представницькі витрати; витрати на відрядження та утримання апарату управління підприємства й іншого загальногосподарського персоналу; витрати на утримання й амортизацію основних засобів та інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання; витрати на зв'язок та амортизацію нематеріальних активів загальногосподарського значення; витрати на врегулювання суперечок через судові органи, на сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів підприємства, крім включених до собівартості реалізованого турпродукту (послуг); оплата розрахунково-касового обслуговування та інших послуг банків; інші витрати загальногосподарського призначення.

До витрат на збут відносяться витрати, пов'язані з реалізацією турпродукту безпосередньо покупцям або через посередників; це винаго-

рода продавцям турпродукту, витрати на рекламу і дослідження ринку, на відрядження працівників збуту, на страхування туристів і супровідників туристських груп та інші витрати, пов'язані зі збутом турпродукту та послуг.

До інших операційних витрат включаються витрати, пов'язані з конвертацією національної валюти в іноземну при виїзному туризмі і конвертацією валюти іноземних туристів у національну валюту; суми безнадійної дебіторської заборгованості і відрахувань у резерв сумнівних боргів; втрати від зміни курсу валют при операційній діяльності; визнані штрафи, пені, неустойки; витрати на виплату матеріальної допомоги, на утримання об'єктів соціального, культурного та побутового призначення і т.п.; інші витрати на операційну діяльність.

Витрати на операційну діяльність підприємств туристської індустрії групуються також за економічними елементами, які визначаються П(С)БО 16 «Витрати» як сукупність економічно однорідних витрат.

До матеріальних витрат підприємств туристської індустрії відносяться вартість придбаних туристських послуг та інших комплектуючих турпродукт виробів (товарів), палива й енергії, запасних частин і будматеріалів.

До складу елемента «Витрати на оплату праці» включається заробітна плата за тарифними ставками та окладами, премії і заохочення, компенсаційні виплати, оплата відпусток та інші витрати на оплату праці.

До елемента «Відрахування на соціальні заходи» відносяться: відрахування на пенсійне забезпечення, а також внески до спеціальних фондів.

Елемент «Амортизація» являє собою суму нарахованої амортизації основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів.

До складу елемента «Інші операційні витрати» включаються витрати на відрядження, на послуги зв'язку, на виплату матеріальної допомоги, витрати на оплату розрахунково-касового й іншого банківського обслуговування тощо.

Сукупні витрати підприємств, крім операційних витрат, включають фінансові витрати і витрати, пов'язані з надзвичайними подіями.

До фінансових витрат відносяться сплата відсотків за користування кредитами, за випущені підприємством облігації, витрати на фінансову оренду та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням капіталу ззовні; втрати від участі в капіталі асоційованих, дочірніх або спільних

підприємств, а також інші фінансові втрати (уцінка та вибуття необоротних активів і фінансових інвестицій, втрати від неопераційних курсових різниць і т.п.). Витрати на операційну та фінансову діяльність - це витрати, пов'язані зі звичайною діяльністю.

Сума витрат від надзвичайних подій зменшується на суму податку на прибуток, який направлено на покриття збитків від надзвичайних подій, якщо сума прибутку від звичайної діяльності не менша збитків від надзвичайних подій.

Фахівці виділяють наступні основні види витрат при формуванні туристського продукту:

- витрати на оплату послуг інших підприємств туріндустрії;
- витрати на оплату праці працівників туристських підприємств;
- витрати на рекламу;
- витрати, пов'язані з орендою та амортизацією основних засобів, насамперед сучасних систем комп'ютерної техніки.

Методи обліку і калькуляції фактичної собівартості продукції (робіт, послуг):

- *за відношенням до технологічного процесу:* позаказний, попередільний;
- *за об'єктами калькуляції:* виріб, процес, замовлення, тур, помешкання;
- *за способом збору інформації, що забезпечує контроль за витратами:* метод прямого рахунку, нормативний метод.

6.2 Значення, завдання і інформаційне забезпечення аналізу

витрат на виробництво продукції

Основною метою будь-якого комерційного підприємства є отримання максимального прибутку, що виражається різницею між отриманими коштами за продукцію або послуги і витратами на її виробництво і продаж. Тобто витрати підприємства безпосередньо впливають на формування прибутку. Собівартість продукції – якісний показник діяльності підприємства, оскільки в ній відбиваються всі сторони його виробничої і фінансово-господарської діяльності: ступінь використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, якість роботи окремих працівників і кері-

вництва в цілому. Крім того, прибутковість і рівень витрат знаходяться між собою в прямій залежності: чим нижче собівартість, тим вище рентабельність підприємства, і навпаки. У економічній літературі зустрічається поняття «Витрати виробництва», під якими розуміють реальні або передбачувані фінансові витрати підприємств. У практиці планування і обліку для характеристики витрат виробництва застосовують термін «витрати на виробництво», а витрати на вироблену продукцію виражаються в її собівартості.

Основними джерелами інформації для аналізу витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) є наступні документи.

А. Форми статистичної звітності:

- форма № 1 «Підприємництво»;
- форма № 5-С «Звіт про витрати на виробництво продукції (робіт, послуг)»;
- довідка про рентабельність окремих видів продукції.

Б. Форми фінансової звітності – форма № 2 «Звіт про фінансові результати».

В. Внутрішня облікова і управлінська інформація:

- планові і звітні калькуляції собівартості окремих видів продукції;
- кошториси витрат на виробництво;
- дані синтетичного (журнали-ордера, відомості) і аналітичного обліку витрат по основних і допоміжних виробництвах і так далі.

Завданнями аналізу собівартості продукції (робіт, послуг) є:

- оцінка динаміки найважливіших показників собівартості і виконання плану по ним;
- оцінка обґрунтованості і напруженості плану за собівартістю;
- визначення факторів, що впливають на динаміку показників собівартості і виконання плану по ним, величини і причини відхилень фактичних витрат від планових;
- оцінка динаміки і виконання плану за собівартістю в розрізі елементів і за статтями витрат окремих видів виробів, послуг;
- виявлення втрачених можливостей зниження собівартості продукції, послуг.

Напрямами аналізу собівартості є:

- аналіз собівартості за економічними елементами і статтями калькуляції;
- аналіз собівартості конкретних видів продукції;

- аналіз собівартості найважливіших видів турів;
- аналіз витрат на 1 грн. товарної продукції.

Об'єктами аналізу собівартості є показники:

- абсолютна сума операційних витрат в цілому і за елементами;
- витрати на грн. продукції;
- собівартість окремих виробів;
- окремі статті витрат;
- витрати за центрами відповідальності.

6.3 Аналіз структури і динаміки витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг)

Аналіз загальної суми витрат звичайно починають із вивчення динаміки загальної суми операційних витрат у цілому і за основними елементами.

Аналіз витрат за економічними елементами здійснюється наступним чином:

- 1) визначається загальна кількість витрат за планом і фактично (кошторис витрат);
- 2) визначається абсолютне відхилення за кошторисом витрат;
- 3) зіставляються фактичні витрати даного періоду з фактичними витратами минулого періоду; аналізуються в динаміці за ряд років;
- 4) визначається абсолютне відхилення за кожним економічним елементом і питома вага кожного елементу витрат.

В ході аналізу доцільно дані подати у вигляді таблиці 6.1.

За зміною питомої ваги витрат на оплату праці визначають зміну трудомісткості продукції.

За зміною питомої ваги матеріальних витрат визначають зміну продуктивності праці.

За зміною питомої ваги амортизаційних відрахувань визначають зміни технічного рівня виробництва.

Зменшення питомої ваги витрат на оплату праці і одночасно зростання питомої ваги амортизації свідчить про підвищення технічного рівня виробництва, зростання продуктивності праці.

В цілому аналіз витрат за економічними елементами дозволяє встановити вплив технічного прогресу на структуру витрат.

Метою аналізу собівартості за статтями витрат (калькуляції) є оцінка виконання плану за статтями витрат.

Цей аналіз надає можливість встановити за якими статтями економія, а за якими – перевищення витрат, що дає можливість виявити резерви зниження собівартості на підприємстві.

Таблиця 6.1 – Аналіз витрат за економічними елементами

№ п/п	Елементи витрат	Рік				Показники динамі- ки (абс. відхилення, і так далі)	
		t_0		t_n			
		тис. грн.	%	тис. грн.	%		
1	Матеріальні витрати						
2	Витрати на оплату праці						
3	Відрахування на соціальні заходи						
4	Амортизація						
5	Інші						
	Всього витрат						
	Обсяг виробництва						

В ході аналізу визначаються абсолютні відхилення за статтями витрат, визначаються відхилення фактичних витрат від планових. Визначається питома вага кожної статті до запланованої суми та до загальної суми витрат.

В ході аналізу доцільно дані подати у вигляді таблиці 6.2.

Таблиця 6.2 – Собівартість за статтями калькуляції

№ п/п	Статті витрат	Рік				Показники динаміки (абс. відхилення, і так далі)	
		t_0		t_n			
		тис. грн.	%	тис. грн.	%		
1							
2							
3							
4							
5							
...							

Аналізується виконання плану по собівартості в цілому та відхилення за окремими статтями витрат, що дозволяє виявити резерви зниження собівартості.

За результатами розрахунків слід визначити причини, що обумовили відхилення і вжити заходи з недопущення перевищення витрат за статтями собівартості в майбутньому.

В ході більш детального аналізу витрат можливо проаналізувати собівартість окремих видів продукції (послуг), прямі матеріальні витрати, прямі трудові витрати, непрямі витрати, проаналізувати витрати за центрами відповідальності та визначити резерви зниження собівартості продукції (послуг).

Контрольні запитання:

1. Які завдання і джерела інформації для аналізу собівартості продукції (робіт, послуг)?
2. Що таке собівартість продукції (робіт, послуг)? Охарактеризуйте основні види собівартості.
3. За якими ознаками класифікують витрати на виробництво продукції (робіт, послуг)?
4. Назвіть і охарактеризуйте основні статті кошторису й основні статті калькуляції.
5. Розкрийте особливості структури собівартості послуг та продукції підприємств готельного і ресторанного господарства, курортної сфери і туризму.
6. Чим зумовлена необхідність групування тих самих витрат за економічними елементами і за статтями калькуляції?
7. Назвіть і коротко охарактеризуйте основні методи обліку і калькулювання собівартості.
8. Розкрийте методику аналізу загальної суми витрат на виробництво продукції (робіт, послуг).
9. Розкрийте методику аналізу собівартості окремих видів продукції (робіт, послуг).
10. Як розраховують і аналізують показник витрат на гривню продукції (робіт, послуг)?

Тестові завдання:

1. Собівартість продукції (робіт, послуг) – це ....
2. Кошторис витрат – це ...
3. Залежно від впливу обсягу виробництва на рівень витрат виділяють:
  - а) основні й накладні витрати;
  - б) умовно-постійні й умовно-змінні витрати;
  - в) прямі й непрямі витрати;
  - г) прості й комплексні витрати.
4. Матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати – це:
  - а) економічні елементи;
  - б) статті калькуляції.
5. Як змінюються умовно-постійні витрати готелю при збільшенні обсягів діяльності за інших рівних умов?
  - а) залишаються незмінними;
  - б) зменшуються;
  - в) збільшуються.
6. Який з факторів, що впливає на собівартість послуг готелю, залежить від підприємства:
  - а) темп інфляції;
  - б) система оподаткування підприємств;
  - в) форми і системи оплати праці працівників підприємства.
7. Загальногосподарські витрати відносять до:
  - а) прямих витрат;
  - б) комплексних витрат;
  - в) основних витрат.
8. Зміни питомої ваги амортизації в собівартості продукції характеризують зміни:
  - а) трудомісткості;
  - б) продуктивності праці;
  - в) технічної озброєності.
9. Амортизацію, орендну плату, заробітну плату персоналу, витрати, пов'язані з управлінням і організацією виробництва відносять до:
  - а) постійних витрат;
  - б) змінних витрат.
10. Для того, щоб визначити матеріаломісткість, енергоємність, трудомісткість, фондомісткість виробництва застосовують:
  - а) групування витрат за призначенням (за статтями калькуляції);
  - б) групування витрат за елементами.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Визначить вплив зміни витрат сировини на виробництво і питомих витрат на одиницю продукції на випуск продукції в натуральному вимірюванні.

Таблиця 6.3 – Вихідні дані

Показники	За планом	Фактично
Витрати сировини на виробництво, кг	1000	1196
Питомі витрати на одиницю продукції, кг	20	23
Випуск продукції, од.	50	52

Завдання 2

Дайте оцінку показників динаміки поточних витрат готелю, якщо обсяг валового доходу за планом на рік 20000 тис. грн., фактичне виконання плану валового доходу – 22500 тис. грн. Фактичні загальні витрати склали 14500 тис. грн., середні витрати за планом 68,4%. Визначити відносну економію поточних витрат готелю (перевитрати) у порівнянні з планом.

Завдання 3

За даними таблиці 6.4 проаналізуйте зміну витрат на грн. реалізованих турів. Визначте вплив факторів: структури й асортименту, собівартості й ціни туру.

Таблиця 6.4 – Вихідні дані

Види турів	Кількість реалізованих турів, одиниць		Ціна туру, грн.		Собівартість туру, грн.	
	попередній період	звітний період	попередній період	звітний період	попередній період	звітний період
А	1250	1230	6000	9000	4000	7000
Б	158	163	18000	21000	15000	14500
В	1155	1180	10000	9500	4500	5000

Завдання 4

За даними таблиці 6.5 визначте беззбитковий обсяг продаж туристських путівок для двох туристських фірм. Порівняйте фактичні й беззбиткові обсяги продаж, рівні витрат, маржинального доходу.

Таблиця 6.5 – Вихідні дані

Показники	Туристська фірма	
	А	Б
Кількість реалізованих турів, од.	250	240
Ціна 1 тура, грн.	2260	2260
Собівартість 1 тура, грн.	1880	1850
Величина постійних витрат підприємства, грн.	175000	210000

Завдання 5

Туристській фірмі – туроператору потрібен автобус для екскурсій. Екскурсії в цьому автобусі планується проводити в середньому двічі на тиждень. Загальний обсяг пасажирообороту на місяць складає 1200 км. Визначте критичний обсяг пасажирообороту, обґрунтуйте і оберіть найбільш вигідний для турфірми варіант:

1 варіант – використовується автобус сторонньої автотранспортної організації (вартість 1 км перевезень 5 у.о.);

2 варіант – фірма купує власний автобус (постійні витрати на його використання в місяць, з урахуванням амортизаційних відрахувань, витрати на закупку і обслуговування складають 3800 у.о., змінні витрати 2 у.о. на 1 км).

Завдання 6

За даними таблиці 6.6 проаналізуйте зміну витрат на 1 грн. наданих туристських послуг. Визначте вплив факторів: собівартості реалізованих турів, виручки від продажу турів.

Таблиця 6.6 – Вихідні дані

Показник	Од. виміру	Період	
		попередній	звітний
Собівартість реалізованих турів	тис. грн.	1730	1890
Виручка від продажу	тис. грн.	2340	2150

Завдання 7

Визначити мінімальний річний обсяг реалізації послуг турагентської фірми й перукарні, що входять до складу готельного комплексу (в точці беззбитковості) за такими даними:

- А) середня ціна туру 600 євро;
 - прямі умовно-змінні витрати в розрахунку на один тур 300 євро;
 - загальні умовно-постійні витрати турфірми на рік 100 тис. грн.;
 Б) середня ціна послуги перукарні 50 грн.;
 - загальні умовно-змінні витрати в розрахунку на послугу 15 грн.;
 - загальні умовно-постійні витрати перукарні на рік 50 тис. грн.

Завдання 8

Для розміщення додаткового контингенту готелю потрібні 1100 ліжок-діб в місяць. Визначте критичний обсяг ліжок-діб і обґрунтуйте найбільш вигідний для підприємства варіант:

1 варіант – розширювати власні площі (постійні витрати складуть 34000 грн., змінні витрати на 1 ліжок-добу – 400 грн.);

2 варіант – розмістити відпочиваючих на орендованих площах (витрати складуть 500 грн. за 1 ліжок-добу).

Завдання 9

Товарообіг ресторану готельного комплексу за звітний рік склав 2750,0 тис. грн. і збільшився у порівнянні з попереднім роком на 4,5%. Планові середні витрати 32,5%. Фактичні загальні витрати склали 1220,0 тис. грн. Визначити показники динаміки загальних і середніх витрат на суму відносної економії витрат (перевитрат).

Завдання 10

Визначити повну собівартість реалізації послуг розміщення готелю, якщо дохід від їх реалізації складає 11800 тис. грн., ставка податку на додану вартість 20%. Загальна рентабельність послуг розміщення складає 20%.

Розрахувати собівартість і відпускну вартість одиниці послуг в плановому році, якщо повна собівартість послуг розміщення зменшиться на 10%, а обсяг реалізації складе 20000 людино-діб, за інших рівних умов.

Завдання 11

За даними таблиці 6.7 розрахувати динаміку й кількісний вплив основних факторів на суму доходів готелю від надання послуг розміщення туристам, в тому числі частку збільшення (зменшення) доходів, отриману за рахунок підвищення (зниження) середньої ціни однієї туро-доби.

Таблиця 6.7 – Вихідні дані

Показники	Базовий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення	Темп зростання, %
Доход від розміщення іноземних туристів, тис.грн.	273200	315970		
Чисельність іноземних туристів, осіб	845	1045		
Середня тривалість перебування іноземних туристів, діб	4	6		

ЧАСТИНА 2
ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

ТЕМА 7 ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ: ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ, ВИДИ, МЕТОДОЛОГІЯ

7.1 Поняття і завдання фінансового аналізу.

7.2 Види фінансового аналізу.

7.3 Методологія фінансового аналізу.

7.4 Інформаційна база фінансового аналізу.

7.1 Поняття і завдання фінансового аналізу

Якість управлінських рішень, що ухвалюються на рівні господарюючого суб'єкта залежить від якості їх аналітичного обґрунтування.

Під *фінансовим аналізом* розуміють процес дослідження фінансового стану та основних результатів діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості та забезпечення ефективного розвитку.

Проведення такого аналізу дає можливість:

- критичної оцінки фінансових результатів діяльності підприємства;
- характеризувати фінансовий стан підприємства в статичному аспекті за період, що аналізується та в динамічному аспекті за ряд періодів;
- визначити «вузькі місця» в фінансовій діяльності підприємства;
- визначити шляхи найбільш ефективного використання фінансових ресурсів та їх раціонального розміщення.

Завданнями фінансового аналізу є:

- оцінка динаміки абсолютних і відносних показників фінансових результатів (прибутку і рентабельності);
- факторний аналіз прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг);
- аналіз фінансових результатів від іншої реалізації, позареалізаційної діяльності;
- аналіз і оцінка використання чистого прибутку;
- виявлення і оцінка можливих резервів зростання прибутку і рентабельності на основі оптимізації обсягів виробництва і витрат виробництва і обігу;
- оцінка положення підприємства на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентноздатності;

- дослідження ефективності використання майна;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів;
- визначення забезпеченості підприємства власними оборотними коштами та аналіз їх використання;
- дослідження платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості та стабільності підприємства, показників ділової активності, прибутковості.

Отримання декількох ключових інформативних показників, що дають об'єктивну оцінку фінансового стану підприємства, є основною метою фінансового аналізу. В ході фінансового аналізу виявляються зміни в складі і в джерелах формування майна господарюючого суб'єкта, у фінансових результатах діяльності (його прибутків і збитків), в розрахунках з дебіторами і кредиторами.

7.2 Види фінансового аналізу

Фінансовий аналіз можна класифікувати за такими ознаками:

1. За організацією проведення:

Внутрішній фінансовий аналіз проводиться фінансовими менеджерами підприємства та його власниками.

До внутрішніх користувачів відносяться:

- управляючі (директора) підприємств;
- власники (акціонери) підприємств;
- фінансові менеджери всіх рівнів.

Результати такого аналізу, як правило, представляють комерційну таємницю. Основний зміст внутрішнього традиційного аналізу фінансового стану підприємства складають:

- аналіз прибутковості, доходності, рентабельності;
- аналіз фінансової стійкості;
- аналіз ліквідності;
- оцінка платоспроможності;
- аналіз кредитоздатності;
- оцінка використання капіталу;
- аналіз самоокупності та можливості самофінансування .

Зовнішній фінансовий аналіз здійснюється працівниками податкових органів, аудиторськими фірмами, комерційними банками, страховими компаніями з метою вивчення правильності відображення результатів фінансової діяльності підприємства, його кредитоздатності і т.д.

До зовнішніх користувачів відносять:

- інвесторів;
- кредиторів;
- контрагентів підприємства по операційній діяльності;
- податкові служби;
- аудиторські фірми;
- фондову біржу;
- зовнішніх консультантів та експертів.

Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є:

- а) безліч суб'єктів – користувачів інформації про діяльність підприємства;
- б) різноманітність цілей та інтересів суб'єктів аналізу;
- в) орієнтація на публічну, зовнішню звітність підприємства;
- г) максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів інформації.

Зміст зовнішнього фінансового аналізу полягає в наступному:

- аналіз абсолютних показників прибутковості;
- аналіз відносних показників рентабельності;
- аналіз фінансового стану, ринкової стійкості, ліквідності балансу та платоспроможності підприємства
- аналіз ефективності використання позикового капіталу;
- економічна діагностика фінансового стану підприємства та рейтингова оцінка емітентів.

Такий аналіз здійснюється партнерами підприємства на основі публічної фінансової звітності.

2. За обсягом аналітичного дослідження:

Повний фінансовий аналіз проводиться з метою вивчення всіх аспектів фінансової діяльності та всіх характеристик фінансового стану підприємства в комплексі.

Тематичний фінансовий аналіз вивчає окремі сторони фінансової діяльності та окремі характеристики фінансового стану підприємства. Наприклад, аналіз фінансової стійкості, аналіз рівня поточної платоспроможності, аналіз оптимальності джерел формування фінансових ресурсів і т.д.

Загальна схема проведення аналізу визначається чотирма етапами:

- 1) відбір та підготовка вихідної інформації;
- 2) аналітична обробка вихідної інформації, формування аналітичної інформації;
- 3) інтерпретація отриманої аналітичної інформації;

4) підготовка висновків та пропозицій за результатами проведеного аналізу.

3. За завданнями:

Залежно від конкретних завдань фінансовий аналіз здійснюється в наступних видах:

- **експрес-аналіз** – для отримання за 1 - 2 дні загального уявлення про фінансове положення підприємства на базі форм зовнішньої бухгалтерської звітності;

- **комплексний** фінансовий аналіз - для отримання за 3 - 4 тижні комплексної оцінки фінансового положення підприємства на базі форм зовнішньої бухгалтерської звітності і даних аналітичного обліку;

- фінансовий аналіз **як частина загального дослідження** бізнес - процесів підприємства – для отримання комплексної оцінки всіх аспектів діяльності підприємства – виробництва, постачання, фінансів і т.д.;

- **орієнтований** фінансовий аналіз – для вирішення пріоритетної фінансової проблеми підприємства, наприклад, оптимізації дебіторської заборгованості підприємства;

- **регулярний** фінансовий аналіз – для постановки ефективного управління фінансами підприємства на базі надання в певні терміни, щокварталу або щомісячно, спеціальним чином оброблених результатів комплексного фінансового аналізу.

7.3 Методологія фінансового аналізу

Цілі аналізу визначають його рамки, методику аналізу і його інформаційне забезпечення. Фінансовий аналіз виконується в наступній послідовності етапів (рис. 7.1). Загальна схема і зміст аналітичної роботи, здійснюваної в рамках фінансового аналізу, представлені в таблиці 7.1.

Фінансовий аналіз здійснюється різними методами. До кількісних методів відносять статистичні (спостереження, порівняння, абсолютні і відносні величини, середні величини, зведення, угруповання, ряди динаміки, індекси, т.д.), економіко-математичні (методи математичного програмування, економіко-математичного моделювання і факторного аналізу, дослідження операції і так далі). Кожен з економіко-математичних методів ділиться на окремі прийоми, способи, що використовуються в аналітичній роботі.

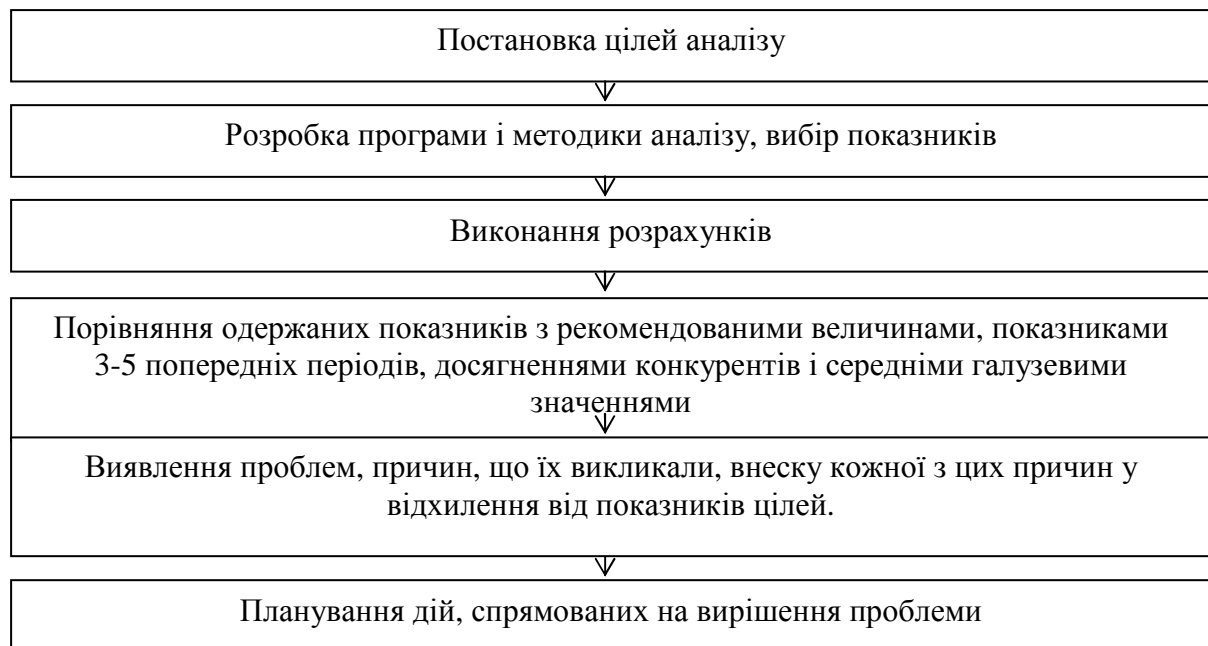

Рисунок 7.1 – Склад і взаємозв’язок етапів фінансового аналізу підприємства

Таблиця 7.1 – Загальна схема фінансового аналізу

Напрямок аналізу	Зміст	Джерело інформації
Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства	Аналіз рівня, структури і динаміки прибутку як основного показника, що характеризує результат (ефективність) діяльності підприємства; оцінка факторів, що її визначають.	Звіт про прибутки і збитки
Аналіз потоку грошових коштів	Аналіз джерел і напрямів використання грошових коштів. Оцінка достатності грошових коштів для ведення поточної діяльності. Оцінка достатності засобів для ведення інвестиційної діяльності. Оцінка здатності розплатитися по боргах.	Звіт про рух грошових коштів
Аналіз фінансового стану	Загальна оцінка фінансового стану. Аналіз фінансової стійкості. Аналіз ліквідності балансу. Аналіз ділової активності і платоспроможності. Аналіз оборотності запасів, кредиторської і дебіторської заборгованості.	Баланс, баланс в індексній і процентній формах
Аналіз ефективності діяльності	Динаміка показників прибутку, рентабельності і ділової активності на початок і кінець аналізованого періоду.	Розрахункові коефіцієнти
Аналіз ефективності інвестиційних проектів	Оцінка ефективності інвестиційних проектів підприємства.	Розрахункові коефіцієнти

Фінансовий аналіз обов'язково передбачає порівняння фінансових показників: з аналогічними показниками даного підприємства за попередні 3-5 років; рекомендованими значеннями; середніми галузевими значеннями, показниками подібних за розміром кращих підприємств даної галузі (benchmarking).

Інформація, що міститься в фінансовій звітності підприємства, не дивлячись на свою значущість, для ухвалення управлінських рішень недостатня, оскільки не дозволяє оцінити динаміку основних показників, місце господарюючого суб'єкта серед аналогічних підприємств, що актуально в умовах конкурентної боротьби. Це досягається з допомогою:

- складання порівняльних таблиць, виявлення абсолютного і відносного відхилення;
- розрахунку показників за ряд років у відсотках до підсумкового показника (до підсумку балансу);
- розрахунку відносних відхилень у відсотках по відношенню до базисного року.

Разом з абсолютними показниками, що характеризують різні аспекти фінансового стану, використовують і коефіцієнти. Фінансові коефіцієнти є відносними показниками фінансового стану.

Коефіцієнти розподілу застосовуються в тих випадках, коли необхідно визначити, яку частину той або інший абсолютний показник складає від підсумку тієї групи абсолютних показників, що включає його. Дані коефіцієнти використовуються в основному в попередньому аналізі.

Коефіцієнти координації використовуються для виразу відносин різних за суттю абсолютних показників фінансового стану.

Аналіз фінансових коефіцієнтів полягає в порівнянні їх значення за періодами (у динаміці). Як базисні величини можуть використовуватися показники даного господарюючого суб'єкта у базисному періоді; середньогалузеві значення показників; значення у конкуруючих фірм; а також показники, що характеризують оптимальні або критичні значення відносних показників фінансового стану, які виконують роль загальноприйнятого стандарту і називаються оціночними.

Спеціальні фінансові коефіцієнти, розрахунок яких заснований на існуванні певних співвідношень між статтями звітності, називаються **фінансово-оперативними показниками**. Вони дозволяють реально оцінити положення даного господарюючого суб'єкта.

Крім фінансових коефіцієнтів в аналізі фінансового стану важливу

роль грають абсолютні показники, які розраховуються на основі звітності (чисті активи – реальний власний капітал, власні оборотні кошти, показники оборотності запасів власними оборотними коштами). За допомогою даних показників формуються критерії, що дозволяють оцінити якість фінансового стану.

В практиці здійснення фінансового аналізу найбільш широке застосування набули такі **методи фінансового аналізу**:

1. Горизонтальний (трендовий) аналіз. Його засновано на вивченні динаміки окремих фінансових показників в часі. В процесі здійснення цього аналізу вивчаються загальні тенденції змінення фінансових показників і будуються тренди. Основними видами такого аналізу є:

- порівняння фінансових показників звітного періоду з показниками попереднього періоду;
- співставлення показників звітного періоду з показниками аналогічного періоду минулого року;
- співставлення показників за ряд попередніх періодів.

2. Вертикальний (структурний) аналіз. Засновано на структурному розкладі окремих показників. В процесі його здійснення розраховується питома вага окремих складових фінансових показників та вплив кожної складової на результат в цілому. Основними видами такого аналізу є:

- структурний аналіз активів;
- структурний аналіз капіталу;
- структурний аналіз грошових потоків.

3. Порівняльний аналіз. Базується на співставленні значень окремих груп аналогічних показників між собою. Виділяють такі основні види:

- порівняльний аналіз фінансових показників даного підприємства з середньогалузевими показниками;
- порівняльний аналіз фінансових показників підприємства з аналогічними показниками підприємств-конкурентів;
- порівняльний аналіз звітних та планових(нормативних) показників.

4. Аналіз фінансових коефіцієнтів (R – аналіз). Представляє собою розрахунок співвідношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язку показників. Найбільше розповсюдження отримали наступні групи аналітичних фінансових коефіцієнтів:

- коефіцієнти оцінки фінансової стійкості;

- коефіцієнти оцінки платоспроможності (ліквідності) ;
- коефіцієнти оцінки оборотності активів та капіталу;
- коефіцієнти оцінки рентабельності.

5. Інтегральний (факторний) фінансовий аналіз. Сутність його полягає в оцінці впливу окремих факторів на результативний показник. При цьому він може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розкладають на складові, так і зворотнім (синтез), коли окремі елементи поєднують у загальний результативний показник. Основні види такого аналізу:

- система інтегрального аналізу ефективності використання активів підприємства за методом фірми «Дюпон»;
- інтегральна система портфельного аналізу. Цей аналіз засновано на використанні «портфельної теорії», у відповідності з якою рівень прибутковості портфеля фондових інструментів розглядається у взаємозв'язку з рівнем ризику портфеля.

Вибір методики аналізу багато в чому визначає повнота й вірогідність інформації.

7.4 Інформаційна база фінансового аналізу

Для якісного проведення оцінки фінансового стану необхідне створення достовірної *інформаційної бази (системи інформаційного забезпечення)*, яка представляє собою процес безперервного підбору відповідних інформативних показників, що необхідні для здійснення аналізу, планування та підготовки управлінських рішень по всіх аспектах фінансової діяльності підприємства. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу – це сукупність вихідних даних і способів їхньої організації, необхідних і придатних для процедур аналізу фінансової діяльності підприємства

До складу інформаційного забезпечення фінансового аналізу входять: фінансова звітність; нормативно-правова інформація; статистична фінансова звітність; документація первинного й періодичного обліку, дані вибіркового спостереження, інформація про стан зовнішнього середовища бізнесу, фінансові бюлетені інститутів фондового ринку, НБУ, спеціалізованих рейтингових агентств; бюлетені бірж, що періодично публікуються, тощо.

Для фінансового аналізу використовуються дані фінансової звітності:

- форма №1 – «Баланс»;
- форма №2 – «Звіт про фінансові результати»;
- форма №3 – «Звіт про рух грошових коштів»;
- форма №4 – «Звіт про власний капітал»;
- форма №5 – «Примітки до річної фінансової звітності».

Крім того, в аналізі використовуються дані фінансового плану, поточного бухгалтерського обліку.

Форма №1 – «Баланс»

Зміст і форма балансу та загальні вимоги до розкриття його статей визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 2 «Баланс». Норми цього Положення (стандарту) застосовуються до балансів підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ). Підприємства, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності, застосовують тільки додаток до П(С)БУ2.

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

У балансі відображаються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства у тисячах гривень без десяткових знаків.

У випадках, передбачених нормативно-правовими актами, складається окремий баланс. Для складання окремого балансу дані первинних документів про господарські операції філій, представництв, відділень та інших відокремлених підрозділів, виділених підприємством (юридичною особою) на окремий баланс, а також про господарські операції, які відповідно до законодавства підлягають відображенню в окремому балансі, заносяться до окремих (відкритих для цього відокремленого підрозділу або для відображення господарських операцій з певної діяльності підприємства) регістрів бухгалтерського обліку. За даними окремих регістрів бухгалтерського обліку складаються окремий баланс і відповідні форми фінансової звітності щодо зазначених господарських операцій. Показники окремого балансу і відповідних форм фінансової звітності включаються до балансу підприємства і відповідних форм фінансової звітності юридичної особи. Особливості складання окремого балансу спільної діяльності визна-

чаються положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. При складанні балансу та відповідних форм фінансової звітності підприємств з урахуванням показників окремого балансу та відповідних форм окремої фінансової звітності інформація про внутрішньогосподарські розрахунки (взаємні зобов'язання у рівній сумі) не наводиться.

Згортання статей активів та зобов'язань є неприпустимим, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами).

Підсумок активів балансу повинен дорівнювати сумі зобов'язань та власного капіталу.

Зразок форми балансу наведено у Додатку Г. Для малих підприємств може передбачатися скорочена форма балансу.

Актив відображається в балансі за умови, що оцінка його може бути достовірно визначена і очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням.

Витрати на придбання та створення активу, які, відповідно П(С)БУ2, не можуть бути відображені в балансі, включаються до складу витрат звітного періоду у звіті про фінансові результати.

Зобов'язання відображається у балансі, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення.

Власний капітал відображається в балансі одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни.

У статті «Нематеріальні активи» відображається вартість об'єктів, які віднесені до складу нематеріальних активів згідно з відповідними положеннями (стандартами). У цій статті наводяться окремо первісна та залишкова вартість нематеріальних активів, а також нарахована у встановленому порядку сума накопиченої амортизації. Залишкова вартість визначається як різниця між первісною вартістю і сумою накопиченої амортизації, яка наводиться у дужках.

У статті «Незавершені капітальні інвестиції» відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість), виготовлення, придбання об'єктів матеріальних необоротних активів (у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу).

У статті «Основні засоби» наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів згідно з відповідними положеннями, а також вартість основних засобів, отриманих у довірче управління або на праві господарського відання чи праві оперативного управління. У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів.

У цій статті наводяться окремо первісна (переоцінена) вартість, сума зносу основних засобів (у дужках) та їх залишкова вартість. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною (переоціненою) вартістю основних засобів і сумою їх зносу на дату балансу.

У статті «Довгострокові біологічні активи» відображається вартість довгострокових біологічних активів, облік яких ведеться за Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи». У цій статті наводяться справедлива (первісна, переоцінена) вартість, сума накопиченої амортизації (у дужках) і залишкова вартість довгострокових біологічних активів. До підсумку балансу включається справедлива вартість, а також залишкова вартість, яка дорівнює різниці між первісною (переоціненою) вартістю і сумою накопиченої амортизації

У вписуваних рядках 055-057 відображається вартість об'єктів, що віднесені до інвестиційної нерухомості відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість»:

– у рядку 055 «справедлива (залишкова) вартість інвестиційної нерухомості» наводяться справедлива вартість інвестиційної нерухомості, яка обліковується за справедливою вартістю, та залишкова вартість інвестиційної нерухомості, яка обліковується за первісною вартістю, що дорівнює різниці між первісною вартістю (рядок 056) і сумою зносу (рядок 057). Показник рядка 055 включається до підсумку балансу;

– у рядку 056 «первісна вартість інвестиційної нерухомості» наводиться первісна вартість інвестиційної нерухомості, яка обліковується за первісною вартістю;

– у рядку 057 «знос інвестиційної нерухомості» наводиться у дужках знос інвестиційної нерухомості, яка обліковується за первісною вартістю.

У статті «Довгострокові фінансові інвестиції» відображаються фінансові інвестиції на період більше одного року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. У цій статті виді-

ляються фінансові інвестиції, які згідно з відповідними положеннями (стандартами) обліковуються методом участі в капіталі.

У статті «Довгострокова дебіторська заборгованість» показується заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті «Відстрочені податкові активи» відображається сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних періодах унаслідок тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки.

У статті «Інші необоротні активи» наводяться суми необоротних активів, які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу «Необоротні активи», крім гудвілу, який наводиться у рядку 065.

У статті «Виробничі запаси» показується вартість запасів малоцінних та швидкозношуваних предметів сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу.

У статті «Поточні біологічні активи» відображається вартість поточних біологічних активів тваринництва (дорослі тварини на відгодівлі і в нагулі, птиця, звірі, кролики, дорослі тварини, вибракувані з основного стада для реалізації, молодняк тварин на вирощуванні і відгодівлі) в оцінці за справедливою або первісною вартістю, а також рослинництва (зернові, технічні, овочеві та інші культури) в оцінці за справедливою вартістю, облік яких ведеться за Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи».

У статті «Незавершене виробництво» показуються витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги), а також вартість напівфабрикатів власного виробництва і валова заборгованість замовників за будівельними контрактами.

У статті «Готова продукція» показуються запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, показуються у складі незавершеного виробництва.

У статті «Товари» показується без суми торгових націнок вартість товарів, які придбані підприємствами для наступного продажу.

У статті «Векселі одержані» показується заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), інші активи, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена векселями.

У статті «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем). У підсумок балансу включається чиста реалізаційна вартість, яка визначається шляхом вирахування з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів. Сума резерву сумнівних боргів наводиться у дужках.

У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» показується дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету.

У статті «Дебіторська заборгованість за виданими авансами» показується сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів.

У статті «Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів» показується сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті тощо, що підлягають надходженню.

У статті «Дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків» показується заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішньовідомчих розрахунків.

У статті «Інша поточна дебіторська заборгованість» показується заборгованість дебіторів, яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів.

Показники дебіторської заборгованості (крім дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги) у разі створення щодо неї резерву сумнівних боргів наводяться у балансі за чистою реалізаційною вартістю, яка визначається згідно П(С)БУ2.

У статті «Поточні фінансові інвестиції» відображають фінансові інвестиції на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів).

У статті «Грошові кошти та їх еквіваленти» відображаються кошти в касі, на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій, а також еквіваленти грошових коштів. У цій статті окремо наводяться кошти в національній та іноземній валютах. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з

дати балансу або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, слід виключати зі складу оборотних активів та відображати як необоротні активи. У рядку 231 «у т.ч. в касі» наводять суму наявної в касах підприємства готівки (як, у тому числі з рядка 230).

У статті «Інші оборотні активи» відображаються суми оборотних активів, які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу «Оборотні активи». У цій статті наводиться, зокрема, сальдо субрахунків 331 «Грошові документи в національній валюті», 332 «Грошові документи в іноземній валюті» і 643 «Податкові зобов'язання».

У складі витрат майбутніх періодів відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів.

У вписуваному рядку 275 «IV. Необоротні активи та групи вибуття» відображається вартість необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, що визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

У статті «Статутний капітал» наводиться зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства. Підприємства, для яких не передбачена фіксована сума статутного капіталу, відображають у цій статті суму фактичного внеску власників до статутного капіталу підприємства.

У статті «Пайовий капітал» наводиться сума пайових внесків членів спілок та інших підприємств, що передбачена установчими документами.

У статті «Додатковий вкладений капітал» акціонерні товариства показують суму, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість. Інші підприємства відображають у цій статті суму капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал.

У статті «Інший додатковий капітал» відображаються сума дооцінки необоротних активів, вартість необоротних активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу.

У статті «Резервний капітал» наводиться сума резервів, створених, відповідно до чинного законодавства або установчих документів, за рахунків нерозподіленого прибутку підприємства.

У статті «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку.

Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

У статті «Неоплачений капітал» відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

У статті «Вилучений капітал» господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників, державні (казенні) та комунальні підприємства - передачу майна відповідно до Положення про порядок бухгалтерського обліку окремих активів та операцій підприємств державного, комунального секторів економіки і господарських організацій, які володіють та/або користуються об'єктами державної, комунальної власності, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 19.12.2006 N 1213. Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу.

У складі забезпечень наступних витрат і платежів відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання тощо), величина яких на дату складання балансу може бути визначена тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок, а також залишки коштів цільового фінансування і цільових надходжень, які отримані з бюджету та інших джерел, у тому числі коштів, вивільнених від оподаткування у зв'язку з наданням пільг з податку на прибуток підприємств.

Підприємства, які відповідно до законодавства є страховиками, у вписуваному рядку 415 наводять суму страхових резервів, у вписуваному рядку 416 наводять у дужках суму часток перестраховиків у страхових резервах, різниця між якими включається до підсумку розділу балансу.

Підприємства, які здійснюють діяльність з випуску та проведення лотерей на території України, у вписуваному рядку 417 наводять залишок сформованого призового фонду, що підлягає виплаті переможцям лотереї відповідно до оприлюднених умов її випуску та проведення, у вписуваному рядку 418 наводять залишок сформованого резерву на виплату джекпоту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї.

У вписуваному рядку 421 наводиться сума коштів (товари, роботи, послуги), отриманих у вигляді благодійної допомоги, які відповідно до законодавства звільняються від оподаткування податком на додану вартість.

У статті «Довгострокові кредити банків» показується сума заборгованості підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточним зобов'язанням.

У статті «Інші довгострокові фінансові зобов'язання» наводиться сума довгострокової заборгованості підприємства щодо зобов'язання із залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки.

У статті «Відстрочені податкові зобов'язання» показується сума податків на прибуток, що підлягають сплаті в майбутніх періодах внаслідок тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки.

У статті «Інші довгострокові зобов'язання» показується сума довгострокових зобов'язань, які не можуть бути включені до інших статей розділу «Довгострокові зобов'язання».

У статті «Короткострокові кредити банків» відображається сума поточних зобов'язань підприємства перед банками за отриманими від них позиками.

У статті «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» показується сума довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті «Векселі видані» показується сума заборгованості, на яку підприємство видало векселі на забезпечення поставок (робіт, послуг) постачальників, підрядчиків та інших кредиторів.

У статті «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги» показується сума заборгованості постачальникам і підрядчикам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями).

У статті «Поточні зобов'язання за одержаними авансами» відображається сума авансів, одержаних від інших осіб у рахунок наступних поставок продукції, виконання робіт (послуг).

У статті «Поточні зобов'язання із розрахунків з бюджетом» показується заборгованість підприємства за усіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства.

У статті «Поточні зобов'язання з позабюджетних платежів» показується заборгованість за внесками до позабюджетних фондів, передбачених чинним законодавством.

У статті «Поточні зобов'язання зі страхування» відображається сума заборгованості за відрахуваннями на загальнообов'язкове державне

соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників.

У статті «Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці» відображається заборгованість підприємства з оплати праці, включаючи депоновану заробітну плату.

У статті «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками» відображається заборгованість підприємства його учасникам (засновникам), пов'язана з розподілом прибутку (дивіденди тощо) і формуванням статутного капіталу.

У статті «Поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків» відображається заборгованість підприємства пов'язаним сторонам та кредиторська заборгованість з внутрішньовідомчих розрахунків.

У статті «Інші поточні зобов'язання» відображаються суми зобов'язань, які не можуть бути включеними до інших статей, наведених у розділі «Поточні зобов'язання». У цій статті наводиться, зокрема, сальдо субрахунку 644 «Податковий кредит» і сума валової заборгованості замовникам за будівельними контрактами.

У вписуваному рядку 605 відображаються зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу, що визначаються відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

До складу доходів майбутніх періодів включаються доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів.

Оцінка та подальше розкриття окремих статей балансу в примітках до звітності здійснюються згідно з відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Форма №2 – «Звіт про фінансові результати»

Зміст і форма Звіту про фінансові результати, а також загальні вимоги до розкриття його статей визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» (далі П(С)БУ 3).

Норми цього Положення (стандарту) стосуються звітів про фінансові результати підприємств, організацій та інших юридичних осіб (далі - підприємства) усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ). Під-

приємства, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності, застосовують тільки додаток до П(С)БУ 3.

Особливості складання консолідованого звіту про фінансові результати визначаються окремим Положенням (стандартом).

При формуванні звіту про фінансові результати використовують ряд термінів, що мають таке значення:

Витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) за звітний період.

Власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Доходи – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період.

Збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

Звичайна діяльність – будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення.

Метод участі в капіталі – метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування.

Надзвичайна подія – подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства, та не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу.

Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Асоційоване підприємство – підприємство, на яке інвестор має суттєвий вплив і яке не є дочірнім або спільним підприємством інвестора.

Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності підприємства за звітний період.

Форма Звіту про фінансові результати наведена у Додатку Г.

Звіт складається у тисячах гривень без десяткових знаків, окрім розділу III, грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками.

Для малих підприємств може передбачатися скорочена форма звіту про фінансові результати.

За умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена, доход у Звіті про фінансові результати відображається в момент надходження активу або погашення зобов'язання, які призводять до збільшення власного капіталу підприємства (крім зростання капіталу за рахунок внесків учасників).

За умови, що оцінка витрат може бути достовірно визначена, витрати відображаються у Звіті про фінансові результати в момент вибуття активу або збільшення зобов'язання, які призводять до зменшення власного капіталу підприємства (крім зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Якщо актив забезпечує економічні вигоди протягом кількох звітних періодів, то витрати відображаються у Звіті про фінансові результати на основі систематичного та раціонального їх розподілу (наприклад, у вигляді амортизації) протягом тих звітних періодів, коли надходять відповідні економічні вигоди.

Витрати слід негайно відображати у звіті про фінансові результати, якщо економічні вигоди не відповідають або перестають відповідати такому стану, за якого вони визнаються активами підприємства.

Згортання доходів і витрат не дозволяється, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами). Показники про непрямі податки, вирахування з доходу, собівартість, витрати і збитки наводяться у дужках.

Доходи і витрати, які відповідають критеріям, викладеним вище, наводять у Звіті про фінансові результати з метою визначення чистого прибутку або збитку звітного періоду (крім випадків, коли відповідні положення (стандарти) передбачають винятки з цього правила).

У статті «Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» відображається загальний доход (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг, тобто без вирахування наданих знижок, по-

вернення проданих товарів та непрямих податків (податку на додану вартість, акцизного збору тощо). Організації, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, у цій статті відображають вартість, за якою реалізовано цінні папери, та суму винагороди за виконання інших операцій, пов'язаних з розміщенням, купівлею і продажем цінних паперів.

У статті «Податок на додану вартість» відображається сума податку на додану вартість, яка включена до складу доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

У статті «Акцизний збір» підприємства - платники акцизного збору відображають суму, яка врахована у складі доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Підприємства, які сплачують інші збори або податки з обороту, показують їх суму у вільному рядку звіту про фінансові результати. Зокрема, у цьому рядку відображаються належні до сплати безпосередньо Пенсійному фонду України збори на обов'язкове державне пенсійне страхування з торгівлі ювелірними виробами із золота (крім обручок), платини і дорогоцінного каміння, надання послуг стільникового рухомого зв'язку. У цьому рядку підприємства – платники відповідного податку, збору (обов'язкового платежу) наводять належні до сплати суми збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, рентної плати за нафту, природний газ і газовий конденсат тощо.

У статті «Інші вирахування з доходу» відображаються надані знижки, повернення товарів та інші суми, що підлягають вирахуванню з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без непрямих податків. Зокрема у цій статті відображають одержані підприємством від інших осіб суми доходів, що за договорами належать комітентам, принципалам тощо.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відповідних податків, зборів, знижок тощо.

У статті «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)» показується виробнича собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) та/або собівартість реалізованих товарів. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) визначається згідно з положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», 16 «Витрати», 30 «Біологічні активи». У цій статті організації, основною діяльністю яких є тор-

гівля цінними паперами, відображають балансову вартість реалізованих цінних паперів. Підприємства, які відповідно до законодавства є страховиками, у цій статті наводять виплати страхових сум та страхових відшкодувань. Підприємства, які здійснюють діяльність з випуску та проведення лотерей, у цій статті наводять відрахування на створення (формування) за звітний період призового фонду, а також резерву, що покриває величину джек-поту, не забезпечену сплатою участі у лотереї.

Валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

У статті «Інші операційні доходи» відображаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття) тощо. До цієї статті також уключаються дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції та дохід від зміни вартості біологічних активів з виділенням у вписуваному рядку 061 доходу від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності.

У статті «Адміністративні витрати» відображаються загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства.

У статті «Витрати на збут» відображаються витрати підприємства, пов'язані з реалізацією продукції (товарів) – витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції (товарів), рекламу, доставку продукції споживачам тощо.

У статті «Інші операційні витрати» відображаються собівартість реалізованих виробничих запасів, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття; відрахування на створення резерву сумнівних боргів і суми списаної безнадійної дебіторської заборгованості відповідно до пункту 11 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»; втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні санкції; відрахування для забезпечення наступних операційних витрат, а також усі інші витрати, що виникають в процесі операційної діяльності підприємства (крім витрат, що включаються до собівартості продукції, товарів, робіт, послуг). У цій стат-

ті наводяться також витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, від зміни вартості біологічних активів з виділенням у рядку 091 витрат від первісного визнання біологічних активів сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності.

Прибуток (збиток) від операційної діяльності визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

У статті «Доход від участі в капіталі» відображається доход, отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі.

У статті «Інші фінансові доходи» показуються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

У статті «Інші доходи» показується доход від реалізації фінансових інвестицій; доход від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

У вписуваному рядку 131 наводиться сума доходу, пов'язаного з благодійною допомогою, яка відповідно до законодавства звільняється від оподаткування податком на додану вартість, що визнається у порядку, встановленому Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 15 «Дохід».

У статті «Фінансові витрати» показуються витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати».

У статті «Втрати від участі в капіталі» відображається збиток, спричинений інвестиціями в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких провадиться методом участі в капіталі.

У статті «Інші витрати» відображаються собівартість реалізації фінансових інвестицій; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування визна-

чається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків).

У вписуваному рядку 176 або 177 відображаються (у тому числі) відповідно прибуток або збиток від припиненої діяльності після оподаткування та/або прибуток або збиток від переоцінки необоротних активів та груп вибуття, що утворюють припинену діяльність і оцінюються за чистою вартістю реалізації та визначаються відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

У статті «Податки на прибуток» показується сума податків на прибуток від звичайної діяльності, визначена згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток».

Прибуток від звичайної діяльності визначається як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків з прибутку. Збиток від звичайної діяльності дорівнює збитку від звичайної діяльності до оподаткування та сумі податків на прибуток.

У статтях «Надзвичайні доходи» і «Надзвичайні витрати» відображаються відповідно: невідшкодовані втрати від надзвичайних подій (стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо), включаючи затрати на запобігання виникненню втрат від стихійного лиха та техногенних аварій, які визначені за вирахуванням суми страхового відшкодування та покриття втрат від надзвичайних ситуацій за рахунок інших джерел; доходи і втрати від інших подій та операцій, які відповідають визначенню надзвичайних подій, наведеному у П(С)БУ 3. Втрати від надзвичайних подій відображаються за вирахуванням суми, на яку зменшується податок на прибуток від звичайної діяльності внаслідок цих втрат. Зміст і вартісну оцінку доходів або витрат від кожної надзвичайної події слід окремо розкривати в примітках до фінансових звітів.

У статті «Податки з надзвичайного прибутку» відображається сума податків, що підлягає сплаті з прибутку від надзвичайних подій.

Чистий прибуток (збиток) розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності та надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку та податків з надзвичайного прибутку.

Елементи операційних витрат

У розділі II Звіту про фінансові результати наводяться відповідні елементи операційних витрат (на виробництво і збут, управління та інші

операційні витрати), яких зазнало підприємство в процесі своєї діяльності протягом звітного періоду за вирахуванням внутрішнього обороту, тобто за вирахуванням тих витрат, які становлять собівартість продукції (робіт, послуг), що вироблена і спожита самим підприємством. Собівартість реалізованих товарів, запасів, іноземної валюти у цьому розділі не наводиться.

Розділ III Звіту про фінансові результати заповнюють акціонерні товариства, прості акції або потенційні прості акції яких відкрито продаються та купуються на фондових біржах, включаючи товариства, які перебувають у процесі випуску таких акцій. У проміжній (квартальній) фінансовій звітності наводяться показники, передбачені пунктами 42 і 43 П(С)БУ 3.

У статті «Середньорічна кількість простих акцій» наводиться середньозважена кількість простих акцій, які перебували в обігу протягом звітного періоду.

У статті «Скоригована середньорічна кількість простих акцій» наводиться середньорічна кількість простих акцій в обігу, скоригована на середньорічну кількість потенційних простих акцій.

У статті «Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію» наводиться показник, що розраховується діленням різниці між сумою чистого прибутку (збитку) і сумою дивідендів на привілейовані акції на середньорічну кількість простих акцій в обігу.

У статті «Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію» відображається показник, що розраховується діленням скоригованого чистого прибутку (збитку) на скориговану середньорічну кількість простих акцій в обігу.

Розрахунок середньорічної кількості акцій, чистого прибутку, (збитку) на одну просту акцію, та їх коригування здійснюється згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 24 «Прибуток на акцію».

У статті «Дивіденди на одну просту акцію» відображається показник, який розраховується шляхом ділення суми оголошених дивідендів на кількість простих акцій, за якими сплачуються дивіденди.

Форма №3 – «Звіт про рух грошових коштів»

Зміст і форма звіту про рух грошових коштів та загальні вимоги до розкриття його статей визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» (далі П(С)БУ 4). Норми

цього Положення (стандарту) стосуються звітів про рух грошових коштів підприємств, організацій та інших юридичних осіб (далі - підприємства) усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ). Підприємства, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності, застосовують тільки додаток до цього Положення (стандарту).

Особливості складання консолідованого звіту про рух грошових коштів визначаються окремим Положенням (стандартом).

При формуванні звіту про рух грошових коштів використовують ряд термінів, що мають таке значення:

Грошові кошти – готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання.

Група – материнське (холдингове) підприємство та його дочірні підприємства.

Еквіваленти грошових коштів – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості.

Негрошові операції – операції, які не потребують використання грошових коштів та їх еквівалентів.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Рух грошових коштів – надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів.

Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.

Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах (далі – грошові кошти) за звітний період.

У звіті про рух грошових коштів наводяться дані про рух грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Якщо рух грошових коштів у результаті однієї операції включає суми, які належать до різних видів діяльності, то ці суми слід наводити окре-

мо у складі відповідних видів діяльності.

Внутрішні зміни у складі грошових коштів до звіту про рух грошових коштів не включаються.

Підприємство розгорнуто наводить суми надходжень та видатків, що виникають в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Негрошові операції (отримання активів шляхом фінансової оренди; бартерні операції; придбання активів шляхом емісії акцій тощо) не включаються до звіту про рух грошових коштів.

Зразок форми №3 – «Звіт про рух грошових коштів» наведено в Додатку до П(С)БУ 4.

Рух грошових коштів у результаті операційної діяльності визначається за сумою надходжень від операційної діяльності та сумою витрачання на операційну діяльність грошових коштів за даними записів їх руху на рахунках бухгалтерського обліку.

У статті «Надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» відображаються грошові надходження від основної діяльності, тобто від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням непрямих податків (податку на додану вартість, акцизного збору тощо).

У статті «Надходження від погашення векселів одержаних» відображаються грошові надходження від погашення векселів одержаних, від їх продажу.

У статті «Надходження від покупців і замовників авансів» відображається сума одержаної попередньої оплати та авансових надходжень грошовими коштами від покупців і замовників під наступну поставку продукції (товарів, робіт, послуг).

У статті «Надходження від повернення авансів» відображаються повернуті підприємству постачальниками і підрядниками суми попередньої оплати та авансових надходжень грошовими коштами.

У статті «Надходження від установ банків відсотків за поточними рахунками» відображається сума одержаних підприємством відсотків (процентів) за залишками коштів на його поточних рахунках за договорами банківського рахунку.

У статті «Надходження від бюджету податку на додану вартість» відображаються відшкодовані підприємству з бюджету суми податкового кредиту з цього податку шляхом зарахування грошових коштів на рахунки в установах банків.

У статті «Надходження від повернення інших податків і зборів (обов'язкових платежів)» відображаються одержані з бюджету на рахунки підприємства в установах банків суми інших податків і зборів (обов'язкових платежів), крім податку на додану вартість.

У статті «Надходження від отримання субсидій, дотацій» відображаються отримані з бюджетів та позабюджетних фондів суми субсидій, дотацій.

У статті «Надходження від цільового фінансування» відображаються одержані для здійснення видатків на операційну діяльність підприємства інші асигнування з бюджету і кошти цільового фінансування від інших осіб (благодійників).

У статті «Надходження від боржників неустойки (штрафів, пені)» відображаються одержані підприємством грошовими коштами економічні санкції за порушення законодавства та умов договорів.

У статті «Інші надходження» відображаються інші надходження грошових коштів від операційної діяльності, не включені до попередніх статей звіту про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності, зокрема від реалізації оборотних активів, включаючи іноземну валюту, надходження від діяльності обслуговуючих господарств, від операційної оренди активів.

У статті «Витрачання на оплату товарів (робіт, послуг)» відображаються грошові кошти, сплачені постачальникам і підрядникам за одержані товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи і надані послуги.

У статті «Витрачання на оплату авансів» відображаються суми попередньої оплати та авансових платежів постачальникам та підрядникам за товарно-матеріальні цінності (роботи, послуги), що будуть поставлені (виконані, надані).

У статті «Витрачання на оплату повернення авансів» відображається сума попередньої оплати та авансових платежів, яку підприємство повернуло покупцям і замовникам.

У статті «Витрачання на оплату працівникам» відображаються витрачені грошові кошти на виплати працівникам заробітної плати, допомоги, винагород.

У статті «Витрачання на оплату витрат на відрядження» відображається сума витрачених грошових коштів на службові відрядження.

У статті «Витрачання на оплату зобов'язань з податку на додану вартість» відображається сума сплаченого до бюджету податку на додану вартість.

У статті «Витрачання на оплату зобов'язань з податку на прибуток»

відображається сума сплаченого до бюджету податку на прибуток за умови, що податок конкретно не ототожнюється з фінансовою або інвестиційною діяльністю.

У статті «Витрачання на оплату відрахувань на соціальні заходи» відображається сума сплачених внесків із загальнообов'язкового державного пенсійного і соціального страхування.

У статті «Витрачання на оплату зобов'язань з інших податків і зборів (обов'язкових платежів)» відображається сума сплачених податків і зборів (обов'язкових платежів) (крім податку на додану вартість, податку на прибуток, зобов'язань із загальнообов'язкового державного пенсійного і соціального страхування).

У статті «Витрачання на оплату цільових внесків» відображається сума сплачених цільових та благодійних внесків.

У статті «Інші витрачання» наводиться сума використаних грошових коштів на інші напрями операційної діяльності, що не включена до попередніх статей звіту про рух грошових коштів, зокрема собівартість реалізованої іноземної валюти.

У статті «Чистий рух коштів до надзвичайних подій» відображається різниця між сумами грошових надходжень та грошових видатків, відображених відповідно до П (С)БУ 4.

У статті «Рух коштів від надзвичайних подій» відображаються, відповідно, надходження або видаток коштів, пов'язані з надзвичайними подіями в процесі операційної діяльності.

У статті «Чистий рух коштів від операційної діяльності» відображається результат руху коштів від операційної діяльності з урахуванням руху коштів від надзвичайних подій.

Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності

Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності визначається на основі аналізу змін у статтях розділу балансу «Необоротні активи» та статті «Поточні фінансові інвестиції» і в розділі «IV. Необоротні активи та групи вибуття».

У статті «Реалізація фінансових інвестицій» відображають суми грошових надходжень від продажу акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток у капіталі інших підприємств (інші, ніж надходження за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей).

У статті «Реалізація необоротних активів» відображається надходження грошових коштів від продажу інвестиційної нерухомості, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, а також інших довгострокових необоротних активів (крім фінансових інвестицій).

У статті «Реалізація майнових комплексів» показується надходження грошових коштів від продажу дочірніх підприємств та інших господарських одиниць (за вирахуванням грошових коштів, які були реалізовані у складі майнового комплексу).

У статті «Отримані відсотки» відображаються надходження грошових коштів у вигляді відсотків за позики, надані іншим сторонам (інші, ніж позики, здійснені фінансовою установою), за фінансовими інвестиціями в боргові цінні папери, за використання переданих у фінансову оренду необоротних активів тощо.

У статті «Отримані дивіденди» відображаються суми грошових надходжень у вигляді дивідендів як результат придбання акцій або часток у капіталі інших підприємств (крім виплат за такими інструментами, які визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримаються для дилерських або торговельних цілей).

У статті «Інші надходження» показуються надходження грошових коштів від повернення авансів (крім авансів, пов'язаних з операційною діяльністю) та позик, наданих іншим сторонам (інші надходження, ніж аванси та позики фінансової установи), надходження грошових коштів від ф'ючерсних контрактів, форвардних контрактів, опціонів тощо (за винятком тих контрактів, які укладаються для основної діяльності підприємства, або коли надходження класифікуються як фінансова діяльність), та інші надходження, які не передбачені у вищезазначених статтях.

У статті «Придбання фінансових інвестицій» відображаються виплати грошових коштів для придбання акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток участі у спільних підприємствах (інші, ніж виплати за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей).

У статті «Придбання необоротних активів» показуються виплати грошових коштів для придбання (створення) основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів (крім фінансових інвестицій). У цій статті також відображаються суми сплачених відсотків, якщо вони включені до вартості будівництва (створення, вирощування тощо)

необоротних активів.

У статті «Придбання майнових комплексів» відображаються грошові кошти, сплачені за придбані дочірні підприємства та інші господарські одиниці (за вирахуванням грошових коштів, придбаних у складі майнового комплексу).

У статті «Інші платежі» показуються аванси (крім пов'язаних з операційною діяльністю) і позики грошовими коштами, надані іншим сторонам (крім авансів і позик фінансових установ); виплати грошових коштів за ф'ючерсними контрактами, форвардними контрактами, опціонами тощо (за виключенням випадків, коли такі контракти укладаються для операційної діяльності підприємства або виплати класифікуються як фінансова діяльність); інші платежі, що не передбачені у вищезазначених статтях.

У статті «Чистий рух коштів до надзвичайних подій» показується різниця між сумами грошових надходжень та видатків, відображених відповідно до П(С)БУ 4.

У статті «Рух коштів від надзвичайних подій» відображаються, відповідно, надходження або видаток коштів, пов'язані з надзвичайними подіями в процесі інвестиційної діяльності.

У статті «Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності» відображається результат руху коштів від інвестиційної діяльності з урахуванням руху коштів від надзвичайних подій.

Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності визначається на основі змін у статтях балансу за розділом «Власний капітал» та статтях, пов'язаних з фінансовою діяльністю, у розділах балансу: «Забезпечення наступних витрат і платежів», «Довгострокові зобов'язання» і «Поточні зобов'язання» («Короткострокові кредити банків» і «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками» тощо).

У статті «Надходження власного капіталу» відображаються надходження грошових коштів від розміщення акцій та інших операцій, що призводять до збільшення власного капіталу.

У статті «Отримані позики» відображаються надходження грошових коштів у результаті утворення боргових зобов'язань (позик, векселів, облігацій, а також інших видів короткострокових і довгострокових зобов'язань, не пов'язаних з операційною діяльністю).

У статті «Інші надходження» показуються інші надходження грошових коштів, пов'язані з фінансовою діяльністю.

У статті «Погашення позик» відображаються виплати грошових коштів для погашення отриманих позик.

У статті «Сплачені дивіденди» показуються суми дивідендів, сплачені грошовими коштами.

У статті «Інші платежі» показується використання грошових коштів для викуплення раніше випущених акцій підприємства, виплати грошових коштів орендодавцю для погашення заборгованості за фінансовою орендою та за іншими платежами, пов'язаними з фінансовою діяльністю.

У статті «Чистий рух коштів до надзвичайних подій» показується різниця між сумою грошових надходжень та видатків, відображених відповідно до П(С)БУ 4.

У статті «Рух коштів від надзвичайних подій» відображаються, відповідно, надходження або видаток коштів, пов'язані з надзвичайними подіями в процесі фінансової діяльності.

У статті «Чистий рух коштів від фінансової діяльності» відображається результат руху коштів від фінансової діяльності з урахуванням руху коштів від надзвичайних подій.

У статті «Чистий рух коштів за звітний період» показується різниця між сумою грошових надходжень та видатків, відображених у статтях: «Чистий рух коштів від операційної діяльності», «Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності» та «Чистий рух коштів від фінансової діяльності».

У статті «Залишок коштів на початок року» показується залишок грошових коштів на початок року, наведений у балансі.

У статті «Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів» відображається сума збільшення або зменшення (наводиться у дужках) залишку грошових коштів у результаті перерахунку іноземної валюти при зміні валютних курсів протягом звітного періоду.

У статті «Залишок коштів на кінець року» наводиться різниця між сумою грошових надходжень та видатків, відображених у статтях «Залишок коштів на початок року», «Чистий рух коштів за звітний період» та «Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів». Розрахований таким чином показник повинен дорівнювати наведеному в балансі залишку грошових коштів та грошових еквівалентів на кінець звітного періоду.

У примітках до фінансової звітності наводиться (розкривається) інформація про:

а) склад грошових коштів;

б) склад статей «Інші надходження», «Інші платежі» та інших статей, які об'єднують декілька видів грошових потоків;

в) негрошові операції інвестиційної та фінансової діяльності;

г) наявність значного сальдо грошових коштів, які є в наявності у підприємства і які недоступні для використання групою, до якої належить підприємство.

У випадку придбання або продажу майнових комплексів протягом звітного періоду наводиться (розкривається) інформація про:

а) загальну вартість придбання або реалізації майнового комплексу;

б) частину загальної вартості майнового комплексу, яка, відповідно, була сплачена або отримана у формі грошових коштів;

в) суму грошових коштів у складі активів майнових комплексів, що були придбані чи реалізовані;

г) суму активів (крім грошових коштів) і зобов'язань придбаного або реалізованого майнового комплексу в розрізі окремих статей.

Форма № 4 – «Звіт про власний капітал»

Зміст і форма звіту про власний капітал і загальні вимоги до розкриття його статей визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 5 (далі П(С)БУ 5).

Норми цього Положення (стандарту) стосуються підприємств, організацій та інших юридичних осіб (далі – підприємства) усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ). Підприємства, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності, застосовують тільки додаток до цього Положення (стандарту).

Особливості складання консолідованого звіту про власний капітал визначаються окремим положенням (стандартом).

Метою складання звіту про власний капітал є розкриття інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

Зразок форми №4 Звіт про власний капітал наведено в Додатку П(С)БУ 5.

Для забезпечення порівняльного аналізу інформації підприємства повинні додавати до річного звіту звіт про власний капітал за попередній рік.

У статтях «Залишок на початок року» та «Залишок на кінець року» показують суми власного капіталу на початок (нескоригований залишок) і кінець року.

У статтях «Зміна облікової політики», «Виправлення помилок» та «Інші зміни» відображаються суми коригувань, передбачених Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах».

У статті «Скоригований залишок» показується залишок власного капіталу на початок звітного року після внесення відповідних коригувань.

У статтях розділу «Переоцінка активів» наводяться дані, які відображають збільшення або зменшення власного капіталу в результаті переоцінки основних засобів та інших активів у порядку, передбаченому відповідними положеннями (стандартами).

У статті «Чистий прибуток (збиток) за звітний період» показується сума чистого прибутку (збитку) зі звіту про фінансові результати.

У статтях розділу «Розподіл прибутку» наводяться сума нарахованих дивідендів, дані про інший розподіл прибутку між учасниками (власниками) підприємства або спрямування прибутку до статутного капіталу, резервного капіталу тощо.

У статтях розділу «Внески учасників» наводяться дані про збільшення статутного капіталу підприємства та зміни неоплаченого капіталу в результаті збільшення або зменшення дебіторської заборгованості учасників за внесками до статутного капіталу підприємства.

У статтях розділу «Вилучення капіталу» наводяться дані про зменшення власного капіталу підприємства внаслідок виходу учасника, викупу чи анулювання викуплених акцій акціонерним товариством, зменшення номінальної вартості акцій або з інших причин.

У статтях розділу «Інші зміни в капіталі» наводяться дані про всі інші зміни у власному капіталі підприємства, що не були включені до вищезазначених статей, зокрема, списання невідшкодованих збитків, безкоштовно отримані активи та інші зміни.

У статті «Разом змін в капіталі» наводиться підсумок змін у складі власного капіталу за звітний період, що визначається як сума всіх змін, відображених у рядках 060-280. Залишок власного капіталу на кінець року визначається виходячи з його скоригованого залишку на початок року (рядок 050) і підсумку змін у капіталі (рядок 290).

Дані в графах 3-11 наводяться у дужках, якщо такі показники при-

зводять до зменшення залишку відповідного елементу власного капіталу.

Усі підприємства розкривають у примітках до фінансових звітів призначення та умови використання кожного елемента власного капіталу (крім статутного капіталу).

Акціонерні товариства наводять у примітках до фінансових звітів інформацію про:

а) загальну кількість та номінальну вартість акцій, на які передбачається здійснити передплату;

б) загальну кількість та номінальну вартість акцій, на які здійснена передплата, у порівнянні із передбаченими величинами;

в) загальну суму коштів, одержаних в ході передплати на акції, у такому розрізі:

- всі грошові кошти, внесені як плата за акції, із зазначенням кількості акцій;

- вартісна оцінка майна, внесеного як плата за акції, із зазначенням кількості акцій;

- загальну суму іноземної валюти, внесеної як плата за акції, із зазначенням кількості акцій та курсу, за яким валюту зараховано в обліку;

г) Акції у складі статутного капіталу за окремими типами і категоріями:

- кількість випущених акцій, із зазначенням неоплаченої частини статутного капіталу;

- номінальна вартість акції;

- зміни протягом звітного періоду у кількості акцій, що перебувають в обігу;

- права, привілеї та обмеження, пов'язані з акціями, в тому числі обмеження щодо розподілу дивідендів та повернення капіталу;

- акції, що належать самому товариству, його дочірнім і асоційованим підприємствам;

- перелік засновників і кількість акцій, якими вони володіють;

- кількість акцій, які перебувають у власності членів виконавчого органу, та перелік осіб, частки яких у статутному капіталі перевищують 5%;

- акції, зарезервовані для випуску згідно з опціонами та іншими контрактами, з зазначенням їх термінів і сум;

д) накопичену суму дивідендів, не сплачених за привілейованими акціями;

е) суму, включену (або не включену) до складу зобов'язань, коли дивіденди були передбачені, але формально не затверджені.

Всі інші підприємства наводять у примітках до фінансових звітів інформацію про:

- розподіл часток статутного капіталу між власниками;
- права, привілеї або обмеження щодо цих часток;
- зміни у складі часток власників у статутному капіталі.

Контрольні запитання:

1. Що розуміють під фінансовим аналізом, яка його мета?
2. Яка роль аналізу в управлінні підприємством і підвищенні ефективності його діяльності?
3. Які завдання фінансового аналізу діяльності підприємства?
4. За якими критеріями класифікують види фінансового аналізу?
5. Охарактеризуйте основні типологічні види фінансового аналізу.
6. У чому специфіка методології фінансового аналізу?
7. Охарактеризуйте основні етапи фінансового аналізу
8. Назвіть основні джерела інформації для фінансового аналізу.
9. Назвіть та коротко охарактеризуйте основні методи фінансового аналізу.

ТЕМА 8 АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

8.1 Фінансові результати діяльності підприємства.

8.2 Аналіз складу і динаміки прибутку.

8.3 Рентабельність як узагальнюючий показник ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Аналіз показників рентабельності.

8.1 Фінансові результати діяльності підприємства

В умовах ринку кожен господарюючий суб'єкт виступає як відособлений товаровиробник, який економічно і юридично самостійний: самостійний у виборі сфери бізнесу, формуванні товарного асортименту, визначає витрати, формує ціну, враховує виручку від реалізації, а отже, виявляє прибуток або збиток за наслідками діяльності. Отримання прибутку є безпосередньою метою виробництва господарюючого суб'єкта в умовах ринку. Реалізація цієї мети можлива тільки в тому випадку, якщо суб'єкт господарювання виробляє продукцію (роботи, послуги), які за своїми споживчих властивостях відповідають потребам суспільства. Для виявлення фінансового результату необхідно виручку зіставити з витратами на виробництво.

Прибуток відображає позитивний фінансовий результат. Прагнення до отримання прибутку орієнтує товаровиробників на збільшення об'єму виробництва продукції, зниження витрат. Прибуток сигналізує, де можна добитися найбільшого приросту вартості, створює стимул для інвестування в ці сфери діяльності.

Прибуток є основною формою чистого доходу (разом з акцизами і ПДВ). Він відображає економічний ефект, отриманий в результаті діяльності суб'єкта господарювання. Зростання прибутку створює фінансову базу для самофінансування, розширеного відтворення, вирішення проблем соціального і матеріального характеру трудового колективу. За рахунок прибутку виконуються зовнішні фінансові зобов'язання перед бюджетом, банками, позабюджетними фондами і іншими організаціями. Він характеризує ступінь ділової активності і фінансового статку. За прибутком визначають

рівень віддачі авансованих засобів в прибутковість вкладень і активів. В умовах ринку суб'єкт господарювання прагне, якщо не до максимального прибутку, то до такої величини прибутку, яка забезпечить динамічний розвиток виробництва в умовах конкуренції, дозволить йому утримати позиції на ринку даного товару, забезпечить його виживаність.

Прибуток синтезує в собі всі найважливіші сторони роботи підприємства. Щоб забезпечити його зростання, підприємству слід:

- нарощувати обсяги виробництва й реалізації товарів, робіт, послуг;
- розширювати, орієнтуючись на ринок, асортимент і якість послуг;
- здійснювати заходи щодо підвищення продуктивності праці своїх працівників;
- зменшувати витрати на виробництво і реалізацію продукції і послуг;
- з максимальною віддачею використовувати потенціал, що є в його розпорядженні, в тому числі фінансові ресурси;
- кваліфіковано здійснювати цінову політику;
- вміти найдоцільніше розміщувати (вкладати) одержаний раніше прибуток з точки зору досягнення оптимального ефекту.

Прибуток підприємств туризму класифікується за різними ознаками (рис. 8.1).

Відповідно до Закону про оподаткування прибутку підприємств валовий прибуток за всіма видами діяльності визначається на основі чистих грошових потоків, як різниця доходів мінус видатки мінус амортизаційні відрахування

$$П_{вал} = B_{чист} - P - A_m, \quad (8.1)$$

де $П_{вал}$ – прибуток до оподаткування (валовий прибуток);

$B_{чист}$ – чисті доходи, тобто надходження коштів без ПДВ і АЗ;

P – видатки, відтік грошей (повна собівартість за винятком амортизаційних відрахувань);

A_m – амортизаційні відрахування, які не є грошовим потоком, але входять до собівартості продукції.

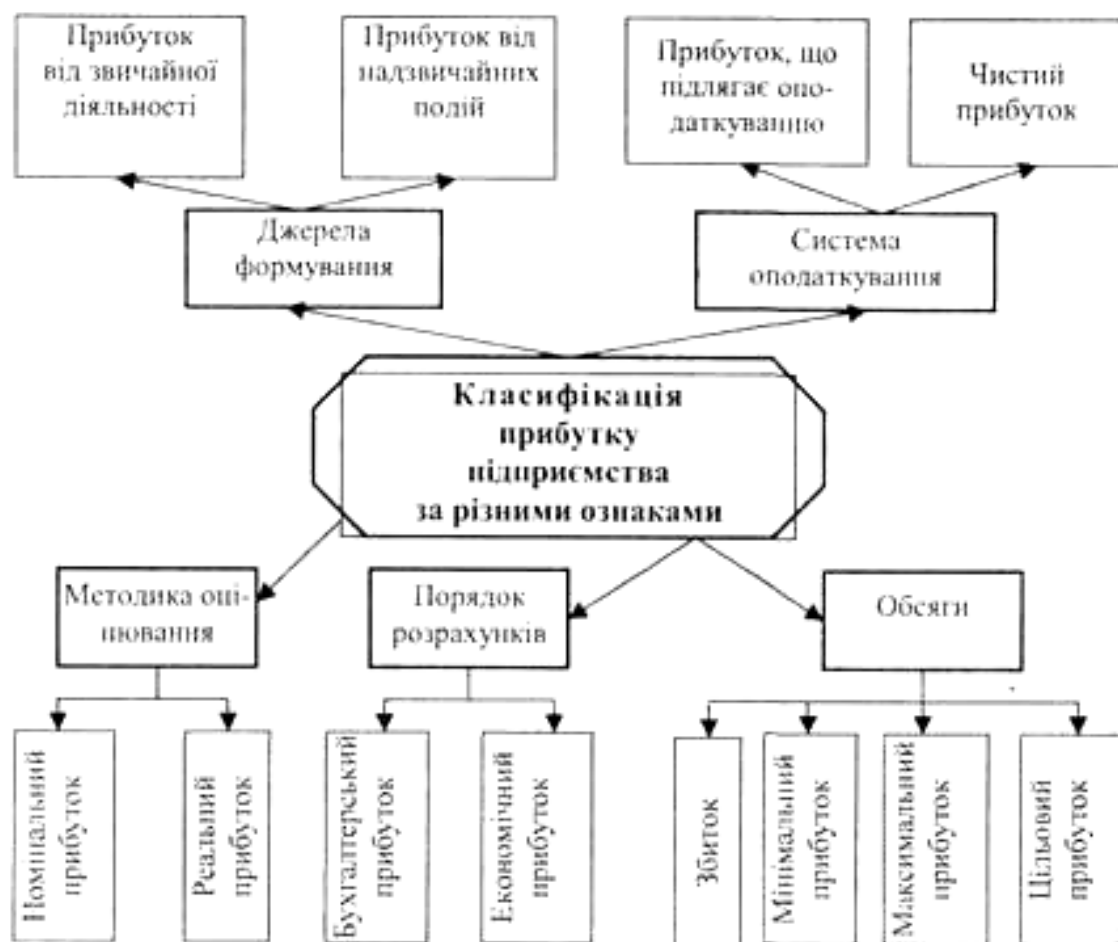

Рисунок 8.1 – Види прибутку підприємств

Визначення прибутку здійснюється на основі скорегованого валового доходу. До складу **скорегованого валового доходу не включаються:**

- сума податку на додану вартість (ПДВ) і акцизного збору (АЗ);
- сума коштів або вартість майна, отриманих за рішенням суду як компенсація видатків або збитків;
- сума коштів або вартість майна, які надходять у формі прямих інвестицій або реінвестицій у корпоративні права;
- сума отриманого платником податку емісійного доходу;
- кошти або майно, які надходять у вигляді міжнародної технічної допомоги тощо.

Істотне значення для визначення суми оподаткованого доходу має визначення валових видатків підприємства. Валові видатки збільшуються в тім податковому періоді, у якому відбулася перше з подій:

- а) списання коштів з банківського рахунку на оплату придбаних товарів/ послуг (попередня оплата);

б) оприбуткування товарів або фактичне одержання результатів виконаних робіт (послуг).

До складу валових видатків включають видатки на капітальний і поточний ремонт, суму податків, які відносяться на собівартість продукції (сума зборів на обов'язкове державне пенсійне й соціальне страхування, податок на землю, митні збори й мита, місцеві податки й збори).

Відповідно до Закону, дозволено включати до складу валових видатків добровільні страхові платежі на користь найманих робітників, але не більше 15% від їхньої заробітної плати.

До складу валових видатків дозволено включати видатки на гарантійний ремонт, на рекламні заходи, на утримання фондів природоохоронного призначення.

Не дозволяється включати до складу валових видатків суму збитків, пов'язаних із продажем або обміном товарів за цінами, нижче звичайних. Звичайної вважається ціна товару, що визначається сторонами договору й відповідає рівню справедливих ринкових цін.

Схема формування прибутку підприємства за видами діяльності представлена на рисунку 8.2.

Як видно з рисунку 8.2, спочатку визначається чистий дохід від реалізації продукції.

Для розрахунку чистого доходу з валового доходу від реалізації продукції треба відняти податок на додану вартість і акцизний збір:

$$B_{\text{чистий}} = B_{\text{валовий}} - \frac{1}{6} \times B_{\text{валовий}} - AZ - Z_{\text{інші}}, \quad (8.2)$$

де $1/6$ – це ставка ПДВ, що визначена по відношенню до валового доходу з ПДВ і АЗ;

$Z_{\text{інші}}$ – інші відрахування з виручки, а саме: надані знижки, повернення товарів тощо.

Далі валовий операційний прибуток (збиток) від реалізації продукції ($P_{\text{вал}}$) визначається як різниця між чистим операційним доходом мінус виробнича собівартість реалізованої продукції:

$$P_{\text{вал.}} = B_{\text{вал.}} - C, \quad (8.3)$$

де C – виробнича собівартість реалізованої продукції.

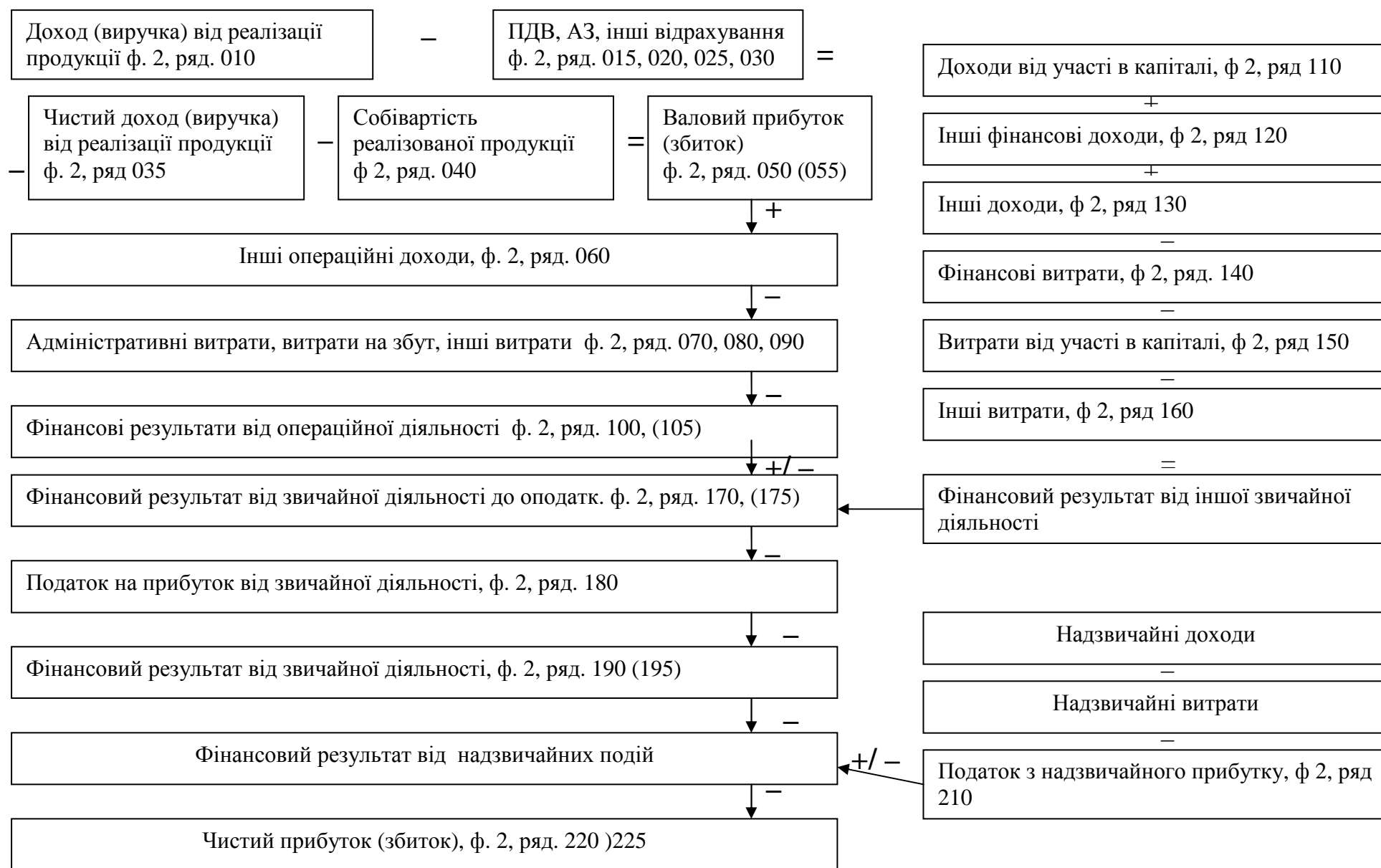

Рисунок 8.2 – Порядок формування чистого прибутку (збитку) згідно з П(С)БО.3

Виробнича собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з:

- прямих матеріальних витрат;
- прямих витрат на оплату праці;
- інших прямих витрат;
- виробничих накладних витрат.

Із рисунку 8.2 видно, що прибуток (збиток) від операційної діяльності утворюється як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку) від реалізації продукції (код рядка 050 ф. 2), інших операційних доходів за мінусом адміністративних і збутових витрат та інших операційних витрат. До одержаного результату додаються інші можливі операційні доходи, наприклад, надходження грошей від оренди активів, доходи від операційних курсових різниць тощо. Таким чином, механізм **формування операційного прибутку** охоплює комплекс надходжень і відрахувань грошових коштів, пов'язаних з виробництвом і реалізацією продукції (робіт, послуг).

Механізм **формування прибутку від звичайної діяльності** до оподаткування містить в собі, крім операційного прибутку, доходи і видатки від фінансових та інвестиційних операцій.

$$\Phi P_{до_оп.} = \Phi P_{опер.} + D_k + I_{ф,д.} + I_d - \Phi_v - B_k - I_{в,}, \quad (8.4)$$

де $\Phi P_{опер.}$ – фінансовий результат від операційної діяльності;

D_k – доходи від участі в капіталі;

$I_{ф,д.}$ – інші фінансові доходи, тобто доходи за депозитними сертифікатами, дивіденди одержані, відсотки одержані, інші доходи від фінансових операцій;

I_d – інші доходи, тобто доходи, одержані від фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів, не операційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі звичайної діяльності;

Φ_v – фінансові витрати на виплату відсотків та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу;

$I_{в,}$ – інші витрати, до складу яких входять втрати від не операційних курсових різниць, від уцінки необоротних активів, собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів, інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності.

Таким чином, прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування формується як сума прибутку від операційної діяльності, фінансових та інших доходів і витрат.

Чистий прибуток (фінансовий результат) від звичайної діяльності дорівнює різниці між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податку з прибутку.

Після цього з одержаного фінансового результату віднімаються надзвичайні збитки (доходи).

Надзвичайні доходи (збитки) формуються в залежності від надходження страхових відшкодувань і покриття втрат з інших джерел (викликаних стихійним лихом, пожежами, техногенними аваріями).

Найважливішим етапом формування прибутку є його планування, яке може здійснюватися за допомогою таких методів:

1. Метод прямого розрахунку (прибуток розраховується як різниця між вартістю товарної продукції та її повною собівартістю). Різновидом цього методу є метод поасортиментного планування (прибуток визначається з кожної асортиментної позиції. Прибуток сумується за всіма асортиментними позиціями. До одержаного результату додається прибуток у залишках готової продукції, не реалізованих на початок планового періоду. Прибуток від реалізації продукції (послуг) збільшується на величину прибутків від іншої реалізації та інших видів діяльності).

2. Аналітичний метод (прибуток визначається на основі базової рентабельності з урахуванням впливу на нього різноманітних чинників). Розрахунок здійснюється у наступній послідовності:

- визначення базової рентабельності як відношення очікуваного прибутку звітного року на повну собівартість товарної продукції (послуг);
- розрахунок прибутку планового року на обсяг товарної продукції планового року, але за собівартістю звітного року (що дозволяє врахувати чинник обсягу виробництва);
- урахування впливу на плановий прибуток інших чинників (якості продукції (послуг), асортименту тощо).

Збитки за наслідками діяльності висвічують помилки, прорахунки в напрямках використання коштів, це ставить господарюючий суб'єкт в критичне фінансове положення, що не виключає банкрутства.

Розрізняють поняття валової виручки, валового доходу і валового прибутку.

Валова виручка – є повною сумою грошових надходжень від реалізації товарної продукції, робіт, послуг і матеріальних цінностей.

Валовий дохід – характеризує кінцевий результат виробничої або комерційної діяльності підприємства і обчислюється шляхом виключення з

валової виручки і результатів позареалізаційних операцій (без ПДВ і Акцизного збору) всіх витрат на виробництво і реалізацію продукції, що увійшли до собівартості, окрім витрат на оплату праці. Тобто, це виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) за вирахуванням матеріальних витрат.

Модель формування фінансових результатів є єдиною для всіх підприємств незалежно від організаційно-правової форми господарювання і форми власності.

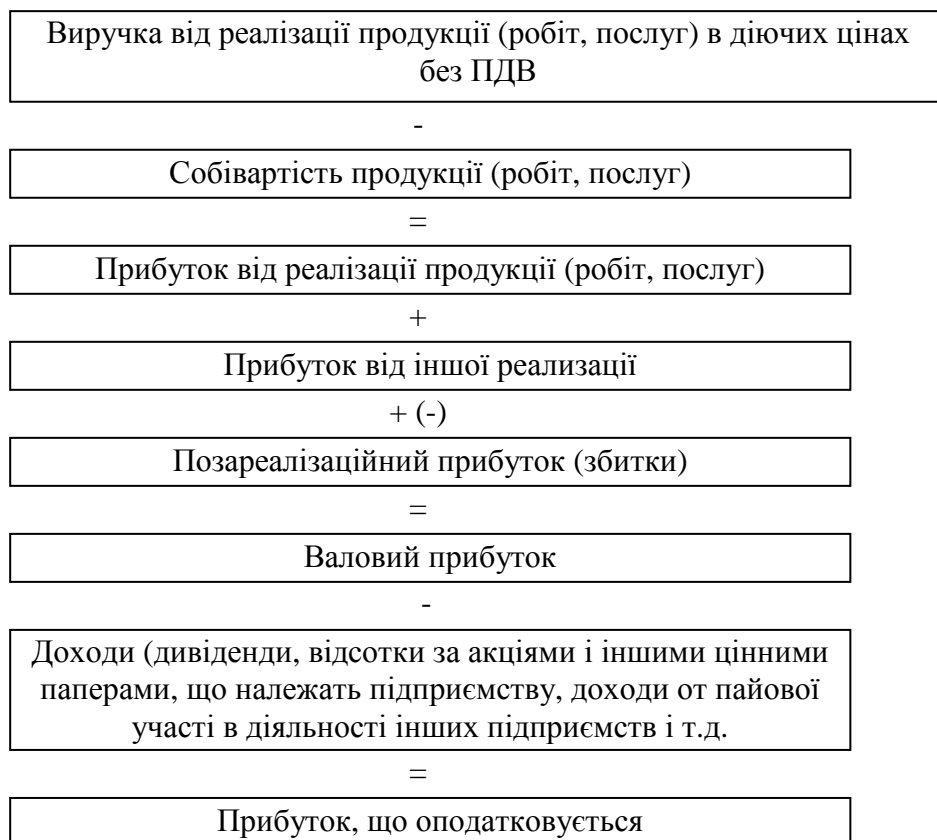

Рисунок 8.3 – Схема розрахунку прибутку, що оподатковується

Кінцевий фінансовий результат діяльності — це **валовий прибуток (або збиток)**. Загальний фінансовий результат звітного року дорівнюється сумі прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг), результату від іншої реалізації, сальдо доходів і витрат від позареалізаційних операцій.

8.2 Аналіз складу і динаміки прибутку

Аналіз валового прибутку починається із загальної оцінки за аналізований період. Потім необхідно проаналізувати валовий прибуток в динаміці (за ряд років). Після цього проаналізувати зміну кожного показника за

поточний аналізований період. Наприкінці необхідного проаналізувати зміну питомої ваги кожного виду доходу у величині валового прибутку. Для цього необхідно визначити питому вагу кожного виду доходу в валовому прибутку на початок і кінець періоду. Визначити зміни.

Для аналізу і оцінки рівня і динаміки показників прибутку можна використовувати наступні таблиці (див. табл. 8.2-8.5)

Таблиця 8.2 – Фінансові результати господарської діяльності підприємства

Показник	Код рядка форми № 2	Базисний період	Звітний період	Показники динаміки
1. Виручка (валовий дохід) від реалізації продукції, послуг	010			
2. ПДВ	015			
3. Акцизний збір	020			
4. Витрати на виробництво реалізованої продукції (послуг)	040			
5. Результат від реалізації продукції (ряд.010-ряд.015- ряд.040)	050			
6. Результат від іншої реалізації	060			
7. Дохід і витрати від позареалізаційних операцій	070			
8. Валовий прибуток або збиток (ряд.050 + ряд.060 + гр.4 ряд.070 - гр.5 ряд.070)	090			

Таблиця 8.3 – Розрахунок податку на прибуток підприємства

№ п/п	Показник	Сума, тис. грн.
1	Валовий прибуток – всього	
2	З валового прибутку, що підлягає оподаткуванню, виключаються: А) рентні платежі Б) доходи (дивіденди, відсотки), отримані по акціях, облігаціях і інших цінних паперах, що належать підприємству В) доходи від пайової участі в спільних підприємствах Г) прибуток від посередницьких операцій і операцій Д) податок на майно, податок на землю Підсумок по ряд.2	
3	Оподатковуваний прибуток (ряд.1- ряд.2)	
4	Ставка податку на прибуток – всього (%)	
5	Сума податку на прибуток	
6	Сума орендної плати (за вирахуванням амортизаційних відрахувань)	
7	Належить до бюджету податку на прибуток (ряд.5- ряд.6)	
8	Чистий прибуток (ряд.1- ряд.2 – ряд.5 – ряд.6 – ряд. 7)	

Таблиця 8.4 – Порівняльний аналіз показників прибутку

Показник	Базисний період	Звітний період	Показники динаміки
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції			
Собівартість реалізованої продукції			
Валовий прибуток від реалізації продукції			
Інші операційні доходи			
Адміністративні витрати			
Витрати на збут			
Інші операційні витрати			
Прибуток від операційної діяльності			
Дохід від участі в капіталі			
Інші фінансові доходи			
Фінансові і інші витрати			
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування			
Податок на прибуток від звичайної діяльності			
Прибуток від звичайної діяльності			
Надзвичайні доходи			
Надзвичайні витрати			
Податок з прибутку від надзвичайної діяльності			
Чистий прибуток			

Аналіз прибутку припускає не тільки загальну оцінку динаміки виконання плану з прибутку, але і оцінку різних факторів, що впливають на величину і динаміку прибутку. До таких факторів відносяться: зміна цін на товари і тарифів на послуги, зміна собівартості послуг, що надаються, зміна обсягу реалізації, зміна структури реалізації.

Також всього більшого значення набуває маржинальний підхід до аналізу прибутку підприємства. Основою такого підходу є розподіл всіх витрат підприємства на умовно-постійні і умовно-змінні і використання в процесі аналізу показника маржинального доходу.

Таблиця 8.5 – Маржинальний підхід до аналізу показників прибутку

Показник	Базисний період	Звітний період	Показники динаміки
1. Обсяг реалізації продукції (послуг) в натуральному вимірюванні, од.			
2. Виручка від реалізації продукції (послуг), тис. грн.			
3. Умовно-змінні витрати, тис. грн.			
4. Маржинальний дохід, тис. грн. (ряд.2-стр.3)			
5. Умовно-постійні витрати, тис. грн.			
6. Прибуток, тис. грн. (ряд.4-ряд.5)			
7. Ціна (тариф) одиниці продукції (послуг) (ряд.2/ряд.1)			
8. Частка маржинального доходу в загальній величині виручки від реалізації (ряд.4/ряд.2)			
9. Частка прибутку в загальній величині маржинального доходу (ряд.6/ряд.4)			

Для аналізу доцільно також використовувати й інші методи.

В ході аналізу доцільно:

- оцінити динаміку показників валового прибутку;
- виявити і виміряти дії різних видів доходів на величину прибутку;
- оцінити можливі резерви подальшого зростання валового прибутку.

Слід зазначити, що прибуток підприємства сам по собі не характеризує рівень ефективності господарської діяльності підприємства. Система показників фінансових результатів включає не тільки абсолютні (прибуток), але і відносні показники (рентабельність) ефективності господарювання. Тому для повнішої оцінки роботи підприємства використовують відносний показник прибутку – *рентабельність* (визначає прибутковість підприємства). Чим вище рівень рентабельності, тим вище ефективність господарювання.

8.3 Рентабельність як узагальнюючий показник ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Аналіз показників рентабельності

Рентабельність це відносний узагальнюючий показник ефективності діяльності підприємства. В практиці аналізу виділяють ряд показників рентабельності.

Рентабельність виробництва розраховується як відношення прибутку до середньої вартості основних виробничих засобів і нормованих оборотних коштів. На зміну цього показника впливають різноманітні фактори, які тісно пов'язані із структурою виробничих фондів, їх використанням, величиною прибутку. Найбільш узагальнюючими факторами, які безпосередньо впливають на рентабельність виробничих фондів є: частка активних виробничих засобів в їх загальній вартості, їх фондівіддача і рівень рентабельності обсягу продажів.

Ряд підприємств розраховує рентабельність за співвідношенням прибутку, отриманого від реалізації продукції (робіт, послуг) і її собівартості (обсягу виконаних робіт). Залежно від поставленої мети і завдань аналізу можна розраховувати і досліджувати різноманітні показники-індикатори, які характеризують рентабельність капіталу, активів, продукції, інвестиційних проектів і ін. Всі ці показники відносні і показують скільки одиниць прибутку (валового, операційного, оподаткованого, чистого) доводиться на одиницю реалізованої продукції (продажів) або на одиницю використаних ресурсів (капіталу).

Рентабельність продукції характеризує ефективність витрат на її виробництво і збут. Цей показник розраховується як відношення прибутку до повної собівартості реалізованої продукції або до її обсягу.

У сучасних умовах господарювання важливе значення під час аналізу набуває оцінка фінансової діяльності підприємства на основі наступних показників рентабельності:

Валова рентабельність реалізованої продукції (продажів) – відношення валового прибутку до величини виручки від реалізації;

Операційна рентабельність реалізованої продукції (продажів) – відношення операційного прибутку до величини виручки від реалізації;

Чиста рентабельність реалізованої продукції (продажів) – відношення чистого прибутку до величини виручки від реалізації.

Рентабельність використаних (інвестованих) ресурсів визначається як відношення прибутку підприємства до вартості виробничих фондів, балансових активів, власного або акціонерного капіталу.

В ході аналізу необхідно вивчити динаміку перерахованих вище показників рентабельності за ряд років, провести порівняння з аналогічними галузевими показниками, а також з показниками підприємств – конкурентів.

Для більш наочного відображення інформації можна використовувати наступну таблицю 8.6.

Таблиця 8.6 – Аналіз рівня рентабельності

№	Показник	Базисний період	Звітний період	Показники динаміки
1	Виручка від реалізації продукції, тис. грн.			
2	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.			
3	Середня вартість виробничих фондів, тис. грн.			
4	Власний капітал, тис. грн.			
5	Активи, тис. грн.			
6	Валовий прибуток від реалізації продукції, тис. грн.			
7	Операційний прибуток, тис. грн.			
8	Чистий прибуток, тис. грн.			
9	Рентабельність поточних витрат (ряд.6 / ряд.2), %			
10	Валова рентабельність продажів (ряд.6 / ряд.1), %			
11	Операційна рентабельність продажів (ряд.7 / ряд.1), %			
12	Чиста рентабельність продажів (ряд.8 / ряд.1), %			
13	Рентабельність виробничих фондів (ряд.6 / ряд.3), %			
14	Рентабельність власного капіталу (ряд.8 / ряд.4), %			
15	Рентабельність активів (ряд.8 / ряд.5), %			

В кінці аналізу прибутку і рентабельності роблять відповідні висновки і підводять підсумки резервів збільшення прибутку і підвищення рентабельності роботи підприємства за рахунок використання резервів збільшення виручки від реалізації послуг, зниження їх собівартості і ліквідації збитків від іншої діяльності.

Контрольні запитання:

1. Назвіть основні завдання і джерела даних для аналізу фінансових результатів.
2. Охарактеризуйте поняття «прибуток», «валовий дохід», «валова виручка».
3. Назвіть і охарактеризуйте основні види прибутку та порядок їх розрахунку.
4. Назвіть основні джерела формування прибутку підприємства.
5. Викладіть методику розрахунку впливу факторів на зміну суми прибутку від реалізації продукції (послуг) в цілому по підприємству та за окремими видами продукції (послуг).
6. Як визначають вплив структури продаж на прибуток підприємства?
7. Розкрийте сутність поняття «рентабельність».
8. Охарактеризуйте основні показники рентабельності та методику їх розрахунку.
9. Назвіть основні фактори, що впливають на рівень рентабельності підприємства.
10. Охарактеризуйте резерви збільшення прибутку і підвищення рівня рентабельності.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

Прибуток від реалізації продукції 455000 тис. грн. Прибуток від іншої реалізації – 30000 тис. грн. Прибуток від майна, яке здано в лізинг – 75000 тис. грн. Доходи (дивіденди) з цінних паперів 80000 тис. грн. Ставка податку на дохід з цінних паперів 15%. Податок на майно, податок на землю 90000 тис. грн. Економічні санкції – 40000 тис. грн. Ставка податку на прибуток підприємства 25%. Треба визначити всі види прибутку.

Завдання 2

Використовуючи вихідні дані таблиці 8.7, визначити валовий і чистий прибуток готельного комплексу:

Таблиця 8.7 – Вихідні дані

№ п/п	Показник	Сума, тис. грн.
1	Доходи готелю від експлуатації номерного фонду	2650
2	Доходи від бронювання номерів	200
3	Доходи від надання додаткових послуг	400
4	Доходи від експлуатації підсобних підрозділів	120
5	Доходи від здачі приміщень в оренду	250
6	Дивіденди по цінних паперах, що належать готелю	40
7	Витрати на придбання цінних паперів	20
8	Сума відсотків за депозит	50
9	Загальні поточні витрати	2100

Завдання 3

Розрахувати показники динаміки прибутку і рівня загальної рентабельності ресторану готельного комплексу, визначити вплив зміни обсягу товарообороту, рівня валового доходу й рівня поточних витрат на динаміку прибутку і загальної рентабельності, використовуючи дані таблиці 8.8:

Таблиця 8.8 – Вихідні дані

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Абс. відхилення	Темп росту, %
1. Товарооборот, тис. грн.	1200	1350		
2. Валовий дохід, тис. грн.	700	800		
3. Сума ПДВ, тис. грн.				
4. Валовий дохід без ПДВ, тис. грн.				
5. Рівень валового доходу, % до товарообороту				
6. Поточні витрати, тис. грн.	438	494		
7. Рівень поточних витрат, % до товарообороту				
8. Валовий прибуток, тис. грн.				
9. Обов'язкові платежі з прибутку, грн.	30	30		
10. Податок на прибуток, %	25	25		
11. Чистий прибуток, тис. грн.				
12. Загальний рівень рентабельності, % до товарообороту				

Завдання 4

За даними фінансової звітності готельного підприємства визначити такі показники рентабельності:

- рентабельність активів,
- рентабельність власного капіталу,
- рентабельність продаж,
- рентабельність основної діяльності.

Проведіть факторний аналіз будь-яких двох з цих показників. Вкажіть резерви їх зростання.

Завдання 5

Розрахувати показники динаміки валового й чистого прибутку готельного комплексу, проаналізувати ефективність використання основних видів ресурсів за даними таблиці 8.9.

Таблиця 8.9 – Вихідні дані

Показник, тис. грн.	Базовий рік	Звітний рік	Абс. відхилення	Темп зростання, %
1. Виручка від реалізації послуг	7500	8200		
2. Витрати, пов'язані з наданням послуг	5000	5500		
3. Доходи від позареалізаційних операцій	3000	3300		
4. Витрати від позареалізаційних операцій	2500	2000		
5. Сума % за депозит	500	200		
6. Середньорічна вартість основних фондів	10000	10500		
7. Середньорічна сума оборотних засобів, тис. грн.	5000	6000		
8. Сума кредиту	1500	1200		
9. Сума % за кредит	300	180		
10. пеня за штрафні санкції	200	100		
11. Податок на прибуток (%)	25	25		

Завдання 6

Розрахувати плановий обсяг виручки, загальні витрати, прибуток і рентабельність туроператора від реалізації 200 турів за такими даними:

- обмежена собівартість 2000 грн.;
- поточні витрати туроператора (на 1 тур) 700 грн.;
- маржинальний доход 25%;
- комісійна винагорода турагентствам 5%.

Завдання 7

Валовий дохід готельного комплексу від надання основних і додаткових послуг та іншої діяльності склав 20500 тис. грн., в тому числі дохід від реалізації послуг розміщення – 12000 тис. грн. Загальні поточні витрати готельного комплексу дорівнюють 10000 тис. грн., в тому числі витрати, що відносяться на собівартість послуг розміщення 6200 тис. грн. Ставка податку на додану вартість 20%, податок на землю та інші обов'язкові платежі з прибутку 50 тис. грн. Визначити валовий і чистий прибуток, в тому числі прибуток від реалізації послуг розміщення, загальний рівень рентабельності готельного комплексу і рентабельність поточних витрат.

Завдання 8

За даними таблиці 8.10 провести аналіз рентабельності реалізованої продукції ресторану при готельному підприємстві.

Таблиця 8.10 – Вихідні дані

Показники	За планом	Фактично
Прибуток від реалізації, тис. грн.	4120	4300
Реалізована продукція, тис. грн.	28000	31570
Рентабельність, %		

ТЕМА 9 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

9.1 Аналіз фінансового стану.

9.2 Аналіз розміщення і використання капіталу підприємства.

Оцінка майнового стану підприємства.

9.3 Аналіз фінансової стійкості підприємства.

9.4 Аналіз платоспроможності, ліквідності й ризику банкрутства підприємства.

9.1 Аналіз фінансового стану

Оцінка фінансового стану є частиною фінансового аналізу. Вона характеризується сукупністю показників, що відображаються в балансі на конкретну дату.

Фінансовий стан характеризує в самому загальному виді зміни в розміщенні коштів і джерел їх покриття.

Основна *мета аналізу фінансового стану* полягає в тому, щоб на базі об'єктивної оцінки використання фінансових ресурсів виявити внутрішньогосподарчі резерви укріплення фінансового стану і підвищення платоспроможності.

Основними *завданнями* аналізу фінансового стану є:

- оцінка динаміки, складу і структури активів, їх стану і руху;
- оцінка динаміки, складу і структури джерел власного і позикового капіталу, їх стану і руху;
- аналіз абсолютних і відносних показників фінансової стійкості підприємства і оцінка зміни її рівня;
- аналіз платоспроможності суб'єкта господарювання і ліквідності активів його балансу.

Система показників, що використовуються для аналізу фінансового стану

Для характеристики фінансового стану використовуються відносні і абсолютні показники. В умовах значної інфляції використовувати для аналізу абсолютні показники доволі важко, тому основне значення мають

відносні показники:

1. Платоспроможності:

1.1 Коефіцієнт оперативної платоспроможності

1.2 Коефіцієнт ліквідності:

- поточної,
- критичної,
- абсолютної.

2. Фінансової стійкості:

2.1 Коефіцієнт автономії;

2.2 Коефіцієнт фінансової незалежності;

2.3 Коефіцієнт співвідношення позикових і власних джерел коштів;

2.4 Забезпеченість матеріальних запасів власними оборотними коштами;

2.5 Коефіцієнт маневреності;

2.6 Коефіцієнт накопичення зносу (амортизації);

2.7 Частка довгострокових активів у власних джерелах коштів;

2.8 Коефіцієнт реальної вартості основних коштів в загальній сумі коштів.

3. Ефективності використання активів:

3.1 Показники прибутковості (доходності) активів;

3.2 Показники обіговості.

Для аналізу фінансового стану використовуються дані фінансової звітності:

- форма №1 – «Баланс»,
- форма №2 – «Звіт про фінансові результати»,
- форма №3 – «Звіт про рух грошових коштів»,
- форма №4 – «Звіт про власний капітал»,
- форма №5 – «Примітки до річної фінансової звітності».

При проведенні внутрішнього аналізу використовуються дані поточного бухгалтерського обліку.

Методи аналізу фінансового стану

Фінансовий стан підприємства аналізується з допомогою сукупності методів і прийомів, що дозволяють структурувати і ідентифікувати взаємозв'язки основних показників (табл. 9.1).

Таблиця 9.1 – Основні методики аналізу фінансової звітності, що проводиться в рамках аналізу фінансового стану

Найменування	Зміст	Значення
Аналіз абсолютних показників	Оцінка найбільш важливих підсумкових статей звітності (виручки, чистого прибутку, суми активів, величини акціонерного капіталу, позикових коштів і т. ін.)	Дозволяє оцінити статті звітності в статистиці та динаміці
Горизонтальний аналіз	Порівняння кожного значення звітності з попереднім періодом, розрахунок темпів росту показників, індексний аналіз	Дозволяє виявити тенденції змін окремих статей (груп статей) звітності
Вертикальний (структурний, відсотковий) аналіз	Розрахунок структури узагальнюючих статей звітності і складення динамічних рядів	Дозволяє відстежувати і прогнозувати структурні зрушення в складі джерел коштів і напрямки їх використання
Аналіз фінансових коефіцієнтів (відносних показників)	Розрахунок співвідношень окремих статей звітності підприємства, визначення взаємозв'язку показників	Дозволяє проводити порівняльний аналіз ефективності: - з попередніми періодами; - з запланованими показниками.

9.2 Аналіз розміщення і використання капіталу підприємства.

Оцінка майнового стану підприємства

На сучасному етапі істотно зростає пріоритетність і роль аналізу фінансової діяльності, основним змістом якого є комплексне системне дослідження механізму формування, розміщення і використання капіталу з метою забезпечення фінансової стабільності і фінансової безпеки підприємства.

Керівництво підприємства має чітко уявляти, за рахунок яких джерел ресурсів воно буде здійснювати свою діяльність і в якій сфері діяльності буде вкладати свій капітал. Від того, який капітал є в розпорядженні суб'єкта

господарювання, наскільки оптимальна його структура і наскільки доцільно він трансформується в основні і оборотні фонди, залежать фінансове благополуччя підприємства і результати його діяльності.

Капітал – це засоби, які є в розпорядженні суб'єкта господарювання для здійснення діяльності з метою одержання прибутку. Формується капітал підприємства як за рахунок власних (внутрішніх), так і за рахунок позичкових (зовнішніх) джерел. Основним джерелом фінансування є власний капітал. До його складу входять статутний капітал, накопичений капітал (резервний і додатковий капітали, нерозподілений прибуток) та інші надходження (цільове фінансування, благодійні пожертвування тощо).

У процесі аналізу необхідно:

- вивчити склад, структуру і динаміку джерел формування капіталу підприємства;
- установити фактори зміни їхньої величини;
- визначити вартість окремих джерел капіталу, його середньозважену ціну і фактори її зміни;
- оцінити зміни, що відбулися, у пасиві балансу з погляду підвищення рівня фінансової стабільності підприємства;
- обґрунтувати оптимальний варіант співвідношення власного і позикового капіталу.

Основними джерелами інформації для аналізу формування і розміщення капіталу підприємства є баланс, звіти про прибутки і збитки, про зміну капіталу, про рух грошових коштів, додаток до балансу й інші форми звітності, дані первинного й аналітичного обліку, що розшифровують і деталізують окремі статті балансу.

Аналіз структури активів підприємства

Відомості про розміщення капіталу, що є в розпорядженні підприємства, містяться в активі балансу.

Активи (від латів. Activus – дієвий) є сукупністю майна і грошових коштів, що належать підприємству: будівлі, споруди, машини і устаткування, матеріальні запаси, банківські внески, патенти і т.д.; це будь-які цінності, що володіють грошовою вартістю і оцінювані в грошах.

Основною ознакою угруповання статей активу балансу вважається ступінь їх ліквідності, тобто швидкість перетворення на грошову готівку. За цією ознакою всі активи підрозділяються на довгострокові (необоротні) (розділ I балансу) і поточні (оборотні) активи (розділ II).

Активи також підрозділяються на *матеріальні* (речові) і *нематеріальні* (невідчутні – права на винаходи і тому подібне).

При аналізі активів підприємства в першу чергу вивчаються зміни в їх складі і структурі, дається їх оцінка.

Фінансовий стан підприємства багато в чому залежить від оптимальності структури активів підприємства (співвідношення необоротних і оборотних активів).

Оборотні активи характеризують вкладення в об'єкти, використання яких здійснюється в рамках або одного відтворювального циклу, або щодо короткого календарного періоду.

Аналіз виробничих запасів

Значний вплив на фінансовий стан підприємства і його результати справляє стан виробничих запасів. З метою нормального функціонування виробництва і збуту продукції запаси мають бути оптимальними.

Збільшення частки запасів може свідчити:

- а) про розширення масштабів діяльності підприємства;
- б) про прагнення захистити кошти від знецінювання внаслідок інфляції;
- в) про неефективне розпорядження запасами, внаслідок чого значна частина капіталу заморожується на тривалий час у запасах, сповільнюється його оборотність. Крім того, виникають проблеми з ліквідністю, збільшується псування сировини і матеріалів, зростають складські витрати, що негативно впливає на кінцеві результати діяльності.

Разом з тим, нестача запасів (сировини, матеріалів, палива) може призвести до перебоїв у процесі виробництва, до недозавантаження виробничої потужності, падіння обсягів випуску продукції, зростання собівартості, до збитків, що також негативно позначається на фінансовому стані. Тому кожне підприємство має прагнути до того, щоб забезпечувати виробництво вчасно й у повному обсязі всіма необхідними ресурсами і щоб вони не залежувалися на складах.

Аналіз стану виробничих запасів сировини і матеріалів необхідно починати з вивчення їхньої динаміки і перевірки відповідності фактичних залишків їхній плановій потребі.

Для оперативного управління якими робиться детальний аналіз їх оборотності за кожним видом.

Період оборотності виробничих запасів (сировини і матеріалів) дорівнює часу зберігання їх на складі від моменту надходження до переда-

чі у виробництво. Чим менший цей період, тим менший за інших рівних умов виробничо-комерційний цикл. Період виробничого циклу залежить від інтенсивності, технології, організації виробництва, матеріально-технічного постачання та інших факторів. Його скорочення свідчить про підвищення ділової активності підприємства.

Аналіз дебіторської заборгованості

Значний вплив на оборотність капіталу, вкладеного в оборотні активи, а отже, і на фінансовий стан підприємства, справляє збільшення або зменшення дебіторської заборгованості.

Дебіторська заборгованість – це суми, що належать підприємству з покупців і замовників. В процесі аналізу дебіторської заборгованості вивчається динаміка, склад, причини і давність її утворення, встановлюється чи немає в її складі сум, нереальних для стягнення, або сум, по яких закінчуються терміни позовної давності.

Оцінюючи стан оборотних активів, важливо вивчити якість і ліквідність дебіторської заборгованості і дати узагальнюючу характеристику портфеля дебіторської заборгованості. Одним з показників, використовуваних для цієї мети, є період оборотності дебіторської заборгованості, або період інкасації боргів.

Для характеристики якості дебіторської заборгованості визначають і такий показник, як частка резерву за сумнівними боргами в загальній сумі дебіторської заборгованості. Якість дебіторської заборгованості оцінюється також часткою в ній вексельної форми розрахунків, оскільки вексель є високоліквідним активом, який може бути реалізовано третій особі до настання терміну його погашення.

9.3 Аналіз фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість підприємства – це певний стан рахунків підприємства, що гарантує його постійну платоспроможність. Фінансова стійкість підприємства служить характеристикою, що свідчить про стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування грошовими коштами і ефективне їх використання в безперебійному процесі виробництва і реалізації продукції. Вона формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності і є головним компонентом загальної стійкості підприємства.

На фінансову стійкість підприємства впливають багато факторів:

- стан підприємства на ринку;
- виробництво і випуск дешевої продукції (послуг), що користується попитом;
- ступінь залежності підприємства від зовнішніх кредиторів і інвесторів;
- ефективність господарських і фінансових операцій;
- інші.

Ці фактори можна класифікувати за:

- місцем виникнення (зовнішні і внутрішні);
- важливості результату (основні і другорядні);
- структурою (прості і складні);
- часом дії постійні і тимчасові).

Аналіз балансових співвідношень дозволяє визначити **тип фінансової стійкості підприємства**:

- *абсолютний* – власні оборотні кошти забезпечують запаси і витрати;
- *нормальний* – запаси і витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів і довгостроковими позиковими джерелами;
- *нестійкий* – запаси і витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел і короткострокових кредитів і позик;
- *кризовий* – запаси і витрати не забезпечуються джерелами формування, підприємство знаходиться на межі банкрутства.

Аналіз фінансової стійкості підприємства на ту чи іншу дату дозволяє виявити, наскільки правильно підприємство управляло фінансовими ресурсами на протязі попереднього періоду.

Основні завдання аналізу:

- вчасна й об'єктивна діагностика фінансового стану підприємства, визначення його «слабких місць» і вивчення причин їх виникнення;
- пошук резервів поліпшення фінансового стану підприємства, його платоспроможності і фінансової стійкості;
- розробка конкретних рекомендацій, спрямованих на ефективніше використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансового стану підприємства.
- прогнозування можливих фінансових результатів і розробка моделей фінансового стану при різноманітних варіантах використання ресурсів.

Інформаційною базою для аналізу є дані фінансової звітності форми №1 – «Баланс».

Система показників оцінки фінансової стійкості підприємства

Основними показниками фінансової стійкості є: коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт мобільних і іммобілізованих засобів; коефіцієнт майна виробничого призначення; коефіцієнт кредиторської заборгованості; коефіцієнт маневреності; коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними джерелами.

Фінансово стійким є підприємство, яке за рахунок власних коштів покриває значну частину активів, не допускає неоправданої дебіторської та кредиторської заборгованості та своєчасно розраховується по своїх зобов'язаннях.

Задачею аналізу фінансової стійкості підприємства є об'єктивна оцінка величини та структури його активів і пасивів з метою визначення незалежності підприємства.

Фінансова стійкість підприємства оцінюється *системою коефіцієнтів*, які відображують рівень ризику підприємства, що пов'язаний із структурою джерел формування капіталу. Ця система включає наступні коефіцієнти:

1. Коефіцієнт фінансування (Кф). Він характеризує обсяг залучених позикових коштів (ПК) на одиницю власного капіталу (ВК), тобто ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування і розраховується так:

$$K_f = PK / BK \quad (9.1)$$

2. Коефіцієнт автономії (Ка). Він показує в якій мірі обсяг активів, що використовується підприємством, сформовано за рахунок власного капіталу. Розраховується так:

$$K_a = BK / K \quad \text{або} \quad \text{ЧА} / A \quad (9.2)$$

де К – загальна сума капіталу підприємства на певну дату,

ЧА – вартість чистих активів підприємства,

А – загальна сума активів підприємства на певну дату.

3. **Коефіцієнт маневреності власних коштів (Км).** Він показує частку власного капіталу, інвестованого в оборотні активи (**ВОК**), у загальному обсязі власного капіталу підприємства:

$$K_m = \text{ВОК} / \text{ВК} \quad (9.3)$$

4. **Коефіцієнт маневреності власного та довгострокового позикового капіталу (КМвд).** Він показує частку власного та довгострокового капіталу, інвестованого в оборотні активи (**ВДКоа**), у загальній сумі власного (**ВК**) та довгострокового позикового капіталу (**ПКд**):

$$K_{Mвд} = \text{ВДКоа} / (\text{ВК} + \text{ПКд}) \quad (9.4)$$

5. **Коефіцієнт заборгованості (КЗ).** Він показує частку позикового капіталу (**ПК**) у загальному обсязі капіталу підприємства (**К**):

$$K_З = \text{ПК} / \text{К} \quad (9.5)$$

6. **Коефіцієнт поточної заборгованості (КЗпот):**

$$K_{Зпот} = \text{ПКкор} / \text{К} \quad (9.6)$$

де **ПКкор** – сума залученого підприємством короткострокового позикового капіталу.

7. **Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності (КНд).** Він показує в якій мірі загальний обсяг активів сформовано за рахунок власного та довгострокового позикового капіталу:

$$K_{Нд} = (\text{ПКд} + \text{ВК}) / \text{А} \quad (9.7)$$

За результатами розрахунків коефіцієнтів фінансової стійкості можна зробити висновки стосовно:

- інтенсивності використання позикових коштів;
- ступеню залежності від короткострокових зобов'язань;
- рівня довгострокової стійкості підприємства без позикових коштів.

Відповідно до показника забезпечення запасів і витрат власними та запозиченими коштами можна виділити такі *типи фінансової стійкості підприємства*:

- 1) абсолютна фінансова стійкість – власні оборотні кошти забезпечують запаси й витрати;
- 2) нормально стійкий фінансовий стан – запаси й витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів і довгостроковими позиковими джерелами (нормальними джерелами фінансування);
- 3) нестійкий фінансовий стан – запаси й витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат.

Оцінювання фінансової стійкості на основі аналізу співвідношення власного і позикового капіталу

На першому етапі оцінки необхідно визначити тип фінансової стійкості підприємства.

Відповідно прийнятої класифікації трьом показникам наявності джерел формування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами їх формування:

- 1) надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів, що дорівнюється різниці величини власних оборотних коштів і величини запасів;
- 2) надлишок (+) або нестача (-) довгострокових джерел формування запасів, що дорівнюється різниці величини довгострокових джерел формування запасів і величини запасів;
- 3) надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів, що дорівнюється різниці величини основних джерел формування запасів і величини запасів.

Розрахунок трьох показників забезпеченості запасів джерелами їх формування дозволяє класифікувати фінансові ситуації за ступенем їх стійкості.

Можна виділити чотири типи фінансових ситуацій:

- 1) *абсолютна стійкість фінансового стану* – спостерігається надлишок (+) власних оборотних коштів або рівність величин власних оборотних коштів і запасів;
- 2) *нормальна стійкість фінансового стану* – можлива нестача власних оборотних коштів, а також надлишок (+) довгострокових джерел формування запасів, або рівність величин довгострокових джерел і запасів;

3) *нестійкий фінансовий стан* – спостерігається нестача власних оборотних коштів, нестача довгострокових джерел формування запасів, або рівність величин основних джерел і запасів;

4) *кризовий фінансовий стан* - спостерігається нестача власних оборотних коштів, нестача довгострокових джерел формування запасів, нестача загальної величини основних джерел формування запасів.

Поглиблений аналіз стану запасів є складовою частиною внутрішнього аналізу фінансового стану, оскільки передбачається використання інформації про запаси, що не міститься в бухгалтерській звітності і потребує даних аналітичного обліку.

9.4 Аналіз платоспроможності, ліквідності й ризику банкрутства підприємства

Платоспроможність – здатність підприємства своєчасно повністю виконати свої платіжні зобов'язання, що витікають з торгових, кредитових і інших операцій платіжного характеру. Оцінка платоспроможності приводиться на конкретну дату, але слід враховувати її суб'єктивний характер і різний ступінь точності.

Розрізняють поточну платоспроможність, що склалася на певний момент часу, і перспективну платоспроможність, що очікується в короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективі.

Поточна (технічна) платоспроможність означає наявність у достатньому обсязі коштів і їхніх еквівалентів для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що вимагає негайного погашення. Звідси основними індикаторами поточної платоспроможності є наявність достатньої суми коштів і відсутність у підприємства прострочених боргових зобов'язань.

Перспективна платоспроможність забезпечується погодженістю зобов'язань і платіжних засобів протягом прогнозного періоду, що, у свою чергу, залежить від складу, обсягів і ступеня ліквідності поточних активів, а також від обсягів, складу і швидкості дозрівання поточних зобов'язань до погашення. При внутрішньому аналізі платоспроможність прогнозується на підставі вивчення грошових потоків. Зовнішній аналіз платоспроможності здійснюється, як правило, на основі вивчення показників ліквідності.

Платоспроможність підприємства підтверджується:

- 1) наявністю грошових коштів на розрахункових і валютних рахунках, короткострокові фінансові вкладення;
- 2) даними про відсутність простроченої заборгованості і затримки платежів;
- 3) даними про невчасне погашення кредитів, а також тривале безперервне користування кредитами.

Ліквідність – характеристика окремих видів активів підприємства за їх здатністю до швидкого перетворення на грошову форму без втрати балансової вартості з метою забезпечення необхідного рівня платоспроможності підприємства. Чим менше часу необхідно для продажу активу за гроші і чим вище вірогідність здійснення цієї операції, тим більше він ліквідний.

В економічній літературі прийнято розрізняти ліквідність активу, ліквідність балансу і ліквідність підприємства.

Під **ліквідністю активу** розуміється здатність його до трансформації у грошові засоби, а ступінь ліквідності активу визначається проміжком часу необхідним для його перетворення у грошову форму.

Ліквідність балансу – можливість суб'єкта господарювання перетворити активи в готівку і погасити свої платіжні зобов'язання, а точніше – це ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у готівку відповідає терміну погашення платіжних зобов'язань. Якісна відмінність цього поняття від ліквідності активів у тому, що ліквідність балансу відбиває міру погодженості обсягів і ліквідності активів з розмірами і термінами погашення зобов'язань, тоді як ліквідність активів визначається безвідносно до пасиву балансу.

Ліквідність підприємства – більш загальне поняття, ніж ліквідність балансу. Ліквідність балансу передбачає вишукування платіжних засобів тільки за рахунок внутрішніх джерел (реалізації активів). Але підприємство може залучити позикові кошти зі сторони, якщо в нього є відповідний імідж у діловому світі і досить високий рівень інвестиційної привабливості.

Поняття «платоспроможність» і «ліквідність» дуже близькі. Від ступеня ліквідності балансу і підприємства залежить його платоспроможність. В той же час ліквідність характеризує як поточний, так і майбутній стан розрахунків. Підприємство може бути платоспроможним на конкретну дату, але мати несприятливі можливості в майбутньому і навпаки.

На рисунку 9.1 показано блок-схему, що відбиває взаємозв'язок між платоспроможністю, ліквідністю підприємства і ліквідністю балансу, яку можна порівняти з багатоповерховим будинком, у якому всі поверхи рівнозначні, але другий поверх не можна звести без першого, а третій-без першого і другого. Якщо завалиться перший, то розваляться і всі інші. Отже, ліквідність балансу, що базується на рівновазі активів і пасивів, є основою (фундаментом) платоспроможності й ліквідності підприємства. Іншими словами, ліквідність - це спосіб підтримки платоспроможності. Але разом з тим, якщо підприємство має високий імідж і постійно платоспроможне, то йому легше підтримувати свою ліквідність.

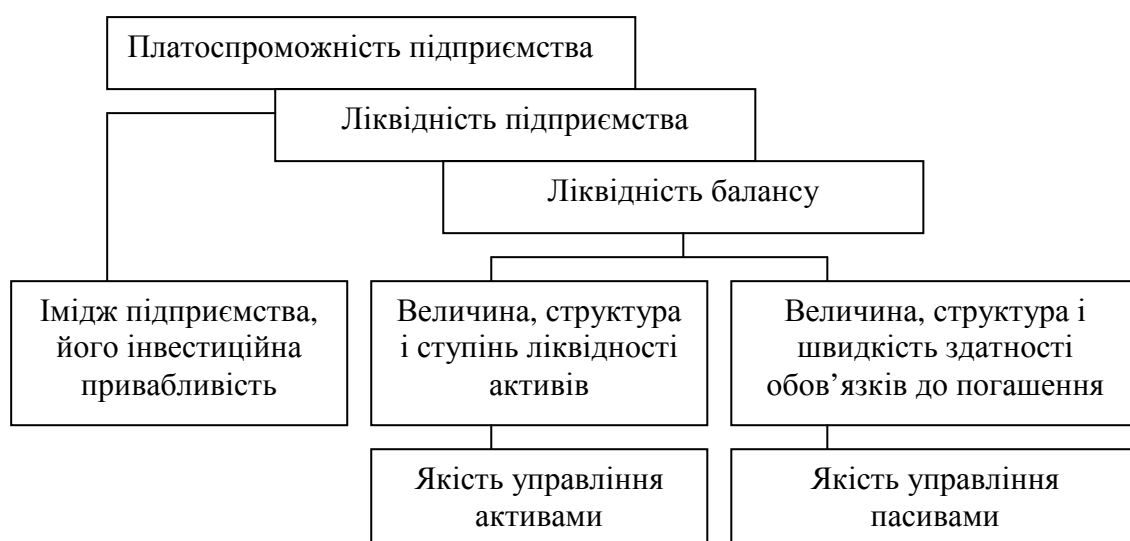

Рисунок 9.1 – Взаємозв'язок між показниками ліквідності й платоспроможності підприємства

Оцінка платоспроможності підприємства на основі показників ліквідності.

Методи визначення ліквідності активів балансу підприємства:

- аналіз, заснований на виявленні типу ліквідності балансу і розрахунку наявності власних оборотних коштів для ведення фінансової діяльності (фінансова стійкість);
- аналіз на основі розрахункових коефіцієнтів.

Розглянуті напрями аналізу дозволяють оцінити різні аспекти фінансової діяльності підприємства і прийняти заходи по її оптимізації.

Аналіз, заснований на виявленні типу ліквідності балансу, полягає в порівнянні коштів за активом, згрупованих за ступенем спадної ліквідності, з короткостроковими зобов'язаннями за пасивом, що групуються за

ступенем терміновості їхнього погашення.

До *першої групи* (A1) входять абсолютно ліквідні активи, такі як готівка і короткострокові фінансові вкладення.

До *другої групи* (A2) належать швидко реалізовані активи: векселі отримані і всі види поточної дебіторської заборгованості. Ліквідність цієї групи оборотних активів залежить від вчасності відвантаження продукції, оформлення банківських документів, швидкості платіжного документообігу в банках, від попиту на продукцію, її конкурентоспроможності, платоспроможності покупців, форм розрахунків і т. ін.

До *третьої групи* (A3) відносять активи, що повільно реалізуються, до яких належать запаси сировини, матеріалів, готової продукції, незавершеного виробництва товарів, для трансформування яких у готівку потрібен значно більший термін.

Четверта група (A4) – це важко реалізовані активи, до яких входять основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові фінансові вкладення, незавершене будівництво, довгострокова дебіторська заборгованість, платежі за якою очікуються більш ніж через 12 місяців, відстрочені податкові активи, видатки майбутніх періодів, інші необоротні активи.

Відповідно на чотири групи поділяються і зобов'язання підприємства:

П1 – найбільш термінові зобов'язання, які слід погасити протягом поточного місяця (кредиторська заборгованість і кредити банку, терміни повернення яких настали);

П2 – середньострокові зобов'язання з терміном погашення до одного року (короткострокові кредити банку);

П3 – довгострокові зобов'язання (довгострокові кредити банку і позики);

П4 – власний капітал, що постійно перебуває в розпорядженні підприємства (розділ I, II і V пасиву балансу).

Узагальнено класифікацію активів підприємства за їх ліквідністю та пасивів за терміновістю оплати можна представити у вигляді таблиці 9.2.

Таблиця 9.2 – Класифікація активів та пасивів підприємства

Групи активів	Умовне позначення	Характеристика	Групи пасивів	Умовне позначення	Характеристика
Високоліквідні	A1	Грошові кошти	Найбільш термінові	П1	Кредиторська заборгованість
Швидко-ліквідні	A2	Дебіторська заборгованість	Короткострокові	П2	Короткострокові кредити та позикові кошти
Повільноліквідні	A3	Матеріальні цінності	Довгострокові	П3	Довгострокові кредити та позикові кошти
Важко-ліквідні	A4	Основні засоби	Постійні	П4	Джерела власних коштів

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо:

$$A1 > П1; A2 > П2; A3 > П3; A4 < П4 \quad (9.8)$$

Для комплексної оцінки ліквідності балансу в цілому можна визначити загальний показник ліквідності за формулою:

$$\frac{(A1 \times BA1 + A2 \times BA2 + A3 \times BA3)}{(П1 \times ВП1 + П2 \times ВП2 + П3 \times ВП3)} \quad (9.9)$$

де BA та ВП – питома вага відповідних груп активів та пасивів в їх загальному підсумку.

Загальний показник ліквідності балансу показує відношення суми всіх платіжних засобів до суми всіх платіжних зобов'язань з врахуванням їх ліквідності. Цей показник дає змогу порівнювати баланси підприємств за різні періоди, баланси різних підприємств та визначати найбільш ліквідні баланси.

Для оцінки ліквідності використовуються наступні коефіцієнти:

1. **Коефіцієнт загальної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття), (ЗКП)** Він показує здатність підприємства погасити свої поточні зобов'язання (ПЗ) за рахунок всіх поточних активів (ПА):

$$ЗКП = ПА / ПЗ \quad (9.10)$$

Оптимальне значення цього показника знаходиться в інтервалі від 1 до 3.

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності (проміжний коефіцієнт ліквідності), (КШЛ). Він показує в якій мірі всі поточні фінансові зобов'язання підприємства можуть покриватися за рахунок високоліквідних активів (включаючи готові засоби платежу):

$$\text{КШЛ} = (\text{ГА} + \text{ПФІ} + \text{ДЗ}) / \text{ПЗ} \quad (9.11)$$

де ГА – грошові активи,

ПФІ – поточні фінансові інвестиції,

ДЗ – дебіторська заборгованість.

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (КАЛ). Він показує наскільки поточні зобов'язання підприємства можуть бути покриті готовими засобами платежу на певну дату:

$$\text{КАЛ} = (\text{ГА} + \text{ПФІ}) / \text{ПЗ} \quad (9.12)$$

Нормативне значення цього показника визначається в рамках від 0,2 до 1.

4. Розмір власного оборотного капіталу (ВОК):

$$\text{ВОК} = \text{ПА} - \text{ПП} \quad (9.13)$$

де ПА – поточні активи,

ПП – поточні пасиви.

Збільшення власного оборотного капіталу може свідчити про зростання ліквідності. Але зріст ВОК разом з тим може бути викликано збільшенням неліквідних запасів або зростанням простроченої дебіторської заборгованості. Зниження розміру ВОК свідчить про зниження ліквідності та зростання потреби в грошових коштах.

Платоспроможність підприємства характеризує здатність безперервно здійснювати платежі першочергової необхідності для забезпечення безперебійної діяльності. В систему показників оцінки платоспроможності можна віднести:

1. Коефіцієнт співвідношення довгострокової заборгованості та акціонерного капіталу.
2. Відношення надходжень готівки до довгострокової заборгованості.

3. Відношення суми надходжень готівки і відсотків по кредиту до відсотків по кредиту.

4. Відношення прибутку до сплати податків і відсотків до виплачених відсотків.

5. Відношення суми готівки і постійних витрат до постійних витрат.

6. Співвідношення нерозподіленого прибутку до всієї суми активів.

7. Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Недоліками використання коефіцієнтів ліквідності є наступні:

- статичність, яка обумовлена тим, що показники розраховуються на основі статей балансу, що складається на певну дату;
- можливість завищення значень внаслідок включення до складу запасів і дебіторської заборгованості неліквідних елементів;
- низька інформативність для прогнозування майбутніх грошових надходжень і платежів.

Оцінка платоспроможності на основі аналізу грошових потоків

В умовах високої інфляції і кризи неплатежів оцінка грошових потоків підприємства є одним з найбільш актуальних завдань. На практиці використовують два методи розрахунку грошових потоків – прямий і непрямий.

Прямий метод розрахунку базується на відображенні підсумків операцій (оборотів) за рахунками грошових коштів за період. При цьому операції групуються за трьома видами діяльності. Розрахунок грошових потоків прямим методом дозволяє оцінити платоспроможність підприємства, а також здійснити оперативний контроль за надходженням і витратами грошових коштів. Перевищення надходжень над виплатами як на підприємстві в цілому, так і за видами діяльності означає приток коштів, а перевищення виплат над надходженнями – їх відтік.

Недоліком цього методу є неможливість врахувати взаємозв'язки отриманого фінансового результату (прибутку) і змін абсолютного розміру грошових коштів підприємства.

Непрямий метод має переваги з аналітичної точки зору, бо дозволяє визначити взаємозв'язок отриманого прибутку зі змінами величини грошових коштів.

Розрахунок грошових потоків непрямим способом ведеться від показника чистого прибутку з необхідними його корегуваннями в статтях, що не відбивають рух реальних коштів за відповідними рахунками.

Ключова мета аналізу грошових коштів полягає в виявленні дефіциту (надміру) грошових коштів, в визначенні джерел їх надходження і напрямків використання.

Основним документом для вивчення грошових потоків є форма №3 – «Звіт про рух грошових коштів», за допомогою якого можливо надати характеристику:

- ступеня фінансування поточної і інвестиційної діяльності за рахунок власних джерел;
- залежності від зовнішніх джерел надходжень коштів;
- поточній і майбутній дивідендній політиці;
- спроможності підприємства надавати грошові резерви;
- реальній платоспроможності за минулий період і її стану на наступний короткостроковий період.

Контрольні запитання:

1. Які мета і завдання аналізу фінансового стану?
2. У чому особливості внутрішнього та зовнішнього аналізу?
3. Назвіть основні види фінансового аналізу.
4. З якою метою проводиться експрес-аналіз фінансового стану?
5. Охарактеризуйте загальну схему фінансового аналізу.
6. Які відносні показники використовують для аналізу фінансового стану?
- Які абсолютні показники застосовують для аналізу фінансового стану?
7. Охарактеризуйте інформаційну базу для аналізу фінансового стану.
8. Розкрийте зміст та значення горизонтального та вертикального аналізу фінансової звітності.
9. Які методи використовують для прогнозування фінансового стану підприємства?
10. Розкрийте роль і завдання аналізу формування капіталу підприємства.
11. Назвіть джерела інформації аналізу формування капіталу підприємства.
12. Назвіть основні джерела формування капіталу і коротко охарактеризуйте їх.
13. Викладіть методику аналізу власних і позикових джерел капіталу.
14. Які фактори впливають на темпи зростання власного капіталу?
15. Як аналізують динаміку, склад і структуру позикового капіталу?
16. Розкрийте методику аналізу кредиторської заборгованості.
17. Викладіть порядок класифікації і методику горизонтального та вертикального аналізу активів підприємства.
18. Розкрийте методику аналізу виробничих запасів.
19. Як аналізують дебіторську заборгованість?

20. Що розуміють під фінансовою стійкістю підприємства.
21. Розкрийте роль і завдання аналізу фінансової стійкості підприємства.
22. Назвіть джерела інформації аналізу фінансової стійкості підприємства.
23. Які фактори впливають на фінансову стійкість підприємства?
24. За допомогою яких показників оцінюють фінансову стійкість підприємства.
25. Назвіть основні типи фінансової стійкості підприємства.
26. Як оцінюють фінансову стійкість підприємства на основі аналізу співвідношення власного і позикового капіталу?
27. Які завдання і джерела інформації аналізу платоспроможності підприємства?
28. Розкрийте сутність понять «платоспроможність», «ліквідність».
29. Що таке ліквідність активів, чим вона відрізняється від ліквідності балансу?
30. Назвіть основні показники ліквідності, охарактеризуйте методику їх розрахунку.
31. Як оцінюється ліквідність балансу, заснована на співвідношенні абсолютної величини окремих груп активів і пасивів?
32. Який з елементів оборотних активів є найбільш ліквідним, а який найменш ліквідним?
33. Викладіть методику оцінки платоспроможності підприємства на основі аналізу грошових потоків.
34. Які види й причини банкрутства?
35. Назвіть основні методи діагностики банкрутства. Які показники використовують для діагностики банкрутства?

Тестові завдання:

1. До якої групи показників належить показник маневровості власного капіталу?
  - а) прибутковості;
  - б) фінансової стійкості;
  - в) ліквідності;
  - г) майнового стану;
  - д) ділової активності підприємства.
2. При аналізі ліквідності застосовують коефіцієнти:
  - а) поточної ліквідності, абсолютної ліквідності, термінової ліквідності;
  - б) платоспроможності, фінансової залежності, фінансового ризику, маневровості власного капіталу, структури покриття довгострокових вкладень;
  - в) зносу основних засобів, придатності основних засобів, оновлення основних засобів, вибуття основних засобів;

г) рентабельності сукупного капіталу, власного капіталу, валова рентабельність продаж, операційна рентабельність продаж, чиста рентабельність продаж.

3. При аналізі рентабельності застосовують коефіцієнти:

- а) поточної ліквідності, абсолютної ліквідності, термінової ліквідності;
- б) платоспроможності, фінансової залежності, фінансового ризику, маневровості власного капіталу, структури покриття довгострокових вкладень;
- в) зносу основних засобів, придатності основних засобів, оновлення основних засобів, вибуття основних засобів;
- г) рентабельності сукупного капіталу, власного капіталу, валова рентабельність продаж, операційна рентабельність продаж, чиста рентабельність продаж.

4. При аналізі майнового стану застосовують коефіцієнти:

- а) поточної ліквідності, абсолютної ліквідності, термінової ліквідності;
- б) платоспроможності, фінансової залежності, фінансового ризику, маневровості власного капіталу, структури покриття довгострокових вкладень;
- в) зносу основних засобів, придатності основних засобів, оновлення основних засобів, вибуття основних засобів;
- г) рентабельності сукупного капіталу, власного капіталу, валова рентабельність продаж, операційна рентабельність продаж, чиста рентабельність продаж.

5. При аналізі фінансової стійкості застосовують коефіцієнти:

- а) поточної ліквідності, абсолютної ліквідності, термінової ліквідності;
- б) платоспроможності, фінансової залежності, фінансового ризику, маневровості власного капіталу, структури покриття довгострокових вкладень;
- в) зносу основних засобів, придатності основних засобів, оновлення основних засобів, вибуття основних засобів;
- г) рентабельності сукупного капіталу, власного капіталу, валова рентабельність продаж, операційна рентабельність продаж, чиста рентабельність продаж.

6. Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості підприємства має вигляд $S = \{1, 1, 1\}$ якщо це:

- а) абсолютна фінансова стійкість;
- б) нормальна фінансова стійкість;
- в) нестійкий фінансовий стан;
- г) кризовий фінансовий стан.

7. Всі статті грошових коштів підприємства й поточні фінансові інвестиції належать до групи:

- а) найбільш ліквідних активів;
- б) швидко реалізуємих активів;
- в) повільно реалізуємих активів;
- г) важко реалізуємих активів.

8. Платоспроможність підприємства – це:

- а) можливість реалізації матеріальних оборотних активів для перетворення їх у грошові кошти;
- б) збільшення ліквідності активів підприємства;
- в) спроможність підприємства у строк і в повному обсязі погасити свої поточні зобов'язання;
- г) можливість товарно-матеріальних цінностей підприємства легко перетворюватися в ліквідні кошти або гроші.

Аналітично-розрахункові завдання:

Завдання 1

За даними фінансової звітності (будь-якого обраного або умовного підприємства) складіть порівняльний аналітичний баланс.

Завдання 2

За даними фінансової звітності (будь-якого обраного або умовного підприємства) проаналізуйте динаміку складу й структури фінансових результатів підприємства.

Завдання 3

За даними фінансової звітності (будь-якого обраного або умовного підприємства) проаналізуйте формування чистого прибутку балансовим методом. Вкажіть резерви росту чистого прибутку.

Завдання 4

За даними фінансової звітності готельного підприємства (будь-якого обраного або умовного підприємства) проаналізуйте зміни складу й структури майна підприємства. Зробіть висновки про раціональність змін.

Завдання 5

За даними форми №1 «Баланс» (будь-якого обраного або умовного підприємства) проаналізуйте динаміку складу й структури оборотного капіталу підприємства. Розрахуйте узагальнюючі й часткові показники оборотності. Визначте величину економії (додаткового залучення) оборотних коштів.

Завдання 6

За даними форми №1 «Баланс» (будь-якого обраного або умовного підприємства) проаналізуйте зміни складу й структури капіталу підприємства. Зробіть висновки про раціональність змін.

Завдання 7

За даними фінансової звітності (будь-якого обраного або умовного підприємства) проаналізуйте стан дебіторської і кредиторської заборгованості підприємства, вкажіть можливі причини і наслідки її створення.

Завдання 8

За даними фінансової звітності (будь-якого обраного або умовного готельного підприємства) проаналізуйте фінансову стійкість підприємства, визначить трикомпонентну функцію. Дайте рекомендації про зміцнення стійкості готельного підприємства.

Завдання 9

Використовуючи данні фінансової звітності (будь-якого обраного або умовного підприємства), проаналізуйте фінансову стійкість підприємства коефіцієнтним способом.

Завдання 10

За даними форми №1 «Баланс» (будь-якого обраного або умовного підприємства) проаналізуйте платоспроможність підприємства коефіцієнтним методом.

Завдання 11

За даними форми №1 «Баланс» (будь-якого обраного або умовного підприємства) проаналізуйте структуру балансу готелю щодо абсолютної ліквідності. Зробіть висновки про поточну й прогнозовану платоспроможність готелю.

Завдання 12

За даними фінансової звітності (будь-якого обраного або умовного підприємства) проаналізуйте можливість банкрутства шляхом розрахунку коефіцієнтів відновлення і втрати платоспроможності. Спрогнозуйте ймовірність банкрутства підприємства за п'ятифакторною моделлю Альтмана.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1   Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: учеб. пособие для вузов / под ред. Проф. Н.П. Любушина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 471 с.
- 2   Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Я. Базілінська – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
- 3   Бочаров В.В. Финансовый анализ. Краткий курс. 2-е изд. / В. В. Бочаров – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
- 4   Гинзбург А.И. Экономический анализ. / А. И. Гинзбург– СПб.: Питер, 2005. – 176 с.
- 5   Доля В.Т. Экономический анализ: теория и практические методики: Учебное пособие. / В. Т. Доля – К.: Кондор, 2003. – 208 с.
- 6   Ефимова О. В. Финансовый анализ / О. В. Ефимова – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Бухгалтерский учет, 2002. – 528 с.
- 7   Замедлина Е.А., Козырева О.Н. Экономика отрасли: туризм: Учеб. пособие. / Е. А. Замедлина, О. Н. Козырева – М.: Альфа-М: ИНФРА-М, – 2007. – 205 с.
- 8   Інструкція щодо заповнення державного статистичного спостереження за формою №1 послуги, річна, “Звіт про обсяги реалізованих послуг” №811/9410 від 02.07.2004 р.
- 9   Інструкція щодо заповнення форм державної статистичної звітності про використання робочого часу, №74/4295 від 08.02.2000 р.
- 10 Інструкція щодо заповнення форми державної статистичної звітності № 1-ТУР№182/2622 от 19.03.1998 р.
- 11 Інструкція щодо складання державного статистичного спостереження за формою №11-ОЗ “Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію(знос)”, №712/8033 від 13.08.2003 р.
- 12 Канке А.А., Кошечая И.П. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие. / А. А. Канке, И. П. Кошечая – М.: Форум: ИНФРА-М, 2004. – 288 с.
- 13 Коган Т.Л., Бабуцкий П.Я. Экономика, организация и планирование гостиничного хозяйства. / Т. Л. Коган, П. Я. Бабуцкий – К. Вища школа, 1980. – 230 с.
- 14 Кононенко О. Анализ финансовой отчетности. / О. Кононенко – Х.: Фактор, 2005.– 156 с.
- 15 Костирко Р. О. Фінансовий аналіз: навч. посібник. / Р. О. Костирко – Х.: Фактор, 2007. – 784 с.
- 16 Костюк В.О. Техніко-економічний аналіз діяльності підприємств міського господарства. Навчальний посібник. / В. О. Костюк – Харків: ХДАМГ, 2002. – 162 с.
- 17 Положення (стандарти) бухгалтерського обліку України

- 18 Роз'яснення щодо заповнення державного статистичного спостереження за формою №1 – готель (річна) “Звіт про роботу готелю”
- 19 Роз'яснення щодо складання статистичної звітності за формами №1-ПВ термінова, місячна, №1-ПВ, термінова-квартальна “Звіт з праці”
- 20 Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. / Г.В. Савицька – К.: Знання, 2005. – 662 с.
- 21 Соболев Ю. В. Стратегія підприємства та стратегічний менеджмент: навч. посібник / Ю. В. Соболев, В. Л. Дикань, О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова. – Х.: ТОВ «Олант», 2002. – 416 с.
- 22 Соболева Е.А., Соболев И.И. Финансово-экономический анализ деятельности туристской фирмы: Учебно-методическое пособие. / Е.А. Соболева, И.И. Соболев – М.: Финансы и статистика, 2002. – 128 с.
- 23 Ткаченко Т.І., Гаврилюк С.П. Економіка готельного господарства і туризму: Навч. Посібник. / Т.І. Ткаченко, С.П. Гаврилюк – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 179 с.
- 24 Чечевицына Л.Н. Анализ финансово-хозяйственной деятельности: учебник / Л.Н. Чечевицына. – Изд. 3-е, доп. и перераб. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 279 с.
- 25 Чуев И.Н., Чечевицына Л.Н. Анализ финансово-хозяйственной деятельности: Учебник. / И.Н. Чуев, Л.Н. Чечевицына – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2004. – 352 с.
- 26 Шиян Д.В. Фінансовий аналіз: навч. посібн. / Д. В. Шиян, Н. І. Строченко – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.
- 27 Янковский К. П. Организация инвестиционной и инновационной деятельности. / К. П. Янковский, И. Ф. Мухарь – СПб: Питер, 2001. – 448 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Державне статистичне спостереження

**Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»**

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186.3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

ЗВІТ ПРО РОБОТУ ГОТЕЛЮ   t1   р.

Подають	Терміни подання
готелі, готельно-офісні центри, мотелі, кемпінги, молодіжні турбази та гірські притулки, клуби з приміщенням для проживання, гуртожитки для приїжджених та інші об'єкти для короткотермінового проживання всіх форм власності, які перебувають на самостійному балансі; підприємства, організації (установи), на балансі яких перебувають зазначені вище об'єкти	до 25 лютого
органу державної статистики за місцезнаходженням	

Форма №1 – готель
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держкомстату України
11.07.03 №215

Річна
Поштова

Найменування організації – складача інформації <i>Готельний комплекс “Веселий турист”</i>						
Поштова адреса <i>61002, м. Харків, вул. Революції, 12</i>						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми власності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального органу, якому підпорядкована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

* Тільки для підприємств державного сектору

Довідка: (потрібне взяти в дужки)

Тип підприємства	Код рядка	Категорія готелю, мотелю, готельно-офісного центру				
готель	001	1*	2**	(3***)	4****	5*****
мотель	002	1*	2**	3***	4****	
готельно-офісний центр	003	1*	2**	3***	4****	5*****
кемпінг	004					
молодіжна турбаза та гірський притулок	005					
клуб з приміщенням для проживання	006					
гуртожиток для приїжджених	007					
студентські літні табори	008					
інші місця для короткотермінового проживання	009					

Примітка. У рядках 001-003, крім коду рядка, необхідно позначити категорію.

Показники	Код рядка	Одиниця виміру	Фактично
А	Б	В	Г
<u>1. Характеристика підприємства</u>			
Загальна площа	01	кв. м	28152,1
Житлова площа всіх номерів	02	- “-	7465,7
Місткість	03	місць	765
Кількість усіх номерів на кінець року, усього	04	одиниць	470
З них:			
люксів	05	- “-	41
напівлюксів	06	- “-	-
одномісних	07	- “-	178
двомісних	08	- “-	249
тримісних і з більшою кількістю місць	09	- “-	2
Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу	10	чол.	1115
<u>2. Структурні підрозділи сфери сервісу</u>			
Автостоянка	21	одиниць	1
Ресторан	22	- “-	-
Кафе, бар тощо	23	- “-	1
Сауна (лазня, басейн)	24	- “-	1
Пральня	25	- “-	1
Заклади торгівлі (магазин, кіоск тощо)	26	- “-	-
Інші підрозділи з надання послуг за ринковими цінами	27	- “-	-

Показники	Код рядка	Код держави світу	Усього	у тому числі	
				діти до 14 років	підлітки 15-17 років
А	Б	В	1	2	3
<u>3. Діяльність підприємства</u>					
Обслуговано приїжджих, осіб	31	X	24020		
у тому числі іноземців (всього сума рядків 32-1- 32-n)	32	X	3088		
з рядка 32 розподіл іноземців по державах світу з яких вони прибули (згідно класифікації держав світу, Додаток 1):					
Австралія	32-1	036	2		
Австрія	32-2	040	7		
Вірменія	32-3	051	13		
Білорусь	32-4	112	18		
Канада	32-5	124	441		
Китай	32-6	156	58		
Данія	32-7	208	6		
Естонія	32-8	233	11		
Франція	32-9	250	45		
Російська Федерація	32-10	643	2174		
Словаччина	32-11	703	1		
Словенія	32-12	705	1		
Іспанія	32-13	724	3		
Сполучені Штати Америки	32-14	840	308		
	32-15				
	32-16				
	32-17				
	32-18				
	32-19				
	32-20				
	32-21				
	32-22				
	32-23				
	32-24				
	32-25				
	32-26				
	32-27				
	32-28				
	32-29				
	32-30				
	...				
	32-n-1				
	32-n				
Загальний час перебування приїжджих, людино-днів	33	X	62800		
у тому числі іноземців	34	X	7080		

Показники	Код рядка	Фактично, тис. грн.
А	Б	1
<u>4. Основні фінансові показники</u>		
Доходи від основного виду діяльності (<i>плата за проживання</i>)	41	2909,8
<i>з них:</i>	41-1	484,9
податок на додану вартість (ПДВ)		
готельний збір	41-2	
інші непрямі податки та вирахування з доходу	41-3	
<i>з рядка 41 доходи від обслуговування іноземних громадян</i>	42	1039,9
Крім того, доходи від надання додаткових послуг (<i>авто-стоянки, сауни, ресторану, кафе, бару, аптечного кіоску тощо</i>) без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	43	198,7
Інші доходи без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	44	1296,2
Операційні витрати (сума рядків 46, 48, 49, 50, 52)	45	2371,6
<i>у тому числі:</i>	46	760,6
матеріальні витрати		
оплата праці	48	484,7
відрахування на соціальні заходи	49	177,4
відрахування на амортизацію	50	199,2
інші операційні витрати	52	749,7
Інші витрати	52-1	980,0
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (відповідає рядку 170 або 175 форми №2 П(С)БО) (41 – 41-1 – 41-2 – 41-3) + 43 + 44 – (45 + 52-1) = 54	54	83,3

Довідка: Балансова вартість основних засобів (залишкова) _____ (тис. грн.)

Державне статистичне спостереження

**Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»**

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186.3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

ЗВІТ ПРО РОБОТУ ГОТЕЛЮ   t2   р.

Подають	Терміни подання
готелі, готельно-офісні центри, мотелі, кемпінги, молодіжні турбази та гірські притулки, клуби з приміщеннями для проживання, гуртожитки для приїжджених та інші об'єкти для короткотермінового проживання всіх форм власності, які перебувають на самостійному балансі; підприємства, організації (установи), на балансі яких перебувають зазначені вище об'єкти	до 25 лютого
органу державної статистики за місцезнаходженням	

Форма №1 – готель
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держкомстату України
11.07.03 №215

Річна
Поштова

Найменування організації – складача інформації <i>Готельний комплекс “Веселий турист”</i>						
Поштова адреса <i>61002, м. Харків, вул. Революції, 12</i>						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми влас- ності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального орга- ну, якому підпоряд- кована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

* Тільки для підприємств державного сектору

Довідка: (потрібне взяти в дужки)

Тип підприємства	Код рядка	Категорія готелю, мотелю, готельно-офісного центру				
готель	001	1*	2**	(3***)	4****	5*****
мотель	002	1*	2**	3***	4****	
готельно-офісний центр	003	1*	2**	3***	4****	5*****
кемпінг	004					
молодіжна турбаза та гірський притулок	005					
клуб з приміщенням для проживання	006					
гуртожиток для приїжджених	007					
студентські літні табори	008					
інші місця для короткотермінового прожи- вання	009					

Примітка. У рядках 001-003, крім коду рядка, необхідно позначити категорію.

Показники	Код рядка	Одиниця виміру	Фактично
А	Б	В	1
<u>1. Характеристика підприємства</u>			
Загальна площа	01	кв. м	28290,7
Житлова площа всіх номерів	02	- “-	10852,6
Місткість	03	місць	694
Кількість усіх номерів на кінець року, усього	04	одиниць	438
З них:			
люксів	05	- “-	42
напівлюксів	06	- “-	-
одномісних	07	- “-	187
двомісних	08	- “-	206
тримісних і з більшою кількістю місць	09	- “-	3
Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу	10	чол.	1116
<u>2. Структурні підрозділи сфери сервісу</u>			
Автостоянка	21	одиниць	1
Ресторан	22	- “-	-
Кафе, бар тощо	23	- “-	1
Сауна (лазня, басейн)	24	- “-	1
Пральня	25	- “-	1
Заклади торгівлі (магазин, кіоск тощо)	26	- “-	-
Інші підрозділи з надання послуг за ринковими цінами	27	- “-	-

Показники	Код рядка	Код держави світу	Усього	у тому числі	
				діти до 14 років	підлітки 15-17 років
А	Б	В	1	2	3
<u>3. Діяльність підприємства</u>					
Обслуговано приїжджих, осіб	31	X	25840		
у тому числі іноземців (всього сума рядків 32-1- 32-n)	32	X	5027		
з рядка 32 розподіл іноземців по державах світу з яких вони прибули (згідно класифікації держав світу, Додаток 1):					
Австралія	32-1	036	4		
Австрія	32-2	040	8		
Вірменія	32-3	051	19		
Білорусь	32-4	112	23		
Канада	32-5	124	348		
Китай	32-6	156	276		
Естонія	32-7	233	9		
Франція	32-8	250	48		
Німеччина	32-9	276	135		
Греція	32-10	300	49		
Російська Федерація	32-11	643	3523		
Словаччина	32-12	703	3		
Словенія	32-13	705	6		
Іспанія	32-14	724	13		
Швеція	32-15	752	8		
Туреччина	32-16	792	25		
Сполучені Штати Америки	32-17	840	530		
	32-18				
	32-19				
	32-20				
	32-21				
	32-22				
	32-23				
	32-24				
	32-25				
	32-26				
	32-27				
	32-28				
	32-29				
	32-30				
	...				
	32-n-1				
	32-n				
Загальний час перебування приїжджих, людино-днів	33	X	72585		
у тому числі іноземців	34	X	10830		

Показники	Код рядка	Фактично, тис. грн.
А	Б	1
<u>4. Основні фінансові показники</u>		
Доходи від основного виду діяльності (<i>плата за проживання</i>)	41	5479,1
<i>з них:</i>	41-1	782,9
податок на додану вартість (ПДВ)		
готельний збір	41-2	
інші непрямі податки та вирахування з доходу	41-3	
<i>з рядка 41 доходи від обслуговування іноземних громадян</i>	42	1601,7
Крім того, доходи від надання додаткових послуг (<i>авто-стоянки, сауни, ресторану, кафе, бару, аптечного кіоску тощо</i>) без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	43	451,8
Інші доходи без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	44	1484,9
Операційні витрати (сума рядків 46, 48, 49, 50, 52)	45	4331,7
<i>у тому числі:</i>	46	1296,4
матеріальні витрати		
оплата праці	48	814,8
відрахування на соціальні заходи	49	300,2
відрахування на амортизацію	50	339,9
інші операційні витрати	52	1580,4
Інші витрати	52-1	31,4
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (відповідає рядку 170 або 175 форми №2 П(С)БО) (41 – 41-1 – 41-2 – 41-3) + 43 + 44 – (45 + 52-1) = 54	54	1486,9

Довідка: Балансова вартість основних засобів (залишкова) _____ (тис. грн.)

Державне статистичне спостереження

**Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»**

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186.3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

ЗВІТ ПРО РОБОТУ ГОТЕЛЮ   t3   р.

Подають	Терміни подання
готелі, готельно-офісні центри, мотелі, кемпінги, молодіжні турбази та гірські притулки, клуби з приміщенням для проживання, гуртожитки для приїжджених та інші об'єкти для короткотермінового проживання всіх форм власності, які перебувають на самостійному балансі; підприємства, організації (установи), на балансі яких перебувають зазначені вище об'єкти	до 25 лютого
органу державної статистики за місцезнаходженням	

Форма №1 – готель
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держкомстату України
11.07.03 №215

Річна
Поштова

Найменування організації – складача інформації <i>Готельний комплекс “Веселий турист”</i>						
Поштова адреса <i>61002, м. Харків, вул. Революції, 12</i>						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми влас- ності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального орга- ну, якому підпоряд- кована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

* Тільки для підприємств державного сектору

Довідка: (потрібне взяти в дужки)

Тип підприємства	Код рядка	Категорія готелю, мотелю, готельно-офісного центру				
готель	001	1*	2**	(3***)	4*****	5*****
мотель	002	1*	2**	3***	4*****	
готельно-офісний центр	003	1*	2**	3***	4*****	5*****
кемпінг	004					
молодіжна турбаза та гірський притулок	005					
клуб з приміщенням для проживання	006					
гуртожиток для приїжджених	007					
студентські літні табори	008					
інші місця для короткотермінового про- живання	009					

Примітка. У рядках 001-003, крім коду рядка, необхідно позначити категорію.

Показники	Код рядка	Одиниця виміру	Фактично
А	Б	В	1
<u>1. Характеристика підприємства</u>			
Загальна площа	01	кв. м	28290,7
Житлова площа всіх номерів	02	- “-	10852,6
Місткість	03	місць	689
Кількість усіх номерів на кінець року, усього	04	одиниць	438
З них:			
люксів	05	- “-	42
напівлюксів	06	- “-	-
одномісних	07	- “-	192
двомісних	08	- “-	201
тримісних і з більшою кількістю місць	09	- “-	3
Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу	10	чол.	1110
<u>2. Структурні підрозділи сфери сервісу</u>			
Автостоянка	21	одиниць	1
Ресторан	22	- “-	-
Кафе, бар тощо	23	- “-	1
Сауна (лазня, басейн)	24	- “-	1
Пральня	25	- “-	1
Заклади торгівлі (магазин, кіоск тощо)	26	- “-	-
Інші підрозділи з надання послуг за ринковими цінами	27	- “-	-

Показники	Код рядка	Код держави світу	Усього	у тому числі	
				діти до 14 років	підлітки 15-17 років
А	Б	В	1	2	3
3. Діяльність підприємства					
Обслуговано приїжджих, осіб	31	X	28095		
у тому числі іноземців (всього сума рядків 32-1- 32-n)	32	X	6347		
з рядка 32 розподіл іноземців по державах світу з яких вони прибули (згідно класифікації держав світу, Додаток 1):					
Австралія	32-1	036	5		
Австрія	32-2	040	18		
Вірменія	32-3	051	46		
Білорусь	32-4	112	138		
Канада	32-5	124	583		
Китай	32-6	156	390		
Естонія	32-7	233	82		
Франція	32-8	250	39		
Німеччина	32-9	276	184		
Греція	32-10	300	15		
Російська Федерація	32-11	643	4160		
Сполучені Штати Америки	32-12	840	687		
	32-13				
	32-14				
	32-15				
	32-16				
	32-17				
	32-18				
	32-19				
	32-20				
	32-21				
	32-22				
	32-23				
	32-24				
	32-25				
	32-26				
	32-27				
	32-28				
	32-29				
	32-30				
	...				
	32-n-1				
	32-n				
Загальний час перебування приїжджих, людино-днів	33	X	83440		
у тому числі іноземців	34	X	13845		

Показники	Код рядка	Фактично, тис. грн.
А	Б	1
<u>4. Основні фінансові показники</u>		
Доходи від основного виду діяльності (<i>плата за проживання</i>)	41	4500,2
з них:	41-1	750,0
податок на додану вартість (ПДВ)		
готельний збір	41-2	
інші непрямі податки та вирахування з доходу	41-3	
з рядка 41 доходи від обслуговування іноземних громадян	42	1248,3
Крім того, доходи від надання додаткових послуг (<i>автостоянки, сауни, ресторану, кафе, бару, аптечного кіоску тощо</i>) без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	43	272,2
Інші доходи без ПДВ та інших непрямих податків та вирахувань з доходу	44	3100,3
Операційні витрати (сума рядків 46, 48, 49, 50, 52)	45	5545,1
у тому числі:	46	1126,3
матеріальні витрати		
оплата праці	48	1194,7
відрахування на соціальні заходи	49	376,2
відрахування на амортизацію	50	400,8
інші операційні витрати	52	2447,1
Інші витрати	52-1	130,0
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (відповідає рядку 170 або 175 форми №2 П(С)БО) (41 – 41-1 – 41-2 – 41-3) + 43 + 44 – (45 + 52-1) = 54	54	697,6

Довідка: Балансова вартість основних засобів (залишкова) _____ (тис. грн.)

Таблиця Б.1 – Основні показники обсягу пропозиції і реалізації готельних послуг

Показники	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Од. вим.	Примітки
Кількість місць (місткість підприємства)	M	$p.03.гр.1$	місць	
Кількість місць середньорічна	$M_{с.р.}$	$M_{поч.р.} = \frac{\sum M_{\epsilon} \times t_{\phi}}{T} -$ $\frac{\sum M_{виб} \times (T - t_{\phi})}{T}$	місць	$M_{поч.р.}$ - кількість місць на початок року, M_{ϵ} $M_{виб}$ - відповідно кількість місць, що почали експлуатувати та вибули з експлуатації, t_{ϕ} - період, протягом якого місце функціонувало, T - тривалість аналізує мого періоду * показник використовується, якщо кількість місць в готельному підприємстві змінюється протягом року
Кількість ліжко-діб в інвентарі	$L - D_{інв}$	$M * T$	ліжко-діб	
Кількість ліжко-діб в ремонті	$L - D_{рем}$		ліжко-діб	Розраховується згідно плану ремонтних робіт
Кількість ліжко-діб в експлуатації	$L - D_{екс}$	$L - D_{інв} - L - D_{рем}$	ліжко-діб	Якщо ремонтні роботи не проводились,
Кількість ліжко-діб наданих (загальний час перебування приїжджих)	$L - D_{над}$ $L - D$	$p.33.гр.1$	ліжко-діб (людино-діб)	Показники рівні, виходячи з того, що одна людина займає одне місце

Середнє число днів завантаження одного місця за рік	$Z_{ав.місця}$	$\frac{Л - Д_{над}}{М}$ або $\frac{Л - Д_{над}}{М_{с.р.}}$	діб	
Коефіцієнт завантаження номерного фонду	K_3	$\frac{Л - Д_{над}}{Л - Д_{екс}}$ або $\frac{Л - Д_{над}}{Л - Д_{екс}} * 100$	коефіцієнт або %	
Кількість гостей (кількість обслугованих приїжджих)	$Осіб.$	$p.31.гр.1$	осіб	
Середня тривалість перебування в готелі)	$t_{перебування}$	$\frac{p.33.гр.1}{p.31.гр.1}$	діб	
Доходи від основного виду діяльності (плата за проживання)	$Д_{осн.}$	$p.41$	тис. грн.	
Доходи від надання додаткових послуг	$Д_{дод.}$	$p.43$	тис. грн.	
Інші доходи	$Д_{інш.}$	$p.44$	тис. грн.	
Усього доходів	$Д$	$p.41 + p.43 + p.44$	тис. грн.	
Доход від основної діяльності на 1 гостя	$Д_{осн.1гостя}$	$\frac{p.41}{p.31.гр.1}$	грн.	
Середній тариф за проживання (за 1 місце за добу)	$Тариф_{сер.}$	$\frac{p.41}{p.33.гр.1}$	грн.	
Операційні витрати	$В$	$p.45$	тис. грн.	
Інші витрати	$В_{інш.}$	$p.52-1$	тис. грн.	
Фінансовий результат від діяльності до оподаткування	$Фін.рез.$	$p.54 = p.[(41 - 41-1 - 41-2 - 41-3) + 43 + 44] - (45 + 51-2)$	тис. грн.	Відповідає р. 170 або 175 форми №2 П (С) БО

Код ЄДРПОУ									
------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Державне статистичне спостереження

Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою
відповідальність, яка встановлена статтею 186.3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

Звіт з праці

за 12 місяців 11 року

(І квартал, І півріччя, 9 місяців, 12 місяців)

Форма №1 – ПВ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Держкомстату України
28.09.2001 № 398

Термінова-квартальна

Подають	Терміни подання
підприємства, установи, організації, їх структурні підрозділи, визначені за переліком органів державної статистики - органу державної статистики за місцезнаходженням	не пізніше 7-го числа після звітного періоду

Найменування організації – складача інформації Готельний комплекс “Веселий турист”						
Поштова адреса 61002, м. Харків, вул. Революції, 12						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми власності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального органу, якому підпорядкована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

Розділ І. Склад фонду оплати праці та інші виплати

Назва показників	Код рядка	За період з початку року, тис. грн.
А	Б	1
1. Фонд оплати праці штатних працівників, всього (ряд.4020+4030+4080)	4010	294,1
у тому числі:	4020	216,0
Фонд основної заробітної плати		
Фонд додаткової заробітної плати, всього	4030	71,5
з нього:	4040	16,4
- надбавки та доплати до тарифних ставок та посадових окладів		
- премії та винагороди, що носять систематичний характер (щомісячні, щоквартальні)	4050	32,5
- виплати, в порядку компенсації втрати заробітної плати згідно чинного законодавства:	4060	
у зв'язку з порушенням термінів її виплати		
внаслідок зростання споживчих цін	4070	
Заохочувальні та компенсаційні виплати, всього	4080	6,6
з них:	4090	6,6
- матеріальна допомога		
- соціальні пільги, що носять індивідуальний характер	4100	
2. Оплата за невідпрацьований час (із ряд.4030, 4080)	4110	22,6
3. Натуральна оплата праці, нарахована продукцією, що дозволена до виплати працівникам (із ряд. 4010)	4120	
Виплати, що не входять до фонду оплати праці:		
4. Доходи, дивіденди, проценти згідно акцій, внесків та договорів оренди земельних ділянок та майна, що нараховані до сплати (у грошовій та натуральній формі):	4130	
- штатним працівникам облікового складу		
- особам, які не перебувають в обліковому складі	4140	
Довідково. Реалізовано продукції та послуг		
5. вартість проданої продукції та наданих послуг штатним працівникам в рахунок нарахованої заробітної плати (дивись пп.. 2.1.7. Інструкції)	4150	

* Тільки для підприємств державного сектору.

Примітки 1. Показники кількості працівників та робочого часу заповнюються в цілих одиницях, вартісні показники – з одним десятковим знаком.

2. Склад фонду оплати праці визначається згідно Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Держкомстату № 5 від 13.01.2004 та зареєстрованої в Міністерстві 27.01.2004 за № 114/8713.

Розділ II. Кількість та фонд оплати праці окремих категорій працівників

(за період з початку року)

Назва показників	Код рядка	Середньо-облікова кількість, осіб	Фонд оплати праці, тис. грн.	Відпрацьовано людино-годин
А	Б	1	2	3
Із загальної кількості штатних працівників облікового складу:				
- жінки	7010	84	197,7	136362
- працівники, оплата праці яких фінансується за рахунок коштів державного та місцевого бюджету (по статті бюджетної класифікації 1111)	7020			
Працівники, які не перебувають в обліковому складі (позаштатні):				
- зовнішні сумісники	7030	3	2,8	
- працюючі за цивільно-правовими договорами (трудовими угодами)	7040	1	2,6	
	7050			

Розділ III. Розподіл працівників за розмірами заробітної плати

за грудень т1 року

(заповнюється за останній місяць кварталу – березень, червень, вересень, грудень)

Назва показників	Код рядка	Фактично, осіб
А	Б	1
Кількість штатних працівників, яким нарахована заробітна плата за місяць, всього) (сума ряд. 8020-8150)	8010	92
у тому числі у розмірі: до 140,00	8020	-
до		
від 140,01 до 150,00	8030	-
від 150,01 до 165,00	8040	1
від 165,01 до 185,00	8050	16
від 185,01 до 225,00	8060	11
від 225,01 до 250,00	8070	20
від 250,01 до 300,00	8080	9
від 300,01 до 365,00	8090	15
від 365,01 до 400,00	8100	11
від 400,01 до 500,00	8110	7
від 500,01 до 750,00	8120	2
від 750,01 до 1000,00	8130	
від 1000,01 до 2000,00	8140	
від 2000,01 до	8150	
Кількість штатних працівників, які повністю відпрацювали місяць (із рядка 8010)	8160	67
із них працівники, у яких нарахована заробітна плата була в межах мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством	8170	
Довідково. Облікова кількість працівників на кінець місяця, яким встановлено тарифну ставку (оклад, посадовий оклад) нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством для працездатної особи	8180	
	8190	

1) Включаються дані про кількість штатних працівників, які впродовж місяця відпрацювали 50 % і більше табельного фонду робочого часу, встановленого на цей місяць, враховуючи тих, які прийняті на половину ставки і більше. В цій категорії також враховуються працівники, які перебували в оплачуваних відпустках та були відсутні з інших причин із збереженням середнього заробітку.

« 5 » січня т1 р.

Керівник _____
(підпис)

_____
(П.І.П/б)

Виконавець _____
(підпис) (П.І.П/б)

Головний бухгалтер _____
(підпис)

_____
(П.І.П/б)

Код ЄДРПОУ									
------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Державне статистичне спостереження

Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186.3 Кодексу України про адміністративні правопорушення

Звіт з праці

за 12 місяців 12 року

(І квартал, І півріччя, 9 місяців, 12 місяців)

Подають	Терміни подання
підприємства, установи, організації, їх структурні підрозділи, визначені за переліком органів державної статистики - органу державної статистики за місцезнаходженням	не пізніше 7-го числа після звітного періоду

Форма №1 – ПВ
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держкомстату України
28.09.2001 № 398

Термінова-квартальна

Найменування організації – складача інформації Готельний комплекс “Веселий турист”						
Поштова адреса 61002, м. Харків, вул. Революції, 12						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми власності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального органу, якому підпорядкована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

Розділ І. Склад фонду оплати праці та інші виплати

Назва показників	Код рядка	За період з початку року, тис. грн.
А	Б	1
1. Фонд оплати праці штатних працівників, всього (ряд.4020+4030+4080)	4010	317,8
у тому числі:	4020	245,0
Фонд основної заробітної плати		
Фонд додаткової заробітної плати, всього	4030	65,3
з нього:	4040	20,2
- надбавки та доплати до тарифних ставок та посадових окладів		
- премії та винагороди, що носять систематичний характер (щомісячні, щоквартальні)	4050	20,2
- виплати, в порядку компенсації втрати заробітної плати згідно чинного законодавства:	4060	-
у зв'язку з порушенням термінів її виплати		
внаслідок зростання споживчих цін	4070	0,9
Заохочувальні та компенсаційні виплати, всього	4080	7,5
з них:	4090	7,5
- матеріальна допомога		
- соціальні пільги, що носять індивідуальний характер	4100	
2. Оплата за невідпрацьований час (із ряд.4030, 4080)	4110	24,0
3. Натуральна оплата праці, нарахована продукцією, що дозволена до виплати працівникам (із ряд. 4010)	4120	
Виплати, що не входять до фонду оплати праці:		
4. Доходи, дивіденди, проценти згідно акцій, внесків та договорів оренди земельних ділянок та майна, що нараховані до сплати (у грошовій та натуральній формі):	4130	
- штатним працівникам облікового складу		
- особам, які не перебувають в обліковому складі	4140	
Довідково. Реалізовано продукції та послуг		
5. вартість проданої продукції та наданих послуг штатним працівникам в рахунок нарахованої заробітної плати (дивись пп.. 2.1.7. Інструкції)	4150	

* Тільки для підприємств державного сектору.

Примітки 1. Показники кількості працівників та робочого часу заповнюються в цілих одиницях, вартісні показники – з одним десятковим знаком.

2. Склад фонду оплати праці визначається згідно Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Держкомстату № 5 від 13.01.2004 та зареєстрованої в Міністерстві 27.01.2004 за № 114/8713.

Розділ II. Кількість та фонд оплати праці окремих категорій працівників

(за період з початку року)

Назва показників	Код рядка	Середньо-облікова кількість, осіб	Фонд оплати праці, тис. грн.	Відпрацьовано людино-годин
А	Б	1	2	3
Із загальної кількості штатних працівників облікового складу:				
- жінки	7010	84	204,7	132562
- працівники, оплата праці яких фінансується за рахунок коштів державного та місцевого бюджету (по статті бюджетної класифікації 1111)	7020			
Працівники, які не перебувають в обліковому складі (позаштатні):				
- зовнішні сумісники	7030	3	3,9	
- працюючі за цивільно-правовими договорами (трудовими угодами)	7040	1	1,8	
	7050			

Розділ III. Розподіл працівників за розмірами заробітної плати

за грудень t2 року

(заповнюється за останній місяць кварталу – березень, червень, вересень, грудень)

Назва показників	Код рядка	Фактично, осіб
А	Б	1
Кількість штатних працівників, яким нарахована заробітна плата за місяць, всього) (сума ряд. 8020-8150)	8010	98
у тому числі у розмірі: до 140,00	8020	-
до		
від 140,01 до 150,00	8030	22
від 150,01 до 165,00	8040	1
від 165,01 до 185,00	8050	15
від 185,01 до 225,00	8060	16
від 225,01 до 250,00	8070	3
від 250,01 до 300,00	8080	5
від 300,01 до 365,00	8090	11
від 365,01 до 400,00	8100	13
від 400,01 до 500,00	8110	3
від 500,01 до 750,00	8120	6
від 750,01 до 1000,00	8130	3
від 1000,01 до 2000,00	8140	
від 2000,01 до	8150	
Кількість штатних працівників, які повністю відпрацювали місяць (із рядка 8010)	8160	68
із них працівники, у яких нарахована заробітна плата була в межах мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством	8170	
Довідково. Облікова кількість працівників на кінець місяця, яким встановлено тарифну ставку (оклад, посадовий оклад) нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством для працездатної особи	8180	
	8190	

1) Включаються дані про кількість штатних працівників, які впродовж місяця відпрацювали 50 % і більше табельного фонду робочого часу, встановленого на цей місяць, враховуючи тих, які прийняті на половину ставки і більше. В цій категорії також враховуються працівники, які перебували в оплачуваних відпустках та були відсутні з інших причин із збереженням середнього заробітку.

« 5 » січня t2 р.

Керівник _____
(підпис)

_____
(П.І.П/б)

Виконавець _____
(підпис) (П.І.П/б)

Головний бухгалтер _____
(підпис)

_____
(П.І.П/б)

Код ЄДРПОУ									
------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Державне статистичне спостереження

Конфіденційність статистичної інформації забезпечується
статтею 21 Закону України «Про державну статистику»

Одержані гранти

Звіт з праці

за 12 місяців 13 року
(І квартал, І півріччя, 9 місяців, 12 місяців)

Подають	Терміни подання
підприємства, установи, організації, їх структурні підрозділи, визначені за переліком органів державної статистики - органу державної статистики за місцезнаходженням	не пізніше 7-го числа після звітного періоду

Форма №1 – ПВ
ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Держкомстату України
21.07.2003 № 224

Термінова-квартальна

Найменування організації – складача інформації <i>Готельний комплекс “Веселий турист”</i>						
Поштова адреса <i>61002, м. Харків, вул. Революції, 12</i>						
Коди організації - складача						
за ЄДРПОУ	території (КОАТУУ)	виду економічної діяльності (КВЕД)	форми власності (КФВ)	організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)	міністерства, іншого центрального органу, якому підпорядкована організація – складач інформації (КОДУ)*	
1	2	3	4	5	6	7

Розділ І. Склад фонду оплати праці та інші виплати

Назва показників	Код рядка	За період з початку року, тис. грн.
А	Б	1
1. Фонд оплати праці штатних працівників, всього (ряд.4020+4030+4080)	4010	414,2
у тому числі:	4020	306,3
Фонд основної заробітної плати	4030	107,7
Фонд додаткової заробітної плати, всього	4040	32,4
з нього:	4050	40,8
- надбавки та доплати до тарифних ставок та посадових окладів	4060	-
- премії та винагороди, що носять систематичний характер (щомісячні, щоквартальні)	4070	4,3
- виплати, в порядку компенсації втрати заробітної плати згідно чинного законодавства:	4080	0,2
у зв'язку з порушенням термінів її виплати	4090	0,2
внаслідок зростання споживчих цін	4100	-
Заохочувальні та компенсаційні виплати, всього	4110	30,2
з них:	4120	
- матеріальна допомога		
- соціальні пільги, що носять індивідуальний характер		
2. Оплата за невідпрацьований час (із ряд.4030, 4080)		
3. Натуральна оплата праці, нарахована продукцією, що дозволена до виплати працівникам (із ряд. 4010)		
Виплати, що не входять до фонду оплати праці:		
4. Доходи, дивіденди, проценти згідно акцій, внесків та договорів оренди земельних ділянок та майна, що нараховані до сплати (у грошовій та натуральній формі):	4130	4,2
- штатним працівникам облікового складу		
- особам, які не перебувають в обліковому складі	4140	
Довідково. Реалізовано продукції та послуг		
5. вартість проданої продукції та наданих послуг штатним працівникам в рахунок нарахованої заробітної плати (дивись пп.. 2.1.7. Інструкції)	4150	

* Тільки для підприємств державного сектору.

Примітки 1. Показники кількості працівників та робочого часу заповнюються в цілих одиницях, вартісні показники – з одним десятковим знаком.

2. Склад фонду оплати праці визначається згідно Інструкції зі статистики заробітної плати, затвердженої наказом Держкомстату № 5 від 13.01.2004 та зареєстрованої в Міністерстві 27.01.2004 за № 114/8713.

Розділ II. Кількість та фонд оплати праці окремих категорій працівників

(за період з початку року)

Назва показників	Код рядка	Середньо-облікова кількість, осіб	Фонд оплати праці, тис. грн.	Відпрацьовано людино-годин
А	Б	1	2	3
Із загальної кількості штатних працівників облікового складу:				
- жінки	7010	85	277,6	142088
- працівники, оплата праці яких фінансується за рахунок коштів державного та місцевого бюджету (по статті бюджетної класифікації 1111)	7020			
Працівники, які не перебувають в обліковому складі (позаштатні):				
- зовнішні сумісники	7030	6	13,4	
- працюючі за цивільно-правовими договорами (трудовими угодами)	7040	-	0,7	
	7050			

Розділ III. Розподіл працівників за розмірами заробітної плати

за грудень т3 року

(заповнюється за останній місяць кварталу – березень, червень, вересень, грудень)

Назва показників	Код рядка	Фактично, осіб
А	Б	1
Кількість штатних працівників, яким нарахована заробітна плата за місяць, всього) (сума ряд. 8020-8150)	8010	103
у тому числі у розмірі: до 150,00	8020	-
до		
від 150,01 до 237,00	8030	-
від 237,01 до 250,00	8040	40
від 250,01 до 275,00	8050	6
від 275,01 до 300,00	8060	3
від 300,01 до 325,00	8070	9
від 325,01 до 387,00	8080	21
від 387,01 до 400,00	8090	3
від 400,01 до 500,00	8100	17
від 500,01 до 600,00	8110	4
від 600,01 до 750,00	8120	-
від 750,01 до 1000,00	8130	-
від 1000,01 до 2000,00	8140	-
від 2000,01 до	8150	-
Кількість штатних працівників, які повністю відпрацювали місяць (із рядка 8010)	8160	96
із них працівники, у яких нарахована заробітна плата була в межах мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством	8170	-
Довідково. Облікова кількість працівників на кінець місяця, яким встановлено тарифну ставку (оклад, посадовий оклад) нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством для працездатної особи	8180	
	8190	

1) Включаються дані про кількість штатних працівників, які впродовж місяця відпрацювали 50 % і більше табельного фонду робочого часу, встановленого на цей місяць, враховуючи тих, які прийняті на половину ставки і більше. В цій категорії також враховуються працівники, які перебували в оплачуваних відпустках та були відсутні з інших причин із збереженням середнього заробітку.

« 5 » січня т3 р.

Керівник _____
(підпис)

_____
(П.І.П/б)

Виконавець _____
(підпис) (П.І.П/б)

Головний бухгалтер _____
(підпис)

_____
(П.І.П/б)

Зразок форми № 1- «Баланс»

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
Залишкова вартість	010		
Первісна вартість	011		
Накопичена амортизація	012		
Незавершені капітальні інвестиції	020		
Основні засоби:			
Залишкова вартість	030		
Первісна вартість	031		
Знос	032		
Довгострокові біологічні активи:			
справедлива (залишкова) вартість	035		
первісна вартість	036		
накопичена амортизація	037		
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040		
інші фінансові інвестиції	045		
Довгострокова дебіторська заборго- ваність	050		
Відстрочені податкові активи	060		
Інші необоротні активи	070		
Усього за розділом I	080		
II. Оборотні активи			
Запаси:			
виробничі запаси	100		
Поточні біологічні активи	110		
незавершене виробництво	120		
готова продукція	130		
Товари	140		
Векселі одержані	150		
Дебіторська заборгованість за това- ри, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна вартість	160		
первісна вартість	161		
резерв сумнівних боргів	162		

Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з бюджетом	170		
за виданими авансами	180		
з нарахованих доходів	190		
із внутрішніх розрахунків	200		
Інша поточна дебіторська заборгованість	210		
Поточні фінансові інвестиції	220		
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
в національній валюті	230		
У тому числі в касі	231		
в іноземній валюті	240		
Інші оборотні активи	250		
Усього за розділом II	260		
III. Витрати майбутніх періодів	270		
IV. Необоротні активи та групи вибуття	275		
Баланс	280		

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300		
Пайовий капітал	310		
Додатковий вкладений капітал	320		
Інший додатковий капітал	330		
Резервний капітал	340		
Нерозподілений прибуток (непо- критий збиток)	350		
Неоплачений капітал	360		
Вилучений капітал	370		
Усього за розділом I	380		
II. Забезпечення таких витрат і платежів			
Забезпечення виплат персоналу	400		
Інші забезпечення	410		
Цільове фінансування	420		
Усього за розділом II	430		
III. Довгострокові зобов'язання			

Довгострокові кредити банків	440		
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450		
Відстрочені податкові зобов'язання	460		
Інші довгострокові зобов'язання	470		
Усього за розділом III	480		
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500		
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510		
Векселі видані	520		
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530		
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з одержаних авансів	540		
з бюджетом	550		
з позабюджетних платежів	560		
зі страхування	570		
з оплати праці	580		
з учасниками	590		
із внутрішніх розрахунків	600		
Інші поточні зобов'язання	610		
Усього за розділом IV	620		
V. Доходи майбутніх періодів	630		
Баланс	640		

Зразок форми №2 – «Звіт про фінансові результати»

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010		
Податок на додану вартість	015		
Акцизний збір	020		
	025		
Інші відрахування з доходу	030		
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040		
Валовий			
прибуток	050		
збиток	055		
Інші операційні доходи	060		
Адміністративні витрати	070		
Витрати на збут	080		
Інші операційні витрати	090		
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100		
збиток	105		
Дохід від участі в капіталі	110		
Інші фінансові доходи	120		
Інші доходи	130		
Фінансові витрати	140		
Втрати від участі в капіталі	150		
Інші витрати	160		
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170		
збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180		
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	190		
збиток	195		

Надзвичайні:			
доходи	200		
витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		
Чистий:			
прибуток	220		
збиток	225		

II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Матеріальні витрати	230		
Витрати на оплату праці	240		
Відрахування на соціальні заходи	250		
Амортизація	260		
Інші операційні витрати	270		
Разом	280		

III. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Середньорічна кількість простих акцій	300		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	310		
Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	320		
Скоригований чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	330		
Дивіденди на одну просту акцію	340		

Навчальне видання

АНДРЕНКО Ірина Борисівна

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск *І. М. Писаревський*

Редактор *М. З. Аляб'єв*

Комп'ютерний набір *І. Б. Андренко*

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

Дизайн обкладинки *Г. А. Коровкіна*

Підп. до друку 17.12.2014 р.
Друк на ризографі
Зам. №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 14,0
Тираж 500 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4705 від 28.03.2014 р.